

foto Janez Pukšič

Havanska prelomnica

Dokončni odgovor si seveda prilašča zgodovina, toda že ta hip si je mogoče drzniti z oceno, da je bilo havansko srečanje prelomno za nadaljnjo usodo neuvrščene gibanja, te skoncentrirane politične moči dveh tretjin človeštva: prelomno v tem smislu, ker je bilo gibanje bolj kot kdajkoli poprej soočeno z nekaj bistvenimi dilemami, ki so bile bodisi posledica porasle notranje raznolikosti – zavoljo tolikšnega povečanja članstva – bodisi posledica zunanjih pritiskov in poskusov vmešavanja.

Gibanje, ki je na zgodovinskem »cumbre« v kubanski prestolnici poraslo na 94 polnopravnih članov – skupaj z opazovalci in gosti pa je bilo v Havani navzočih kar 132 držav iz Evrope, Azije, Afrike in Latinske Amerike, se čedalje bolj spreminja v ogledalo svetovnih hoten in pehanj, dogovarjanj in razhajanj. Vse to mu z ene strani povečuje politično težo, z druge pa mu zaostruje politično odgovornost. In to je bilo v Havani čutiti.

Toda hkrati s tako univerzalnim širjenjem v globalnih svetovnih razsežnostih – tudi tja, kamor so se že zarisovale prihodnje trase političnih, vojaških in ekonomskih ločnic današnje razdelitve sveta – je gibanje, po vsemu sodeč, že tudi prišlo do tiste točke, ko je dejansko začinjalo postajati čedalje bolj otipljiva in sprejemljiva alternativa za celotno zgradbo svetovnih odnosov.

In zato se ni čuditi, da je havanski vrh odmeval v svetu bolj kot kateri koli doslej, da je bilo v »Palacio de convenciones« zbranih blizu 1.200 novinarjev z vsega sveta, da se je blokovo rivalstvo – v zvezi s podpisom sporazuma SALT-2 – direktno preneslo na vrhunsko konferenco, da je bilo bolj kot kdaj prej čutiti poskuse uvajanja nedemokratskih metod, pritiskov ali manipuliranja, da je bilo bolj kot kdaj prej govor o »naprednih« in »nazadnjaških«, o »naravnem zavezništvu« in »žandarjih imperializma« in podobno.

Toda kdor je pričakoval, da bo havanske udeležence zlahka spremenil v statistične neke velike igre, kjer so glavne vloge že davno razdeljene, se je dodobra uštel. Ena izmed poglobitvenih značilnosti havanskega srečanja je bil ravno silovit delovni tempo: nobeno vrhunsko srečanje ni doslej trajalo toliko časa, podnevi in ponoči v rane jutranje ure, in na nobenem se ni zvrstilo toliko govornikov s tako trdno voljo, da uveljavijo svoje stališče in poglede.

Če štejemo vse govornike, ki so se zvrstili na govornici »Palacio de convenciones« od 3.

septembra ob desetih, ko se je začela otvoritvena ceremonija, pa do 9. septembra ob 9.35, ko je gostitelj Fidel Castro razglasil havansko srečanje za končano, se jih nabere natanko 102. Zadnje tri dni so govorili tudi pozno v noč: od četrta na petek do pol petih zjutraj, od petka na soboto do štirih in od sobote na nedeljo do pol desetih dopoldne.

Toda to ni bila maratonska besedna štafeta, kot se zdi na prvi pogled, temveč velika bitka za življenjska načela in cilje neuvrščanja, za demokratične odnose v gibanju, za razreševanje najbolj zgočih problemov sedanosti. Mnogokdaj se je zazdelo, kot da gre za biti ali ne biti. Toda to hamletovsko vprašanje naposled ni ostalo brez odgovora, ampak je prineslo dokument, ki ostaja eden izmed poglobitvenih rezultatov havanskega vrha: politično deklaracijo, ki opredeljuje sedanje mesto in prihodnje poti neuvrščanja.

Sklepna listina iz Havane določa neuvrščanje bolj kot kdaj prej kot avtentičnega, neodvisnega, zunajblokovega dejavnika svetovne politike, potrjuje njegovo univerzalno veljavnost, ga predstavlja kot neogibno alternativo politiki popolne razdelitve sveta na bloke, zahtuje natančno njegova načela in poglobitvene cilje. Skratka, na najbolj enostaven in popoln način zgoščuje v sebi stotere težnje in interese narodov po svetu.

Še zlasti ima zgodovinsko vrednost za nadaljnji razvoj neuvrščanja 12. člen iz sklepne listine, ki so ga bili že poimenovali za »listino neuvrščanja«, saj v nekako petsto besedah natanko našteva 15 poglobitvenih načel in 17 najpomembnejših ciljev gibanja.

Spoštovanje nacionalne neodvisnosti, suverenosti in ozemeljske celovitosti. Neodvisnost od vsiljevanja in vplivanja velikih sil in blokov. Nevmešavanje in neintervencija v notranje in zunanje zadeve dežel. Pravica sleherne države, da sama določa svoj politični sistem in poti razvoja. Spoštovanje človekovih pravic. Nasprotovanje delitvi sveta na nasprotujoči vojaško politične zveze in bloke. Nedotakljivost zakonito priznanih mednarodnih meja. Miroljubno reševanje sporov.

To je samo nekaj izmed petnajstih temeljnih načel, ki si jih je zastavilo neuvrščeno gibanje, ki pa so, kot je v generalni razpravi rekel palestinski voditelj Jaser Arafat, postala bolj kot kdaj nujna potreba vsega sveta. V tem se je tudi potrdila univerzalna naravnost neuvrščene gibanja – ki se ne širi zgolj po zemeljskih poldnevnikih in vzporednikih,

temveč tudi prek ideoloških in političnih ločnic današnjega sveta.

Seveda pa je treba takoj reči, da so se vsa ta načela, tako kot celotna sklepna listina, porajala v ostri polarizaciji različnih stališč ves čas havanskega srečanja. To je z ene strani rezultat dela v političnem komiteju konference, koder se je na prvi in drugi osnutek, ki ga je bila pripravila Kuba, nakopičilo za trikratni obseg dokumenta različnih pripomb in dopolnil, ki so jih nato usklajevali v neformalni skupini štirih držav, Jugoslavije, Indije, Kube in Alžirije, nato pa še po raznih regionalnih skupinah. Z druge strani pa je to odsev občin teženj in razpoloženj v generalni debati na vrhunski konferenci.

Za primer vse notranje napetosti v generalni debati 6. havanskega vrha naštejmo nekaj najbolj izstopajočih citatov:

Predsednik Tito: Mi smo od samega začetka nasprotovali blokovski politiki in tuji dominaciji, vsem oblikam politične in ekonomske hegemonije.

Pham Van Dong, Vietnam: Prizadevanja, da bi se vrnil k začetnim ciljem neuvrščanja in si zastavili za naš najvišji cilj načelo neodvisnosti od blokov, so v bistvu usmerjena k temu, da odvrnejo neuvrščeno gibanje od njegovega antiimperialističnega cilja, to pa je v nasprotju z interesi narodov.

Julius Nyerere, Tanzanija: Ko bi to gibanje hotelo postati blokovska sila ali pa se povezati z blokovo silo, bi prenehalo obstajati ali vplivati na mir v svetu... Naše gibanje ni bolj sovražno enemu bloku kot drugemu. Izhaja pač iz dejstva, da sta veselila ali blok nagnjena k uporabi svoje moči za uveljavljanje lastnih interesov, ne glede na svojo ideologijo.

Sufanuvong, Laos: Storiti moramo korak naprej k solidarnosti z osnovnim tokom sodobnosti, to je s svetovno revolucijo... Mi podpiramo politiko in napore Sovjetske zveze in drugih socialističnih dežel za mir, mednarodno popuščanje in razorožitve.

Shri Nandan Mishra, Indija: Ne moremo imeti ene noge v neuvrščanju in druge v uvrščanju.

Castro, Kuba: »Mi smo odločni antiimperialisti, antikolonialisti, antineokolonijski, antirasti, antisionisti in antifašisti, kajti to so temeljna načela gibanja neuvrščene države.«

Francisco Bermudez, Peru: Četudi je temelj-

na bipolarna struktura mednarodne oblasti še vedno v veljavi, pa sta super sili začeli odkrivati nova področja skupnih interesov.

Toda naposled, tako se je izkazalo s sprejetjem sklepne listine, je glavni tok široke reke neuvrščanja krenil po svoji globoki strugi, četudi je levo in desno pustil posamične rokave. Bili so preozki, da bi potegnili vase vso reko.

Ne nazadnje je eden izmed velikih rezultatov havanskega srečanja tudi ta, da je izredno odkrito reagiral na vse poskuse nedemokratskega vsiljevanja tuje volje, ki je v samem nasprotju z naravo neuvrščanja – glede na to, da želi biti gibanje tudi bolj demokratična alternativa krivičnim odnosom na svetovnem prizorišču. To je bil velik izpit, ki ga je polagal 6. vrh, bil pa je življenjsko povezan z njegovo prihodnjo usodo.

Pokazalo se je namreč, da so tiste sile, ki so si prizadevale spremeniti gibanje v svojo rezervo ali ga preusmeriti po svojih kalupih, zanele vanj tudi tiste metode manipuliranja in pritiskov prek ozkih skupin, s kakršnimi so bile doma navajene ustvarjati monolitnost in strnjnost. To so hkrati tudi metode vsiljevanja izvršenih dejstev, uveljavljanja volje brez ugovora ipd.

Najbolj zgovorno so se te metode prelamljale prek dveh osrednjih spornih vprašanj, to je kampučijske navzočnosti na vrhunski konferenci in obsodbe Egipta zavoljo sklenitve sporazumov z Izraelom. Eno in drugo vprašanje je zdaj prepuščeno koordinacijskem biroju, ki bo deloval kot ad hoc komite in pripravil priporočila za ministrsko konferenco čez dve leti v New Delhiju. Toda eno in drugo vprašanje je sprožilo globoko načelno vprašanje o sami naravi neuvrščanja in v tem pogledu marsikaj razjasnilo.

Zato je mogoče reči, da je bilo havansko srečanje uspešno, ker je do kraja razkrilo vse raznotere težnje, ki ta čas napolnjujejo gibanje od znotraj in butajo vanj od zunaj. Kljub vsemu je gibanje uspelo ohraniti svoj glavni tok, ga okrepiti in usmeriti v pravo smer. Vse to je dokaz več, da je neuvrščeno postala nezamenljiva sila sodobnega časa.

Tit Doberšek

Zakaj že dvajset let pušča naša vodovodna pipa

Proizvodna obrt močno prehitava storitveno; električarji, vodovodarji, čevljarji in drugi mojstri izumirajo zaradi prenikajočih cen drobnih storitev; pomanjkanje prostora in predrage delavnice – to je danes osrednje besedilo priloge

Poštni predal 29 16

Branko Sosič
Janez Peklenik
Portret tedna

17

Dušan Dolinar
Trd boj za ekonomsko preobrazbo

Tatjana Pregl
Svet odraslih ni vzvišen nad svetom otroštva
Pred mednarodno likovno razstavo otroške ustvarjalnosti

18

Sergej Kraigher
Enotna, v povprečjih grajena merila nas le ovirajo pri uresničevanju skupnih ciljev

19

Naši dopisniki v tujini spremljajo havanski vrh

Iz pisanja časopisov, iz radia in s televizije

20 in 21

Mitja Rotovnik
Kulturni dom Ivana Cankarja kot potreba družbenega razvoja
Aktualen intervju

Danilo Slivnik
Izlite iluzije?

Zapis o italijanski stvarnosti

22

Kjer ni načrtov, se mostovi sesedajo

Za okroglo mizo je osem povabijencev govorilo o ljubljanskih problemih danes in jutri

23

Primož Hainz
Pred 20 leti je bilo ustanovljeno Slovensko duhovniško društvo

Don Atyer
Nogomet – vojna brez streljanja

Nasilje v športu

24

Janko Tedeško
Benetke se prebujajo, čeprav za zdaj brez uradnih priznanj
Obnovljena filmska festivalska tradicija

Bogdan Pogačnik
Mikroelektronika manjša od nohta

Govori ameriški znanstvenik Mac Van Valkenburg

25

Vladimir Frantar
V prihodnje prireditve za vse?

S salzburških slavnostnih iger

Jože Petek
Gospodarnost je v produktivnosti in racionalni rabi strojev

Preprost in površen račun o kmetijstvu

26

Roger Xavier Lanteri
Nova žandarja na bližnjem vzhodu?

Za kulisami srečanja v Haifi

27

Pohlevnega občana ne spravi ob živce še tako okorel birokrat

Naša anketa

28

foto dokumentacija Dela

možnosti za hitrejši razvoj storitvenih obrti samostojnih obrtnikov ugotavljajo Novomeščani, ker je način obdavitve storitvenih dejavnosti enak obdavitvi proizvodne obrti, zato prva ne napreduje v skladu s povpraševanjem.

In še splošna slovenska značilnost: avto-prevoznikov in lastnikov gradbenih strojev je že preveč. V Novem mestu so ustanovili obrtno zadrugo Hrast, ki naj bi postala učinkovit nosilec kooperacijskih odnosov in pospeševalec storitvene obrti v občini. Z dograditvijo nove stanovanjske soseske bo v Novem mestu prvič na voljo 250 kvadratnih metrov najemniških prostorov za storitveno obrt.

Med občinami, v katerih obrtniki najhitreje izumirajo, je tudi Postojna, kjer se je v zadnjih devetih letih poslovilo od svojega poklica 39 obrtnikov, tako da jih imajo zdaj samo še 80. So pa se med tem časom pomnožili avtoprevozniki, in sicer z 38 na 59. Skoraj polovico ali 35 obrtnikov predstavljajo gostinci, vendar jih je kljub temu pet manj kot pred devetimi leti. S prijavljeno postransko obrtjo se ukvarja 68 Postojnčanov, z neprijavljeno pa še neugotovljeno število ročnih spretnikov.

V Sežani prevladuje zanimanje za avtoprevoznništvo in proizvodno obrt, skoraj

Peke so potapljali

Tudi peke so imeli ljubljanski mestni očetje od nekdaj radi na očeh. Zaradi velikega nereda so 1592. leta sklenili, naj se v sosesčini Starega trga 4 sezida kruharna, kjer so pekomo oddajali v najem mize in predalnice za prodajo. Vsakih 14 dni so na črni deski javno objavljali ceno žita, s katero so spremljali ceno in težo kruha. Poleg je bila pri roki mestna tehtnica in na vzvodu nad Ljubljaničo posebna košara, s katero so tehtali oziroma pomakali »predrage« peke v mrzlo reko. Pred kruharno je bila za povrh smotna klop, na kateri so ob tržno-grešnih dneh morali posedati namočeni peki.

nič pa za storitveno, ki je zelo revna, čeprav so lani ustanovili obrtno zadrugo.

Preveč in premalo prostora

V ljubljanski občini Center, ki ima 486 obrtnikov in 43 avtoprevoznikov, še vedno ni urejeno financiranje poslovnih prostorov za storitvene obrti, medtem ko za Bežigradom najbolj cvete proizvodna obrt, ki zelo uspešno sodeluje z organizacijami

naj bi obrtnikom omogočala najmanjše posojil za nakup novih poslovnih prostorov pod ugodnejšimi pogoji.

Novi poslovni prostori v novih stanovanjskih blokih so za obrtnike, kakor smo že zapisali, spričo previsokih cen skoraj nedosegljivi, saj cena za kvadratni meter takšnega prostora, zgrajenega do tretje gradbene faze, kakor ugotavljajo v Šiški, znaša 10 tisoč dinarjev, po dograditvi pa se povzpne do 25, v nekaterih primerih celo do 30 tisoč dinarjev. Samo 30 kvadratnih metrov velika soba, primerna komaj za šivalnico, potemtakem stane okroglih 900 tisoč dinarjev, kar je že kar lepo premoženje, če računamo, da je to šele štartni dinar.

V Šiški hkrati z oprostitvijo davka na prvi nakup poslovnega prostora za namensko določeno storitveno obrt razmišljajo tudi, kako bi občina nove lokale pokupila in jih pod ugodnimi pogoji dajala obrtnikom v najem. V novih soseskah imajo podobno kot v bežigradski BS-3 preveč praznih lokalov, ker preprosto ni investitorjev, ki bi jih zmogli kupiti, opremiti in uporabiti za katerokoli manjkajočih storitev oziroma uslug. Ob tem poudarjajo, da so vsi ti neizkoriščeni prostori v novih soseskah izključno namenjeni obrtnikom tistih dejavnosti, ki jih krajani najbolj pogrešajo.

Zakaj nam torej pušča naša vodovodna pipa? Zakaj zlepa ne najdemo človeka, ki bi naj jo prišel z veseljem popraviti, preden nam grozi poplava v stanovanju?

V brez dvoma pretirani skrbi, da bi si ohranili naš vsakdanji standard na zaželeni ravni, smo dolga leta s cenami tiščali navzdol domala vso storitveno obrt, ki je že večkrat poskušala oživetiti, vendar so jo zavrite cene preusmerile v maloserijsko in nazadnje v proizvodno smer. Petdeset ali sto dinarjev na uro, to je pravo vprašanje, na katero sploh ni potreben odgovor. In:

Banke in obrt

V skladu z družbenim dogovorom o pospeševanju malega gospodarstva ali obrti, predvsem tiste, ki ni dovolj razvita, so slovenske banke pod ugodnejšimi pogoji lani odobrile samostojnim obrtnikom 369 posojil v skupni vrednosti 59,2 milijona dinarjev. Druga običajna posojila za osnovna sredstva samostojnih obrtnikov so dosegla število 989, njihova skupna vrednost pa 131,2 milijona dinarjev.

Gospodarska banka Ljubljana je odobrila 30 posojil ali 5,2 milijona din, Splošna banka Celje 50 v skupni vrednosti 16 milijonov din, Splošna banka Koper 63 posojil ali 4,9 milijona din, Temeljna banka Kranj 46 posojil v znesku 8,1 milijona din, temeljna banka Krško 38 posojil v vrednosti 6 milijonov din, temeljna banka Nova Gorica 156 posojil ali 17,3 milijona din, Temeljna banka Maribor 116 posojil v znesku 11,6 milijona din, Temeljna banka Novo Mesto 56 posojil s 7,8 milijona din, temeljna banka Slovenj Gradec 48 posojil v znesku 4,5 milijona din, temeljna banka Velenje 42 posojil v vrednosti 6,6 milijona dinarjev in pod ugodnejšimi pogoji 25 posojil v vrednosti 3,7 milijona din.

Šiška sodi med tiste občine, ki so v zadnjem času največ naredile za razvoj storitvene obrti. Pred kratkim je namreč sprejela sklep o oprostitvi davka za prvi nakup poslovnih prostorov, zato pričakuje, da bo poslej večje zanimanje zanje. Nakup poslovnega prostora pomeni vlaganje občianovih prihrankov v obrt, v izboljšanje pogojev za osebnostno delo in zadovoljevanje povpraševanja po določenih storitvah.

»Bom šuštarja vzela...«

Čevljar v mojem najbližjem sosedsstvu – en sam je za kakih pet tisoč ljudi, če ne več – mi stalno očita, zakaj v časopisu ne naredim nekaj reklame zanj in na glas povem, kje za Bežigradom imamo »šuštarja«, ki je ekspresno pripravljen postoriti vse okrog obuvala, namesto, da se »lažemo«, kako čevljarji izumirajo sede. Zadnje čase si je

očito spričo pomanjkanja zasluzka pri popravilu čevljev, čeprav so se tako podražili, da jim bomo ponovno morali podaljševati življensko dobo z novimi templanci, omislil tudi »ekspresno« brušenje nožev in škarij. Zato ga zdaj toplo priporočam. Ne bo ga težko najti, saj je čevljarska bela vrana sredi obrtniško razvitega Bežigrada v Ljubljani.

Kaj naj počno zdomci?

Ob spoznanju, da imamo (pre)več avtoprevoznikov in zadnje čase tudi zmeraj več lastnikov sodobnih gradbenih strojev, in to posebej med zdomci, je pravzaprav povsem nerazumljivo, zakaj še nimamo poklicnih občinskih svetovalec, ki bi na primer vsaj enkrat na teden domačim kandidatom in zdomcem dajali praktične, koristne in oprjemljive napotke, kam in kako naj vložijo svoj denar, da ga bodo najbolje obrnili, da bodo sebi in družbi v korist, da si bodo zagotovili solidno osnovo za delo in življenje ter da bodo svoji najbližji okolici potrebni namesto nepotrebni. Opravljali bi trikrat hvalježno delo, če bi

Dva tisoč posojil

V zadnjih treh letih so slovenske banke samostojnim obrtnikom v naši republiko odobrile 2.003 posojila v skupni vrednosti 285,4 milijona dinarjev. Pod ugodnejšimi pogoji, kot so nižja obrestna mera, višja udeležba banke pri predračunski vrednosti naložbe in daljša odplačilna doba, so samostojni obrtniki dobili 518 posojil v skupnem znesku 85,1 milijona dinarjev.

zares vedeli, kaj njihovi občani in delovne organizacije zares potrebujejo. Tu smo spet pri analizi razmer in poglavitnih zavor obrtništvu v naši republici, ki šele nastaja, zato skušajmo ugotoviti, zakaj je proizvodna obrt daleč pred storitveno.

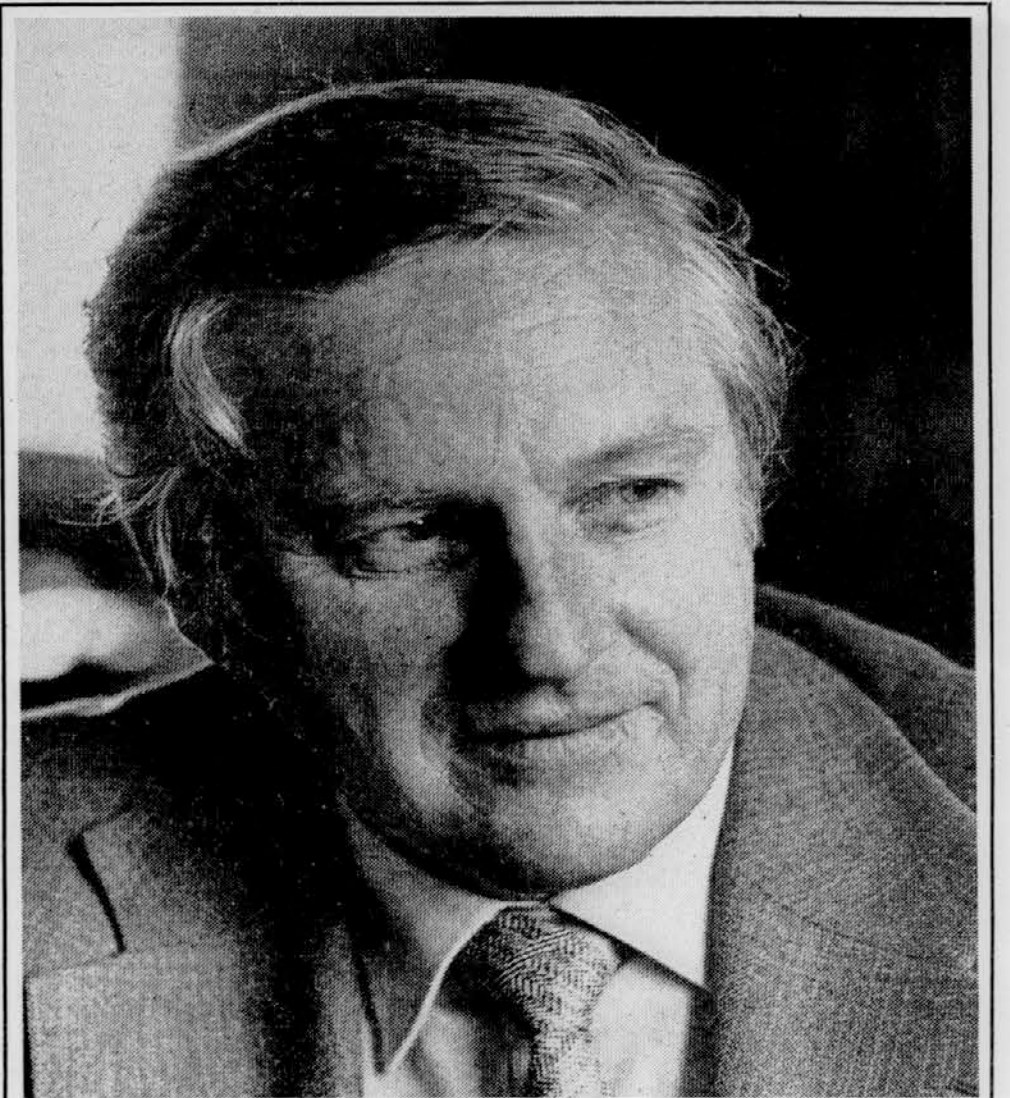
V razvitem svetu je proizvodna obrt nepogrešljiva spremljevalka industrije, ki ponekod izdeluje do 40 odstotkov sestavnih delov in sklopov za končne industrijske izdelke. Pri nas je industrijska obrt najbolj razširjena v industrijsko najbolj razvitih občinah ter z roko v roki dela z in za industrijske organizacije združenega dela, s čimer si omogoča gospodarno serijsko proizvodnjo, zanesljiv zaslužek, solidne cene in obstoj. Dobro, odprti problemov in vprašanj je dovolj in preveč, da bi jih naštevale, vendar se to sodelovanje in napredovanje vendarle krepi in širi, medtem ko njena obrtniška po polji sestra storitev peša in stagnira. Zakaj smo skušali ugotoviti, vendar vseh vzrokov prav zagotovo nismo razkrili.

Kdo je kaj?

Posebno poglavje zasebne in družbene obrti je opis ali nomenklatura posameznih obrtniških poklicev in dejavnosti, ki so se v zadnjih desetletjih od klasično izumirajočih tako razmnožile, da jim nihče ni več kos. Tudi to je hvalježno in potrebno delo za obdelavo, če hočemo naprej, saj se danes pojavljajo že mojstri za računalništvo in elektroniko, ki tovrstne stroje tudi v naših gospodinjstvih napovedujejo za najbližji jutri. Na tem področju smo v najmanj dvajsetletni zamudi.

Za dober zaključek še pomislek o ocenjevanju, koliko kemičnih čistilnic, mehanikarjev, električarjev, vodovodarjev – naša pipa še zmeraj po nemarnem pušča – potrebujemo na tisoč prebivalcev v mestu in koliko na vasi? Za temeljito oceno (ne)razvitenosti obrti v Sloveniji zna biti to zelo tehtna ugotovitev, sicer se bomo spet znašli v statističnem zadovoljstvu povprečja, ki bo brez vsake praktične vrednosti in cene. Za primer: za ljubljanski Bežigradom naj bi imeli dovolj in preveč mehanikarjev na število prebivalcev, vendar ti fantje največ popravljajo samo tovarnjake in mercedese iz vse države, za popravilo »navadnih« avtomobilov srednje kategorije pa se mora človek znajti, kakor se ve in zna.

Niko Lapajne

Portret tedna Janez Peklenik

Mogoče bodo pri nas v bližnji prihodnosti začele v odmaknjenih vaseh rasti majhne, a visokoproduktivne proizvodne celice, ki bodo po svoji zasnovi predstavljale začetke tehnološke revolucije v naši delovni praksi in miselnosti, saj se je prof. dr. Janez Peklenik, redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, s pravo gorensko zagrizenostjo lotil zamisli, ki že poganja korenine na ljubljanski fakulteti za strojništvo, na kateri je redni profesor in kjer je bil do nedavna prodekan.

Že njegova poklicna in znanstvena rast dokazuje moč in voljo, ki sta ga v začetku tega meseca pripeljali na predsedniško mesto mednarodne akademije tehniških znanosti na področju proizvodnje kibernetike (CIRP) s sedežem v Parizu. Ta ugledna ustanova, ki združuje najboljšo ugledno znanstvenike z vsega sveta, je še posebej dejavna pri prenosu sodobne tehnologije v nerazvite države.

Prof. Peklenik je pogost gost mnogih univerz, kjer posreduje svoje znanje in ga dopolnjuje. »Tudi to je nekaj tehnološki prenos. Povsod se nekaj 'kuha' in človek vedno nekaj pridobi in se nauči. Nenehno se učimo.« Prav v teh Peklenikovih besedah so združeni koki, ki jih je profesor prehodil od orodjarja do znanstvenika svetovnega ugleda. Bile so počasne, trde stopinje in bili so veliki skoki.

Pred 53 leti rojeni Kranjčan je z materjo in bratom težko živel in se delu prebijal do svojega prvega poklica. Bila je vojna in vsi trije so odšli v partizane.

Potem svoboda in Janez Peklenik je z vso zagnanostjo vodil gorenske mladince in brigadirje na progi Brčko-Banoviči. Gimnazija in nato študij na strojni fakulteti, daljši, kot ga navadno pojmujejo, zakaj za življenje je bil potreben denar, ki si ga je moral Peklenik prislužiti. Sicer pa je vedno rad delal in orodja vseh vrst so mu bila v veselje. To svoje nagnjenje je kasneje bogato razvil v svojih znanstvenih dopisih. Toda za to je moral v svet.

V Aachnu (ZRN) je bil začetek, tisti prvi stik s svetom, v katerem je pri 31 letih postal doktor tehničnih znanosti. Imel je neko »šnops idejo«, kar je še dandanes standardna metoda za merjenje temperatur pri brušenju. Prof. Peklenik je to povedal v značilnem gorenskem narečju, nič polikanega ni bilo v njegovih besedah. Sproščeno, neposredno in smejoč se je luščil drobce iz svojih spominov.

Pravi plaz zamisli in uspehov se je sprožil v Ameriki, kjer je leto dni gostoval kot profesor in kjer je v stiku s sodelavci prosteje zadihal. Takrat je dopolnil področje svojega dela in se začel ukvarjati s tehničnimi površinami, ki funkcionirajo v vsakem stroju. Prav na tem področju je Peklenikov znanstveni prispevek edinstven. To je tudi obdobje, ki mu je na široko odprlo pogled v svetovno znanost. Med drugim je kasneje sedem let predaval v Angliji in od leta 1972 je častni profesor na univerzi v Birminghamu. Tam je namreč ustanovil prvo stolico za obdelovalne sisteme na svetu.

Nato je prišel čas, da svoj strokovni in življenski krog dopolni v domačih krajih. In ker vemo, kakšni smo Slovenci, nam tudi ni težavno razumeti grenkobnih odenkov Peklenikovega glasu, ko govori o svoji vrnitvi in težnji, da bi premaknil ustaljene razmere.

Prav zaradi svojih spoznanj in izkušenj, ki si jih je pridobil v tujini, namenja prof. Peklenik mnoge kritične misli naši šolski praksi, ki je vse premalo prodorna in ustvarjalna. S svojim univerzitet-

nim delom povezuje vzoredni pot, ki naj bi se med seboj oplajali in dopolnjevali: vzgoja kakovostnih ustvarjalnih kadrov in inovacija naše industrije z računalniško tehnologijo v proizvodnji.

»Dandanes se lotevamo mikroproce-sorske tehnologije, kar bo tudi s stališča naših družbenih odnosov prava revolucija.« meni prof. Janez Peklenik, »in to bomo morali vgraditi v naš samoupravni sistem. Predvsem bomo morali veliko spreminiti na izobraževalnem področju. Usmerjeno izobraževanje nudi te možnosti, če bomo seveda to znali pravilno izkoristiti. Drug pomemben proces je decentralizacija na raziskovalnem področju, kjer je dobro, da poživljamo delo v občinah.« To in pa miselnost mnogih naših gospodarstvenikov so teme, ki so deležne mnogih Peklenikovih kritičnih pripomb, saj meni, da vse prepočasni napredujemo spričo pogojev, ki jih imamo.

»Moti me, da imamo tak mehanizem, ki ga lahko nekateri, recimo karieriisti, ob svoji podopovrčnosti izkoriščajo in otežujejo delo. Privoščimo si stvari, ki si jih drugi ne. Pa ne zaradi sistema, temveč zaradi nekaterih posameznikov, ki jih očitno ne znamo postaviti na pravo mesto. Imamo veliko pametnih glav, le ob pomembnih odločitvah bi jih morali vprašati za mnenje.« Manjka nam tudi odločnosti takrat, ko so zamisli zdrave. Domače zamisli. Bojimo se odgovornosti in rajši hodimo po poteh, ki nam jih utirajo tuje licence. Torej nazadujemo.

Prav zaradi take miselnosti in prakse se prof. Peklenik loteva svoje zamisli o proizvodnih celicah pri temeljih. Projekt raste iz hotenj, da bi tudi v manjših naseljih ustanovili proizvodne obrate, le da praktično ne vemo, kako naj se tega lotimo. Rešitev vidi v pripravi majhnih, a visoko produktivnih enot v posameznih krajih, ki bi bile med seboj povezane. Tak pilotni sistem že tretje leto obstaja na strojni fakulteti, kjer razvijajo računalniško vodene tehnološke postopke in ob strojih že delajo ljudje na način, kot naj bi bil kasneje uveljavljen na terenu. Tak razvojni sistem bo v svoj petletni načrt vključila radovljiska občina.

V vsa ta prizadevanja je vtakno tudi Peklenikovo delo s študenti, od katerih zahteva ustvarjalen pristop in temeljno znanje. Spremeniti želi ljudi, pri tem mora spreminjati tudi šolo.

»Verjamem v moč naših idej. Moti me pa, da dajemo včasih tolikšno veljavo besedam. Samoupravni socializem ne bo rasel na besedah, ampak na delu in samo ob kvalitetnem delu bomo napredovali. Seveda se nam tu in tam zatika, toda če bomo pametni, bomo lahko slabosti odpravili.«

Pravi, da nima »roba pred ustmi«, zato je jasen v svojih mnenjih. Jasen v ostrih pogledih in dobrih ocenah. Srečen je ob pogojih, ki jih ima za delo, in ponosen na ugled, ki ga ima naša država v tujini. K temu je svoj del prispeval tudi akademik Janez Peklenik, saj je dolg seznam mednarodnih in drugih združenj, katerih član je, in odgovornih nalog, ki jih je opravljal.

»Srečen sem,« pravi preprosto in pri tem misli tudi na družino, na dom v Stožicah, na domače v Kranju in se namsmej ob pripombi, da ga zjutraj poževe v rekreativni tek starejši sin, eden izmed štirih otrok. Pravi, da mora biti tudi telesno dobro pripravljen. »Tudi« zato, ker morajo revolucionarne zamisli uresničevati trdni ljudje.

Branko Sosič

foto Miško Kranjec

Gospodarska deklaracija iz Havane

Trd boj za ekonomsko preobrazbo

Boj za visoke cilje bo bržkone dolgotrajniji, kakor je bilo videti sredi sedemdesetih let

Obča podoba ekonomskega dela končnih stališč in listin, ki jih je sprejela vrhunska konferenca v Havani, kaže, da so neuvrščeni vnovič odločno potrdili in ob nekaterih vprašanih poglobili svojo politično usmeritev k boju za novo mednarodno gospodarsko ureditev. Navidez bolj zdržani slog in ton od onega, ki je prevladoval leta 1976 na vrhu v Colombu, očitno izvira iz dejstev in okoliščin, ugotovljenih tudi v uvodu ekonomske deklaracije iz Havane.

V zadnjih treh letih se je prepad med razvitimi in deželami v razvoju kakor že prej poglobil, pogostejša o temeljnih strukturalnih spremembah v svetovnih gospodarskih odnosih pa so zastala. Natančneje povedano, naletela so na »mekho blokado«. Praktično vzeto to pomeni, da se osnovni nameni neuvrščenih ne spreminjajo – nasprotno, poglobljajo se in razvijajo – da se torej »visoki cilji ne znižujejo«; a da bo boj zanje bržkone bolj dolgotrajen, zapleten in zahteven, kakor je bilo videti sredi sedemdesetih let.

Tak vtis, to je treba takoj povedati, pa nastaja le ob delnem pregledu vsebine havanskih dokumentov, posvečenih medna-

rodnemu gospodarstvu in vprašanjem razvoja – ob pregledu obširnih povzetkov, kakršne so objavljale poročevalske agencije. V trenutku, ko to pišemo, namreč popolnih besedil ustreznih dokumentov iz Havane še ni na voljo. Podrobnejša razčlenitev teh tekstov in spremnih informacij utegne tak osnovni vtis v marsičem spreminiti in dopolniti. Zaradi tega je pričujoči zapis veliko bolj »poskus osvetlitve« kakor »analiza«. Šele po celovitem preučevanju havanskih rezultatov bo mogoče docela natančno in korektno primerjati Havano 1979 s Colombom 1976, pa tudi soočiti Havano 1979 z značilnostmi dejanskih gospodarskih odnosov in razmer v sedanjem trenutku.

Vnovič potrjeni cilji

Navzlic tem omejitvam bi bilo najbrž zgrešeno pričakovati, da se bo na enostaven način nadaljevala linija prepletov, ki je bila v ekonomski deklaraciji iz Colomba opisana takole:

»Vrh v Beogradu je tlakoval pot k ustanovitvi UNCTAD (Konferenca Združenih narodov za trgovino in razvoj). Vrh v Kairu je pozval mednarodno skupnost k restrukturiranju svetovnega gospodarstva in pridružitvi potrebi po razvoju nerazvitih. Na vrhu v Lusaki so se neuvrščene dežele zaobljubile opriranju na lastne sile. Pobude z vrha v Alžiru so popeljale neuvrščene dežele na pot, kjer so duha opriranja na lastne sile uveljavile skozi svojo kolektivno pogajalsko moč, temelječo na stalni nad svojimi naravnimi viri in ekonomskimi dejavnostmi... in na razglasitvi nove mednarodne ekonomske ureditve v Združenih narodih... Colombo... oznanja novo fazo, v kateri naraščajoči ekonomski potencial neuvrščenih in drugih dežel v razvoju ustvarja vzgib k nastajanju nove mednarodne gospodarske ureditve s posebnim poudarkom na novem mednarodnem denarnem in finančnem sistemu, ki je bistvena sestavina te ureditve...«

Havana 1979 je vnovič potrdila vse te teme, predmete in cilje: reševanje razvojnih problemov skozi OZN, presnovno svetovnega gospodarstva in pridružitvi, opiranje na lastne sile, krepitev lastne kolektivne pogajalske moči, suverenost nad naravnimi viri in ekonomskimi dejavnostmi, boj za novo mednarodno ekonomsko ureditev kot sistem. Nekateri je tudi krepko poglobila, na primer usodno zvezo med ekonomsko ter politično neodvisnostjo in enakopravnostjo. Nekateri je začela v takšnem krogu prvič tako poudarjeno na primer prelivanje prihodkov od izvoza nafte v razvijajoče se dežele, ki niso izvoznice nafte. Vendar pa je bilo že pred Havano mogoče pričakovati, da se bo prav ob ekonomskih temah, ob vprašanih gospodarskega razvoja vrhunska konferenca znašla v zelo neugodnem steku svetovnih razmer in okoliščin. To bo potpisilo v ospredje vprašanje politične neomajnosti, trdnosti in dolgoročne volje za kompleksne akcije, kakršne naj bi koordinirano vodile k postopnemu uresničevanju nove mednarodne gospodarske ureditve. Zato se zdi, da osnovni karakter ekonomske deklaracije iz Havane ustreza pravi zahtevi, izhajajoči iz takšnih okoliščin.

Znamenja, ki so napovedovala razvoj v takšno smer, so bila dovolj različna in ostro identificirana predvsem v vrsti sestankov in srečanj, ki so jih imeli med Colombom in Havano zlasti sami neuvrščeni. Nanja je opozoril ministrski sestank koordinacijskega biroja neuvrščenih leta 1977 v New Delhiju; podoben sestank biroja leta 1978 v Havani; in še najbolj konferenca zunanjih ministrov iz neuvrščenih dežel lanskega julija v Beogradu. Zlasti tukaj se je jasno zarisala že večina točk, tém in akcijskih smeri, ki so se potem na še razvitejši način uvrstile v havansko deklaracijo.

Kriza izhaja tudi iz neravnovesja v mednarodnih odnosih

V Colombu je na primer vrhunska konferenca neuvrščenih zapisala v tedanjo ekonomsko deklaracijo med drugim tale stavek: »Državni in vladni voditelji neuvrščenih dežel sodijo, da so ekonomski problemi dandanes najbolj zaostreni problemi narodnih odnosov.« Kakor je bila ta sodba v globlinskem smislu nedvomno utemeljena, pa so se težišča mednarodnega dogajanja od Colomba do Havane premaknala nazaj k politični in celo vojaški problematiki, k vrsti premikov in zaostritev in kriz, ki so vse po vrsti povezane z direktnimi političnimi in vojaškimi poskusi nadrejanja in podrejanja, medtem ko so se ekonomska vprašanja, razmisleki, premiki in akcije umaknile sorazmerno bolj v ozadje. To se je na svojevrstven način odzrcalilo navsezadnje tudi v samem poteku konference neuvrščenih v Havani.

Na samem ekonomskem področju (kolikor je o čem takem v »čistem« smislu sploh mogoče govoriti), se je od srede sedemdesetih let dalje uveljavila nanašna mehka blokada širokopoteznih akcij, namenjenih učinkovitejšemu razvoju nerazvitih, zlasti še blokada premikov in akcij, ki naj bi v končnem izidu utrla pot k novi mednarodni gospodarski ureditvi. Na zahodni strani razvitega sveta se je ta blokada opirala predvsem na izgovore v zvezi z energetsko krizo in majavo oživitvijo gospodarske dejavnosti po krizi 1973–1975 pa v zvezi z notranjimi težavami posameznih razvitih kapitalističnih držav ali vsega njihovega kroga. Na vzhodni strani se je opirala na hladno neprizadeto stališče, češ da problemi razviti-nerazviti preprosto ne zadevajo socialističnih držav, ker za to ne nosijo nikakršne zgodovinske odgovornosti, v globini pa tudi na nekoliko manj vidno, vendar zato nič manj realno konkurenco na tržiščih razvitega Zahoda. V obeh delih razvitega sveta je bilo in je še vedno čuti neprizadeto, marsikdaj enako kratkovidno kot grobo zapiranje v kroge ožjih lastnih interesov in problemov.

Ekonomska deklaracija iz Havane govori o tem z jasnimi, prej odmerjenimi kot ostrimi izrazi. Kriza mednarodnega gospodarskega sistema po besedah iz deklaracije odslkava nepripravljenost razvitih držav s tržnim gospodarstvom, da bi nadzorovale svoja zunanja neravnovesja v mednarodnih gospodarskih odnosih, za katere so značilni odvisnost, izkoriščanje in neenakost. Temu postavljaja nasproti boj za novo mednarodno ekonomsko ureditev, »eno od najpomembnejših in najnujnejših nalog gibanja neuvrščenih«, ki bi slonela na pravičnosti, suvereni enakosti in dejanskem mednarodnem sodelovanju.

Ostreje kot besedne opredelitve in obsoje tekočih mednarodnih gospodarskih odnosov, ki jih je sprejela Havana, govorijo sama dejstva. Mednarodna banka za obnovu in razvoj je avgusta 1979 izdala svoje drugo zapovrstno letno poročilo o svetovnem razvoju, kjer nehoti podpira havanske ugotovitve in stališča s plastično in temačno upodobitvijo razmer. 800 milijonov ljudi ali petina človeštva še vedno živi v absolutni revščini in z dohodki, ki so prenički, da bi si z njimi mogli zagotoviti hrano in streho nad glavo. Šolanje in zdravstveno varstvo. Ob koncu stoletja jih bo po najboljših projekcijah še vedno 600 milijonov.

Mnenje svetovne banke

Posebno skrb zbujajo zastoji v mednarodni trgovini in v rasti gospodarstev v razvitih deželah. To je sprožilo nov val protekcionizma, naprejen tudi proti deželam v razvoju. Zadel je zlasti tiste vrste blaga, pri katerih so si te dežele na tržiščih razvitih ustvarile nekaj konkurenčnih prednosti. Delež razvijajočih se dežel v svetovnem izvozu zato kratkoročno omahuje in dolgoročno stagnira.

Čisti dotok razvojnega kapitala iz visoko razvitih dežel v nerazvite tudi stagnira. tako imenovana javna (meddržavna) pomoč, ki naj bi po sklepu Združenih narodov iz leta 1970 obsegala 0,7 odstotka nacionalnega bruto proizvoda visoko razvitih, se je v zanjih nekaj letih na Zahodu ustalila v višini 0,3 odstotka, na Vzhodu pa približno 0,1 odstotka. Za zunanje dolgove odplačujejo dežele v razvoju zdaj 11,8 odstotka vseh izvoznih prihodkov ali 3,1 odstotka nacionalnega bruto proizvoda. Zbirno podoba vsega tega pa svetovna banka opisuje takole:

»Z zlomom trajnega in hkratnega booma v industrijskih deželah ter po tem, ko so cenje najpomembnejših primarnih vrst blaga ter nafte dosegle vrh leta 1974, so se ekonomski utrip in perspektive v razvijajočih se deželah zasukali. Zunanja pomoč in povečano najemanje posojil sta mednarodne učinke teh sprememb sicer ublažila, vendar pa se je rast uvoza v razvijajoče se dežele prepolovila in v letih 1974–77 je prišlo do ustreznega upada gospodarske rasti.«

Statistična podoba tega preloma sloni na naslednjih glavnih kazalcih, ki veljajo za vse dežele v razvoju:

Domači bruto proizvod je v obdobju 1965–74 naraščal (po stalnih cenah) povprečno za 6,2 odstotka letno, v obdobju 1974–77 je rast padla na 4,9 odstotka. Rast izvoza se je znižala od 6,0 na 4,1 odstotka, rast uvoza od 7,8 na 3,8 odstotka letno.

Vzporedno s temi premiki je treba omeniti še znameniti in izjemni naftni zglod. Realna cena nafte se je od leta 1973 do leta 1974 zares krepko povečala in to je precej

okrepilo samozavest med deželami v razvoju ter med neuvrščenimi. toda od povprečja leta 1974 do 1. julija letos (če to izrazimo s stalnimi dolarji, če torej odpišemo inflacijo) se nafta praktično sploh ni podražila in realni prihodki izvoznice nafte se, kar zadeva višino cene, praktično sploh niso povečali. Kolikor so se, so se samo zaradi večjega obsega proizvodnje in izvoza. Tudi to je po svoje nesmiselno vplivalo na ekonomske rezultate Havane.

Dve bistveni smeri

Sredi takšnih razmer je razumljivo, da se neuvrščeni po ekonomski deklaraciji iz Havane usmerjajo predvsem k naslednjim ciljem:

- krepiti enotnost in skupno pogajalsko moč neuvrščenih in drugih dežel v razvoju
- iskati poti in sredstva za nadaljnje pospeševanje boja za uresničitev njihovih zakonitih pravic
- kljubovati agresivni politiki s svojo kohezijo
- segati k resničnim strukturalnim spremembam v svetovnem gospodarstvu
- uresničiti mednarodne programe, ki bi jih popeljali na pot neokrnjenega gospodarskega razvoja.

Najtesnejša povezava političnih in ekonomskih ciljev, poti, sredstev in akcij se tukaj kaže kot imperativna nuja. Hkrati pa gospodarska deklaracija iz Havane poudarja še dvoje bistvenih smeri, ki sicer nista novi, vendar pa njuna ponovna potrditev in poglobitev v sedanjem trenutku in razmerah tudi po svoje priča o dozorelosti gibanja.

Prva od teh dveh smeri je izrazita krepitev medsebojnega sodelovanja »na temeljih enotnosti, komplementarnosti, vzajemnih interesov, solidarnosti in medsebojnih pomoči.«

Druga pa je krepak poudarek pojmovanju, da je temeljita presnova vsega sistema mednarodnih gospodarskih odnosov v interesu vseh držav, tudi razvitih, in da bo poleg ostrih konfrontacij z njimi potrebno tudi sodelovanje.

Približno takšno podobo ponuja prvi, bežni pregled nad vsebinskimi povzetki ekonomskega dela havanskih rezultatov. Ne glede na izsledke iz podrobnejšega razčlenjevanja, ki bodo te osnovne obrise nujno dopolnili, pa je mogoče zapisati, da je Havana celovito izrazila in potrdila to, kar je bilo prej opisovano v delnih oblikah ali pa šele sluteno. Ekonomski program neuvrščenih se bo najbrž uresničeval teže in bolj zapleteno, kakor so bolj optimistični duhovni pričakovali še pred nekaj leti. Toda še bolj razločno se je pokazalo, da druge poti sploh ni in da je treba v to vpreči vse sile.

Dušan Dolinar

Za boljšo prihodnost

Svet odraslih ni vzvišen nad svetom otroštva

V Slovenj Gradcu bodo odprli mednarodno likovno razstavo otroške ustvarjalnosti

Danes, v dobi moderne apokalipse, nam je potrebno veliko domišljije, če hočemo verjeti, da bo svet postal bolj človeški, je nekje zapisal italijanski pravljikar Gianni Rodari.

Teško bi našli primernejšo misel za uvod v mednarodno likovno razstavo otroške ustvarjalnosti, ki jo bo v petek v prostorih Umetnostnega paviljona v Slovenj Gradcu odprla Zora Tomič, predsednica jugoslovanske odbora za mednarodno leto otroka.

V letu, ki ga je mednarodna organizacija UNICEF namenila otrokom, smo pozvali otroke vseh starosti, da sodelujejo v mednarodno zamišljeni razstavi otroške ustvarjalnosti. Pričakovali smo širok odziv na vabila, poslana po vsem svetu, in hkrati na sočasen poziv, objavljen v jugoslovanskem periodičnem mladinskem tisku. Kljub nemajhnemu odzivu sta se na naše vabilo številneje odzvala še centra otroške likovne ustvarjalnosti iz Ljubljane in Novega Sada, ki sta nam poslala otroške izdelke, s katerimi smo lahko širše predstavili osnovno zamisel. Z otroško likovno iskrenim videnjem smo si namreč želeli ustvariti neponarejeno sliko o razmišljanjih, hrepenenjih, upanjih in željah otrok ter hkrati pokazati tudi črnogledo sliko o stanjih, ki marsikje v tem svetu tudi ne dajejo možnosti za drugačna gledanja. V mednarodnem letu otroka smo si želeli dati otrokom možnost, naj sami o sebi

spregovorijo skozi likovni izraz. Tako smo hoteli otrokom različnih dežel, ki ne govorijo skupnega jezika, kot tudi otrokom narodov Jugoslavije, ponuditi možnost za izražanje in hkrati s tem za sporazumevanje, saj je prav sporazumevanje ena izmed poti v boljši svet in to je tudi najboljše sporočilo, ki ga odrasli lahko sprejemo od otrok.

Prizanesljivo humorna opozorila

Ob vsebinskem in izvedbenem bogastvu mnogih izmed nekaj sto del nam besede stečejo s tisto gladko zgornostjo in tisti mlakotnosti in duhovitimi retoričnimi obrati, ki jih ob njih pričakujemo. Kako hitro pa nam lahko zapro usta risbe, ki jim je učiteljeva roka vsilila pretirano dovršeno virtuoznost, hkrati pa vanjo ni znala vnesti tudi duše. Kar onemimo, ko le zaslutimo občutljivo otroško raziskovanje kolorističnih odnosov, katerim se tehnični napotki učitelja dobesedno uničili vsjaki likovni izraz, ko so v povsem korektno delo posegli z dodajanjem kričečih barv ali celo popravljanjem obrisne risbe. In z žalostjo izločamo dela, iz katerih odmevajo ulični kioski, neokusne televizijske reklame, slabi risani filmi ali kičaste slikanice.

Ob tem postane tako otipljiv pomen vizualnosti dobe, v kateri današnji otrok doživlja neprimerljivo več vtisov, kot jih je katerikoli človek v starem ali srednjem veku.

Likovno vzgojo je vse manj mogoče omejevati na praktičen in teoretičen pouk znotraj učilnic, ko se z nesluteno naglico odpirajo nova obzorja vidnega. Tako nebotičniki, funkcionalne in hladne zgradbe velemerst, satovje velikih stanovanjskih naselij, kot oglušujoča prometna sredstva in ves ostali napredek znanosti se gotovo ne bodo nehala s prvim človekovim korakom na Luno. Tako zagotovo bo umetnost iskala nova izrazila in njena meja ne bo kompiuterska umetnost.

Kako se bodo v prihajajočem svetu, kjer postaja vse mogoče, znašli otroci? Bomo mi, ljudje, poskus pospešenega razčlovečenja, ki ga nosi s seboj napredek znanosti, vzdržali? Kako ga bodo vzdržale naše prihodnje generacije, naši današnji otroci? Bo svet, ki prihaja, lahko vsaj še tako dober, kot je današnji? Je vsaj kanček upanja, da bi lahko bil boljši?

Na mnoga teh vprašanj, ki kot Demoklejev meč nenehno visijo nad nami, najdemo odgovore v risbah otrok predvsem iz razvitih dežel. V njih skoraj ni temnih barv niti hudih obtožb, s čisto in jasno, vsem razumljivo likovno govorico nas opozarjajo z optimizmom svetlih barv in prizanesljivo humornostjo.

Presunljive obtožbe

Obstaja pa še drugačen svet. Svet, kjer mamice ne spravljajo prvih otrokovih čučk ali otrokovega prvega zavestnega likovnega srečanja s svetom. Svet, kjer otrok ne poučujejo z videotapi in jim ne morejo širiti likovnega obzorja z bogato, vendar kvalitetno slikanico, ker tega njihove založniške hiše finančno ne zmorejo in se morajo zadovoljiti s ceninim sladkobnim kičem zahodnega sveta. Svet torej, v katerem ni prostora za likovno vzgojo, dokler se morajo otroci od najranjše mladosti boriti za svojo svobodo skupaj z odraslimi ali v komaj osvobojenem svetu vso svojo ustvarjalno moč vlagati v gradnjo nove države in najosnovnejše učenje.

Milijonom otrok predvsem v Afriki, Aziji in Južni Ameriki je potrebno najprej zagotoviti hrano in zdravo vodo, bolnišnice in šole, zdravstveno oskrbo, zdravila, zvezke in knjige, ter, seveda, dovolj učiteljev. Milijone otrok je treba najprej naučiti brati in pisati pa vsega, kar jim bo kasneje v življenju koristilo, da se prepad med razvitimi in nerazvitimi ne bo le poglobil kot doslej, temveč se bo s svojo trmasto voljo in enkovrednim znanjem vztrajno približeval drugemu bregu.

Le malo sveta smo v otroških likovnih delih lahko videli. Vendar so do popolnosti iskrene in vendar z vso dediščino obarvane risbe otrok, ki so se šolali ob robu neprehodnih gozdov ali brezkončnih puščav in so prva svoja v pesek odločno zarisana videnja in obtožbe pretrepavo ponovili na papirju. Kljub še tako skromnemu odzivu je prepričljivo potrjena domne-

va, da se otrok lahko izraža z likovnim jezikov, če predvsem čuti potrebo po izražanju, obtožbi ali le izpovedovanju.

Tako je pred nami le drobce presunljive obtožbe otrok, ki si časa ne morejo krajšati s prebiranjem stripov, niti s sedenjem pred televizorjem, ki po mnenju nekaterih ubija ustvarjalno domišljijo s faktografsko resničnim prikazovanjem ter spodbuja kriminalno domišljijo s prikazovanjem nasilja, temveč so vse svoje otroško preživeli v resničnem strahu za golo življenje.

Pomembnost vzgojnih ciljev

V mnogih deželah sveta, vsekakor je med njimi tudi naša, pa družbene razmere in gospodarske možnosti omogočajo, da z izobrazbo najširših množic razširijo njihovo obzorje. To hkrati pomeni, da je že v najranjše dobi treba začeti z vzgajanjem sposobnosti za presojo umetnosti.

Ob tem pa se mestoma zdi, da se vse premalo sprašujemo o strokovnosti, idejni in človeški usposobljenosti likovnega pedagoga. Redkokdaj pomislimo, kako izkušen je otrok in kolikšne so njegove umske, čustvene in domišljajske sposobnosti. Razmišljamo dovolj o tem, kaj je vsebina likovne umetnosti, kakšne so njene značilnosti? Šele z vedenjem tega se lahko začne uspešen proces likovne vzgoje otrok in metodična pot otrokove vzgoje in izobraževanja. Žal smo morali ob premnogih teh del ugotoviti, da je še vse preveč učiteljev,

ki so obremenjeni z mislijo, da v likovni vzgoji vidijo le artistične vzgojne cilje.

Tako nekateri učitelji povečujejo otrokovo občutljivost, ki prevladuje nekako do šestega razreda, hkrati pa odklanjajo hladnost in suhoparnost učencev sedmih in osmih razredov, ki se nujno pojavlja zaradi njihovega kritičnega in racionalnega odnosa do vidnih pojavov. Takšen artističen idealizem omejuje likovnost skoraj izključno na občutljivost, s tem pa hkrati zanemara vse druge, realnejše elemente.

Tega, da svet odraslih ni vzvišen nad svetom otroštva, se premalokrat zavemo. Vendar nas kdaj le presenetijo, kako samoumevno otroci devetih in desetih leti še ne opažajo razločkov med svojim likovnim delom in deli odraslih. Seveda likovnih del odraslih niso sposobni posnemati, razen takih učiteljev rib, ki so posebej prirojene za prerasanje, kot je v svoji dolgoletni likovno praksu ugotovila akademska slikarka Alenka Gerlovič (likovni pouk otrok, Mladinska knjiga 1967). Če ti otroci ne postanejo žrtve neprimernih učnih metod, so njihovi izdelki izvirni in iskreni. Večinoma pa so raziskane in znane zakonitosti in vrednosti otroške risbe, manj plastike. O tem smo razmišljali, ko smo ob velikem številu grafičnih listov in risb v številnih tehnikah lahko ocenjevali precej manjše število kiparskih izdelkov.

Z raziskovanjem otroškega grafičnega likovnega izraza je bila odkrita daljnosežna možnost in poglobljeno razumevanje otro-

škega likovnega izraza. Največ znanstvenih dogajanj in ustreznih napotil je bila deležna otroška risba. Po pred leti zapisanih (Pišem detetu, čitam deset, Jugoslovanski festival djeteta-Sibenik, 1970, besedah profesorice Dobrile Belamaric iz Zagreba je bila v naših razmerah otroška plastika večinoma delana po navodilih in se potemtakem ni bistveno razločevala od njih. To je nujno omejevalo tako vsebino kot obliko ter ju omejevalo na približno posnemanje oblik odraslih.

Vendar po naših izkušnjah obstajajo svojevrstne in izjemne rešitve otroške likovnega izraza tudi v plastiki. Tudi na tej razstavi se je, čeprav v manjši meri, pokazala kot ugoden in izjemen medij otroškega izražanja, vsaj enakovredno otroški risbi. Otroška vizija in sposobnost za plemenito igro je s to zvrstjo ustvarjalnosti znova pridobila.

Za konec le še besedo o tem, da otroci niso otročji, da pa je še prevečkrat otročji pristop k njim. Iz mnogih del se jasno kaže, da je resen pogovor o vseh, tudi najtežje razumljivih življenjskih problemih, privedel v živo in ustvarjalno sodelovanje. Občutja otrok s tem niso porušena, nasprotno, pojavljajo se močnejše, osvobodena lažne sentimentalnosti. Otroci odgovarjajo na pedagogov resen odnos do sveta in do njih enakovredno, s samosvojim likovnim jezikom, s to jasno, na bistvo zoženo govorico o obstoju živega bitja v živi sredini.

Tatjana Pregl

Egon, 7 let, Pionirski dom v Ljubljani (barvana žgana glina)

Sergej Kraigher

Enotna, na povprečjih grajena merila nas le ovirajo pri uresničevanju skupnih ciljev

Ena pglavitnih nalog je z večjo doslednostjo in načrtnostjo odpravljati tiste sestavine in instrumente ekonomske politike v gospodarskih odnosih s tujino, ki zadržujejo stare odnose in zavirajo uveljavljanje in utrjevanje tudi tu samoupravnega položaja delavcev v združenem delu – Težišče naših naporov moramo osredotočiti na svobodno menjavo dela na dohodkovnih odnosih in tako, da bo oblikovanje osebnih dohodkov in skupne porabe delavcev delovnih skupnosti resnično v skladu z rezultati njihovega dela

Nadaljevanje in konec

V osnovi z istimi merili bi morali meriti in ocenjevati tudi položaj Slovenije in vsake republike in avtonomne pokrajine v Jugoslaviji, seveda tako, da pridejo za vsako do polnega izraza njene značilnosti in specifičnosti. Medsebojno poznavanje je pogoj uspešnega medsebojnega razumevanja in sporazumevanja o skupnih interesih in nalogah ter o pogojih, načinu in oblikah njihovega reševanja.

Vendar naletimo tudi glede tega zelo pogosto na mnoge nejasnosti. Slovenija je npr. leta 1976 prodala v drugih republikah več kot 35% svoje proizvodnje, okrog 15% izdelkov je na leto v povprečju (npr. v letih 1975–1978) šlo v mednarodno menjavo, drugo samo porabili v republikah. Zato so gospodarska gibanja v Sloveniji bistveno opredeljena z vsemi značilnostmi gospodarskih gibanj v Jugoslaviji in gibanji v odnosih Jugoslavije s tujino.

Z inflacijo se prek trga preliva v Slovenijo več dohodka

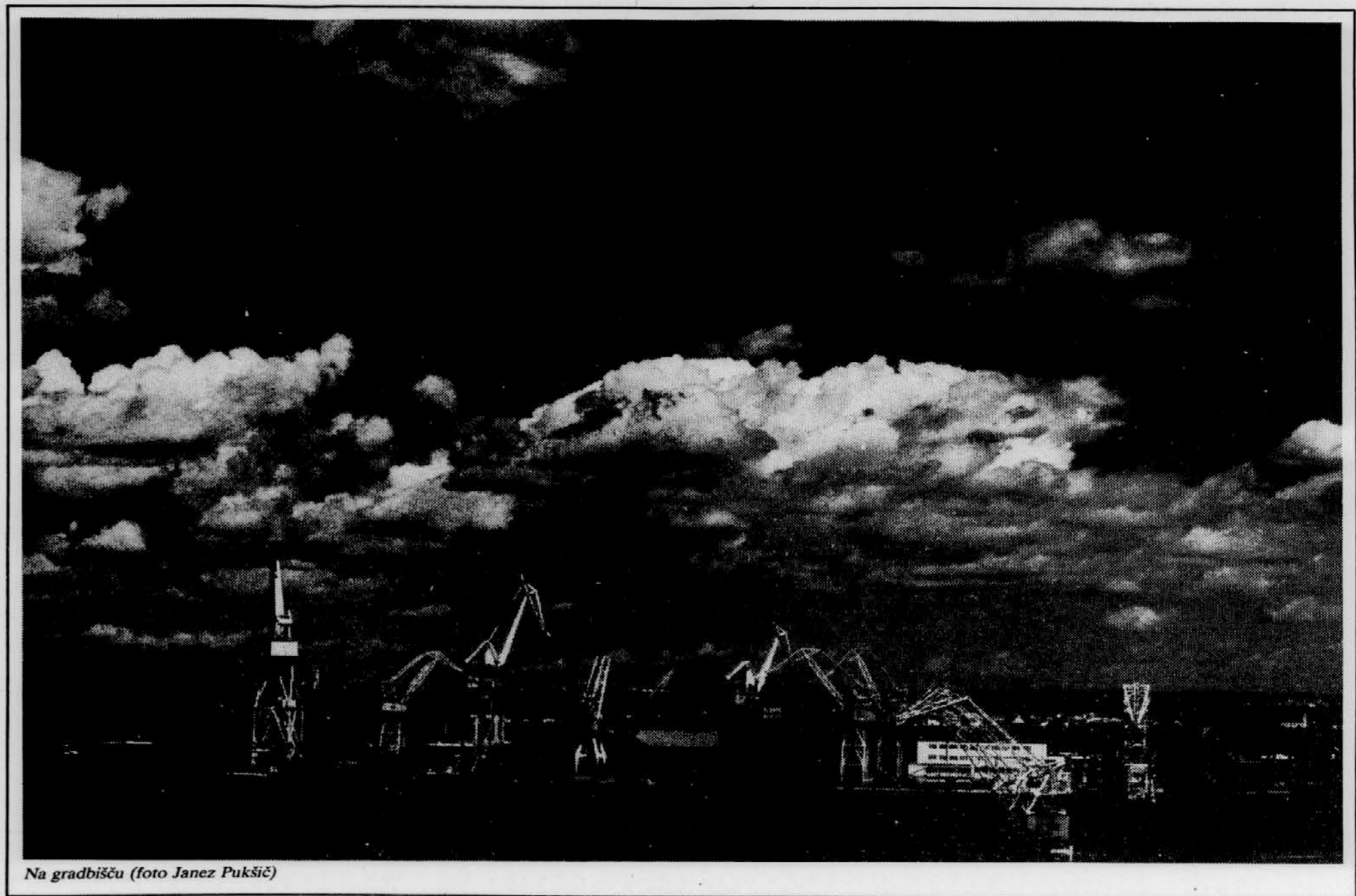
To velja tudi za inflacijo in tako njene zunanje izraze, kot so rast cen, visoka nominalna rast celotnega prihodka in dohodka in vseh elementov v njegovi strukturi, zlasti nominalnih osebnih dohodkov, splošne in skupne porabe in investicij z vsemi posledicami v njihovi prerazdelitvi na podlagi inflacije ter s tem v zvezi spreminjanje gospodarskega položaja posameznih gospodarskih in drugih družbenih subjektov ob lahkem zasluzkih in povečanih dohodkih za nekatere in hkrati večje gospodarske težave, poslovanje na meji rentabilnosti in celo izgube za druge, hlastanje za kratkoročnimi učinki v lažjih pogojih, izogibanje zahtevnejšim dolgoročnejšim gospodarskim posegom npr. v tujini. Pri tem ni mogoče zanikati dejstva, da se ob takšni strukturi proizvodnje, kot je v Sloveniji, kjer prevladuje predelovalna industrija – čeprav se ta razlikuje od Slovenije in drugih republik in avtonomnih pokrajinama vse bolj zmanjšuje, obstaja pa še vedno – in ob rasti cen in njihovih sedanjih medsebojnih odnosih in strukturi, kljub vsem spremembam, ki tudi tu nastajajo – ob splošni inflaciji – nujno prek trga avtomatsko preliva v Slovenijo več dohodka. Z druge strani so tudi možnosti prilaganja novim situacijam v razvitejših gospodarstvih večje, kljub vse večji občutljivosti velikih modernih gospodarskih organizacij na nestabilnost in spremembe v pogojih gospodarjenja. To ni novost, čeprav niso tako daleč časi, ko so mnogi temu oporekali.

Položaj Slovenije v Jugoslaviji opredeljujejo torej elementi, ki jih moramo posebej spremljati, saj se prav v njih kaže ta njen objektivno obstoječi položaj in vloga v odnosu do drugih republik in avtonomnih pokrajin in ki opredeljujejo tudi njeno vlogo v razvoju Jugoslavije in še posebej njene odnose s tujino. Jugoslovanski trg deluje v osnovi na podlagi istih ukrepov ekonomske politike in intervencij v zvezi z organi in poraja v delitvi odnose, ki so neposredna posledica njegovega delovanja in ki so drugačni in specifični za Slovenijo, tako kot za vsako republiko in avtonomno pokrajino v skladu s strukturo njenega gospodarstva in njenim položajem na enotnem jugoslovanskem trgu. Ekonomska politika federacije in republike kot države in samoupravne skupnosti je tako z

ene strani opredeljena z objektivno danimi dejstvi in odnosi, ki se lahko spreminjajo le v daljšem družbenem razvoju, posebej če bistveno posegajo v socialni in ekonomski položaj delavca v združenem delu in delovnega človeka, na njegove, v ustavi in zakonih zagotovljene pravice in v materialne osnove njegovega dela, z druge strani pa z odgovornostmi, s pravicami in z obveznostmi federacije, republik in avtonomnih pokrajin ter drugih družbenopolitičnih skupnosti, prav tako določenih v ustavi in zakonih. To pa je obenem tudi objektivna podlaga delovanja družbenopolitičnih organizacij, ki določa tudi okvirje in meje njihove politične akcije, ki jo morajo upoštevati, če hočejo biti v svojem delu uspešne in realne.

Uresničevanje enotne jugoslovanske politike zahteva tudi odgovornost za samostojno, svojim specifičnostim prilagojeno ukrepanje

To zahteva v ekonomski politiki, vključno s politiko samoupravnih organov in organov družbenopolitičnih skupnosti v skladu z njihovimi odgovornostmi in pristojnostmi, tudi ustrezne specifične ukrepe. Ti ukrepi so zato lahko, za nekatere namene pa morajo biti, celo drugačni od ukrepov v drugih republikah in avtonomnih pokrajinama ali v samoupravnih organizacijah in skupnostih, če se hoče povsod zagotoviti ustrezno uveljavljanje enotne jugoslovanske ekonomske politike in njenih ciljev in dejansko optimalno prispevanje vsake republike oziroma avtonomne pokrajine, samoupravne in družbenopolitične skupnosti njihovega uresničevanju. V takih zadevah in področjih družbenega dela in življenja nas z administrativno silo ali s političnim pritiskom vsiljena enotna, na jugoslovanskih oziroma republiških povprečjih zgrajena merila in ukrepi na nepravem mestu prej oddaljujejo oziroma zavirajo v uresničevanju skupnih ciljev, mnogokrat pa so prav zaradi tega v našem sistemu že vnaprej obsojena na neuspeh. To velja tudi za politiko na področju cen, še zlasti pa na področju investicij, zaposlovanja in migracijskih gibanj ter osebnih dohodkov in splošne ter skupne porabe. Edino tako lahko pride v polni meri do izraza tudi odgovornost republike kot države in kot samoupravne skupnosti za lasten razvoj in razvoj Jugoslavije kot celote in prav tako pobuda in polna odgovornost organizacij in skupnosti, osvobodena vsakega varstva, pa tudi pobuda in odgovornost družbenopolitičnih in drugih družbenih dejavnikov. Če hočemo videti in razumeti razlike, ki nastajajo v položaju republik in pokrajin ter v njihovem razvoju in gospodarskih gibanjih, potem moramo ta giba-

Na gradbišču (foto Janez Pukšič)

nja spremljati v vseh njihovih značilnostih in se za to tudi usposobiti. Samo na ta način je moč imeti jasne argumente za čiste račune v odnosih med republikami in avtonomnimi pokrajinama, npr. v družbenem dogovarjanju ob raznih priložnostih in problemih, ko se usklajujejo različni interesi v skupna stališča in rešitve.

Zato moramo tudi naložbe v Sloveniji ocenjevati drugače, mnogo bolj konkretno, povezani z njihovimi nalogami in ne, predvsem v primerjavi z obsegom v drugih republikah. Tu mislim predvsem na strukturo investicij v Sloveniji in na njihovo sedanjo razdrobljenost. Moramo najti pota in sredstva za samoupraven demokratični način koncentracije denarja z združevanjem dela in dohodka, ki bo omogočil projekte, s katerimi si bo Slovenija v razširjeni reprodukciji in družbenem razvoju zagotovila svoji gospodarski moči ustrezno uveljavljanje v jugoslovanskem merilu in v svetu, zlasti v deželah v razvoju. Naše analize in ocene investicij morajo spremljati predvsem te procese, zasledovati morajo premike v strukturi investicij poleg uresničevanja osnovnih nalog v razvoju energetske osnove in druge infrastrukture, kmetijske proizvodnje in proizvodnje reprodukcijskih materialov, skupaj z investicijami za varstvo in razvoj okolja. Podobne značilnosti položaja Slovenije, pa tudi občin v posameznih območjih Slovenije, pa prihajajo do izraza prav tako v gibanjih in politiki razvoja posameznih vrst potrošnje, od reprodukcijske potrošnje in njene strukture in rasti družbenega proizvoda do obsega in strukture investicij, stanovajske politike in graditve družbenega standarda ter varstva okolja, zaposlovanja in tako imenovanih migracijskih gibanj v Sloveniji in Jugoslaviji, osebnih dohodkov ter skupne in splošne porabe. Na teh in še na mnogih drugih področjih prihaja v mnogih elementih našega družbenega in gospodarskega razvoja do objektivno opredeljenih in zakonitih odstopanj od jugoslovanskih povprečij ter gibanj in politike drugih republik in avtonomnih pokrajin, ki pa morajo biti prav zato razumljive in sprejemljive ne samo za nas, temveč prav tako tudi za druge v Jugoslaviji. Te opredeljenosti pa predstavljajo obenem tudi objektivno mejo in okvir za administrativne ukrepe in realno postavljanje ciljev politične akcije.

Z večjimi lastnimi napori odpravljati korenine inflacije

Prav gotovo pomeni dolgotrajna visoka inflacija za celo vrsto proizvodnih grupacij izredno konjunkturo, tako kot pomeni za druge breme in za družbo kot celoto v mnogih pogledih škodo. To vsekakor zahteva večjo odločnost in zajemanju dohodka, ki so posledica takih izjemnih in ugodnih razmer na trgu, in njihovo razporejanje v skladu z zahtevami ustave in zakona o združenem delu. To pa zahteva z druge strani tudi večje angažiranje delavcev v tozdih, delovnih ljudi in občanov, da z ustreznim združevanjem razpoložljivih sredstev bodisi že pri razporejanju čistega dohodka, bodisi pri odločanju o uporabi prostih sredstev ali hranilnih vlog v bankah, bodisi z združevanjem sredstev oziroma čistih osebnih dohodkov v krajevnih in drugih samoupravnih skupnostih ali s krajevnimi samoprispevkami pristopijo oziroma prispevajo k uresničevanju neodložljivih zahtev svojega življenja in razvoja, od katerih je odvisno odpravljanje korenin inflacije in njenih negativnih družbenih posledic. To pa je tudi odgovornost ustreznih organov in zlasti skupščin družbenopolitičnih skupnosti, da v skladu s svojimi ustavnimi pooblastili določijo temelje svojih družbenih planov, zlasti glede nalog, ki

odpravljajo strukturna neskladja in usposablajo za odločilne prodore in spremembe v našem mednarodnem poslovanju ter v trgovinski in plačilni bilanci s tujino.

Zaostajanje glede uveljavljanja teh elementov samoupravnega sistema v Sloveniji in neodločnost v tem pogledu izraža z ene strani nezadostno zaupanje v zavest delavcev, delovnih ljudi in občanov o njihovih lastnih trajnih interesih in v njihovo pripravljenost, da prispevajo svoj delež k uresničevanju teh interesov v skladu z njihovo gospodarsko močjo. Z druge strani pa povzroča to zaostajanje vrsto težav tako pri reševanju tekočih dnevnih problemov in potreb delovnih ljudi in občanov kakor tudi pri izpolnjevanju naših obveznosti do federacije in uresničevanja ciljev in nalog skupne ekonomske politike in družbenega razvoja v Jugoslaviji. Podobno velja tudi za nedoslednost, pa tudi nezadostno organiziranost pri kontroli različnih virov dohodkov občanov, njihovem ugotavljanju, obdavčevanju in izterjavi ter zajemanju tistih prekomernih dohodkov, ki nastajajo v škodo dohodka drugih občanov ali z neupravičenim prelivanjem in prilščanjem družbenega dohodka.

V pripravah za nov srednjeročni plan – težišče na ekonomskih odnosih s tujino

V Sloveniji moramo biti zaradi posebnega pomena, ki ga imajo ekonomski odnosi s tujino za vso Jugoslavijo, še posebej usposobljeni, da zasledujemo, analiziramo in ocenjujemo razvoj naših ekonomskih odnosov s tujino in vsa gibanja s tem v zvezi ter za aktivno uveljavljanje in uresničevanje naših ciljev v mednarodnih ekonomskih gibanjih. Zato bi morala biti ena naših prvih neposrednih nalog, da bi oborožili delavce v vseh temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih, zlasti pa še v tistih, ki so že ali prihajajo vse bolj na ključne položaje Slovenije v njenih ekonomskih odnosih s tujino, z vsemi ustreznimi podatki o gibanjih in plačilni bilanci, njihovih nalogah in izpolnjevanju teh nalog, vse pripravljeno na tak način, da jih bo resnično lahko usmerjalo in mobiliziralo v njihovi akciji v lastni organizaciji kot v družbenem merilu.

Zato se moramo že v pripravah za nov srednjeročni družbeni plan in dogovor o njegovih temeljih prav glede odnosov s tujino sporazumeti o temeljnih nalogah in ciljih, o medsebojnih obveznostih in pravicah za njihovo uresničevanje ter o odločilnih neposrednih nosilcih, ki lahko postanejo tudi neposredni udeleženci tega dogovora, in ne samo preko njihovih samoupravnih sporazumov o temeljnih plana. Določiti moramo jasno in konkretno temelje plana republike, kar po ustavi omogoča tudi neposredno intervencijo republiške skupščine, če to zahteva uresničevanje teh temeljev. S tem povezana je posledna in polna uveljavitev samoupravnih interesnih skupnosti za ekonomske odnose s tujino v vseh njihovih funkcijah in odgovornostih v skladu z ustreznim sistemskim zakonom, kot samostojnih, odgovornih samoupravnih organov združenega dela in ne kot priveksa ali podaljška niti republiške niti zvezne pravice. V tem pogledu smo dosegli določeno ravno, zlasti v zadnjem letu. Večje rezultate pa ovira nedoslednost v izvajanju novih sistemskih zakonov, ki urejajo ekonomske odnose s tujino, predvsem z drževanje mnogih dosežanih odgovornosti organov državne uprave ter starih instrumentov, ki so v zadnjih letih že tolikokrat pokazali svojo nemoč oziroma varljivost in kratkotrajnost njihovih učinkov.

Zato moramo zlasti v ekonomskih odnosih s tujino izbojevati bistveni premik v utrjevanju položaja in neposredne odgovornosti samoupravnih organov in institucij združenega dela in s tem tudi delavcev v temeljnih organizacijah združenega dela.

S sedanjimi ukrepi na področju ekonomskih odnosov s tujino ne moremo priti daleč. Zelo so podobni ukrepom, kot jih vse države po svetu v podobnem položaju, kot smo mi, z večjo ali manjšo intenzivnostjo uporabljajo že desetletja, pa v končnih posledicah nikjer ne dajo želenih, še manj pa trajnih rezultatov. Take rezultate dajo lahko ukrepi, ki se opirajo na naše samoupravne družbenoekonomske temelje in ki omogočajo njihovo poglobljanje in razvoj. Seveda velja tudi za to področje, da je pogoj za uveljavljanje odgovornosti ter pravic in obveznosti delavcev v združenem delu, njihova ekonomska motiviranost. To pa pomeni, da se morajo gospodarski odnosi tudi na tem področju postaviti dosledno na dohodkovne osnove. Odločilni pogoj za uveljavljanje tega pa je izpolnitve in sprememba sedanjega spremljanja in obračunavanja skupnega deviznega prihodka med organizacijami združenega dela, njegova organska poveza in obračunavanje s skupnim dinarskim prihodkom, ugotavljanjem dohodka in oblikovanjem osebnih dohodkov delavcev.

Šele to bo omogočilo delavcem, da bodo odločali o pogojih in rezultatih tudi na tem področju njihovega dela in da bo vsak delavec v tozdu lahko spoznaval svoj neposredni interes tudi na tem področju reprodukcije, ga kontroliral in vplival nanj in na razvoj celote ekonomskih odnosov s tujino, vključno z ukrepi in obveznostmi v zvezi z bojem za novo ekonomsko ureditev v svetu. Za delavce to ne sme biti več nekakšen tabu, s katerim se ukvarjajo samo strokovnjaki v delovnih skupnostih, o rezultatih in odgovornosti zanje pa delavci redko kje kaj vedo, ker jim praviloma ne polagajo računov, v sedanjem sistemu pa jih sami neposredno praktično ne morejo nadzorovati. Zato moramo z večjo doslednostjo in načrtnostjo odpravljati tiste sestavine in instrumente ekonomske politike v sedanjem sistemu zunanjetrgovinske menjave in gospodarskih odnosov s tujino, ki zadržujejo stare odnose in zavirajo uveljavljanje in utrjevanje tudi tu samoupravnega položaja delavcev v združenem delu. To je nedvomno ena pglavitnih nalog na tem, danes najbolj občutljivem področju gospodarskega položaja in razvoja Jugoslavije.

Ključne naloge v poglobljanju samoupravnih družbenoekonomskih odnosov

Naloge na področju ekonomskih odnosov s tujino so v najbolj neposredni odvisnosti od uspešne izpolnitve že zastavljenih nalog za konkretno razčlenitev določil zakona o združenem delu na področju sistema razširjene reprodukcije ter monetarnega in bančnega sistema. Doseči in zagotoviti moramo polnejšo neposredno ekonomsko motiviranost delavca v tozdu, da se bo resnično boril za čimvečji dohodek in njegovo najbolj smotrno razporeditev v funkciji povečevanja dohodka in uresničevanja v družbenih planih dogovorjene politike. Z druge strani gre za preseganje in odpravo tistih elementov v našem monetarnem in bančnem sistemu, iz katerih izvira sedanja odvisnost delavcev v TOZD v tekočem poslovanju in v razširjeni reprodukciji od osamosvojenega delovanja bančnega kapi-

tala in kreditov bank pa tudi takega položaja Narodne banke in emisije denarja. Naj ob tej priložnosti samo opozorim na pomen zakona o cenah, ki je v sklepnih fazi priprave, in zakona o sredstvih za razširjeno reprodukcijo (o minulnem delu) ter predpisov, ki naj dopolnijo sedanje zakone s področja monetarnega in kreditnega sistema. Od prilaganja upravljanja bank in bančnega sistema v l. 1977 sprejetim zakonom, ki naj bi pomenilo nadaljnji korak v njihovem prilaganju razvoju samoupravljanja in samoupravnemu položaju delavcev v tozdu njihovim pravicam, obveznostim in odgovornostim, se v tem pogledu ni krenilo naprej. Tako so se v tem času osamosvajanja bančnega kapitala in povečevanju kreditne odvisnosti tozde celo okrepili troživi ostanki starih odnosov. Njihovo preseganje s krepitvijo odločujočega položaja delavcev v tozdu, kot upravljalcev bank, je prav gotovo ena naših osrednjih neposrednih nalog.

Glede razvoja in uresničevanja sistema delitve dohodka in oblikovanja osebnih dohodkov so organizacije zveze sindikatov že razvile široko dejavnost. Pri ocenjevanju politike dosejanega dela, rezultatov in pojavov, ki to delo spremljajo, menim, da lahko naredimo naslednji zaključek: Ureditev odnosov med delavci v tozdu in delavci delovnih skupnosti v DO in SOZD dosledno na dohodkovnih osnovah in oblikovanju osebnih dohodkov in skupne porabe delavcev delovnih skupnosti resnično v skladu z rezultati njihovega dela, predstavlja ključno polje, na katerega moramo osredotočiti težišče naših naporov. Tu doseženi rezultati nam lahko bistveno olajšajo in utrejo pot k uspešnejšemu uresničevanju zastavljenih nalog v celoti. To sta namreč znak in merilo, koliko so v posameznih sredinah intelektualni delavci delovnih skupnosti in v skupnih službah, postali resnično sestavni del združenega dela in delavskega razreda tudi po svoji družbeni zavesti, odnosih do drugih delavcev in praktičnem delovanju tudi pri razvijanju sistema dohodka in oblikovanju osebnih dohodkov v skladu z rezultati dela. To pa je obenem znak in merilo, koliko so delavci v tozdu utrdili osnovni samoupravni družbeno ekonomski odnos in uveljavili svoj samoupravni politični in družbeni položaj. Zato ima ta boj po svoji zgodovinski opredeljenosti in družbeni naravi določene značilnosti razrednega boja. To bitko bojujemo danes na splošni družbeni ravni, izbojevati pa jo moramo prav v vsaki organizaciji združenega dela.

Nagrajevanje po delu in dohodkovna povezanost med delavci v temeljnih organizacijah in delavci delovnih skupnosti skupnih služb predstavlja tudi temeljno prvino svobodne menjave dela. S tem je v veliki meri povezana tudi svobodna menjava dela med delavci v temeljnih organizacijah združenega dela z delavci v družbenih dejavnostih in samoupravnih interesnih skupnostih v zvezi z njihovo odgovornostjo za ustrezno delovanje in razvoj teh dejavnosti. Zato je uveljavljanje odnosov z delavci delovnih skupnosti v organizacijah združenega dela dosledno na dohodkovnih osnovah in v skladu z zakonom o združenem delu tudi merilo, koliko smo v njihovi zavesti in praksi premagali ozko podjetniško usmerjenost na dobiček, to je v osnovi na mezni položaj delavcev TOZD. To se kaže tudi, v koliki meri se delavci skupnih služb s svojimi sposobnostmi ustvarjalno vključujejo v reševanje širših ekonomskih problemov delovne organizacije in sestavljene organizacije združenega dela in vse družbe pa tudi njihovo spoznavanje in priznavanje resnice in ravnanje po njej, da je v moderni družbi reševanje njenih protislovij in nalog na trajnih osnovah možno prav z razvojem samoupravljanja.

Odmevi na šesti vrh v Havani in ocene gibanja

Svetovni tisk je spremljal konferenco v Havani s tako pozornostjo kot menda še nikoli doslej. Deloma je to treba pripisati tudi dejstvu, da so nekateri hoteli videti v Havani predvsem senzacijo. Drugi spet so bili zaskrbljeni ali »zaskrbljeni« nad usodo oziroma osnovno usmeritvijo gibanja. Zlasti v pisanju blokovsko naravnanih peres je bilo čutiti bojzani na eni strani, upanje na drugi. Zdaj, ko je konferenca končana – drugače, kot so pričakovali v državah obeh blokov – postaja ta selektivni pristop še bolj očiten. To pa je pravzaprav najboljšo potrdilo, da je gibanju uspelo ohraniti temeljno usmeritev, ki ne more biti povsedeči ne enemu ne drugemu bloku. To se vidi tudi po odmevih, ki so jih zbrali ta teden naši dopisniki v zahodni Evropi, Nairobiju ter Sovjetski zvezi in ZDA. Iz vsega pisanja pa je mogoče razbrati predvsem to, da je gibanje neuvršenih danes postalo sila, s katero morajo povsod računati, ne glede na to, ali jim njegova dejavnost ustreza ali ne. Prav to pa je tisto, kar zdaj ugotavlja tisk v večini neuvršenih držav, ki so v Havani oblikovale strategijo gibanja za prihodnje obdobje.

Pariz:

Pomanjkljivo doumevanje zgodovinskih tokov zadnjih desetletij

Natanke ob 60-letnici podpisa senzemske mirovne pogodbe (10. septembra 1919) je Yves de Daruvar, bivši načelnik za čezmorske zadeve pri francoski vladi, v »Mondu« objavil za skoraj celo časopisno stran dolgo lamentacijo, v kateri »dokazuje«, kako »katastrofalne posledice« je imel razpad Avstro-Ogrske za Evropo, kako »nesrečna« so še dandanes nekdanja ljudstva črnožolte monarhije in kako sladko je upanje, da bodo nekoč »pogumno in stvarno« zgradila federacijo podonavskih narodov. Naj tako pisanje vzbudi samo posmeh ali pa tudi ogorčenost, vsekakor je hkrati značilen primer, kako slabo so mnogi krogi v Franciji doumeli zgodovinske tokove zadnjih desetletij in kako zmotno ocenjujejo tudi sedanjo resničnost. Sam predsednik Giscard je te dni v enem svojih najdaljših intervjujev izrazil prepričanje, da živimo v svetu, ki ne ponuja nobene »nove civilizacijske ideje«, in malodušno se je celo vprašal, ali ni mar človeški vrsti po »mogočni ekspanziji v 19. stoletju« v biološkem smislu »zmanjkalo sapa«, pa »gremo zdaj naproti svetu, ki ga ni mogoče krotiti, medtem ko sta ga v preteklosti krotili njegova politična in gospodarska organizacija ter njegova civilizacija«.

V luči takih razmišljanj in pojasnjevanj je lažje razumeti, zakaj je konferenca v Havani za večino Francozov minila kvečjemu kot dogodek, ne pa tudi kot sestavni del veliko globlje in zgodovinsko nujnega procesa. Konferenci kot dogodku so sredstva javnega obveščanja, zlasti tisk, pač posvetila izredno pozornost, celo večjo kot kdajkoli ob prejšnjih vrhovih, toda bistva gibanja in njegove vloge ni mogel oziroma ni hotel doumeti skoraj noben poročevalec in komentator. Uradni krogi so molčali in od vseh voditeljev političnih strank je samo Georges Marchais, generalni sekretar KPF, srečanju v Havani posvetil posebno – in zelo pozitivno – izjavo. Poudaril je, in glasilo KPF »Humanité« je misel večkrat razvijalo, da je pač naravno, če so razprave o najboljših svetovnih vprašanjih v tako širokem in raznovrstnem forumu živahne in celo glasne, in izrazil je ob samem začetku konference trdno prepričanje, da bodo zborovalci v Havani kljub nekaterim različnim in celo nasprotnim stališčem naposled dosegli sporazum o vseh bistvenih vprašanjih.

»Šesta konferenca neuvršenih je pokazala, kakšno je mesto tega gibanja v sodobnem svetu, ki postaja čedalje bolj kompleksen, kakšen je njegov položaj sredi globokih sprememb, ki jih doživlja svet«, je ob sklepu konference zapisalo glasilo KPF. »Vrh si je prizadeval, da bi skozi prizmo poudarjenega političnega in družbenega pluralizma odseval vse velike težnje ljudstev in naše dobe, pa voljo, da bi prispeval k rešitvi najbolj žgočih vprašanj, da bi se enotno posvetil velikim ciljem«.

Ker v Franciji uradno politiko najbolj odseva radio in televizija, je bilo zadržanost vladajočih krogov toliko lažje otipati: ne v radiu ne na televiziji niso novinarji prestopili okvirov neprizadetega, formalnega poročanja, in tudi sklepi komentariji so bili omejeni na naštevaje golih dejstev, pri čemer so predvsem poudarili, da je kubanski predlog sklepnega dokumenta nazadnje doživel precejšnje spremembe, da Egipt ni izključen in da je vprašanje predstavnikov Kampučije ostalo nerešeno, ves čas z močnim podtonom, ki je bil nasložen na poročanje francoskega tiska, da je Havana minila v znamenju »soočanja« tako imenovanih »zmerne« in »radikalne« struje. Opazno pa je bilo, da so na TV za filmsko gradivo najčesteje uporabljali posnetke jugoslovanske delegacije in njene voditelja, – tako so zadnje oddajo končali s prizorom, v katerem vsa dvorana s ploskanjem izraža priznanje predsedniku

Titu za njegov zgodovinski prispevek k nastanku in razvoju gibanja.

Poudarek, ki ga je strankarsko in regionalno barviti francoski tisk sicer dajal konferenci neuvršenih, je bil v količinskem nasprotju s tonom poročil, in prav to mislečemu objektivnemu bralcu gotovo ni ušlo: vsak dan poročila in prvih straneh, vsak dan veliki naslovi, vsak dan fotografije – omalovažujoče ocene posameznih poročevalcev in »pogrebni« zapisi mnogih komentatorjev kar niso mogli biti logičen pendant k pozornosti, ki so jo uredništva vsa po vrsti posvečala dogodku. Značilno je tudi, da o konferenci v Havani z naslovi in s komentarji na prvih straneh niso poročali samo osrednji listi in revije, katerih naklade presegajo tudi milijon izvodov. Vzemimo na primer lokalni dnevnik »L'Echo republicain«, dokaj skromno glasilo pokrajini Beauce in Perche, nekdanje »francoske žitnice«, ta list z uredništvom v Chartresu, bolj provalden kot ne, je v soboto 8. septembra izšel s petimi naslovi na 1. strani ... dva sta bila posvečena srečanju neuvršenih.

Izid konference je večino komentatorjev seveda prisilil k pravih akrobacijam. Dnevnik »Le Matin« – kot nasloplje vsi prosocialistični tisk – je med vrhom dosledno ponavljal napovedi o »razkolu« in ocene o »sovjetizaciji« gibanja, in ko se je konferenca nazadnje končala, je vse svoje dotodanje glagole preprosto postavil – v prihodnji čas. No ja, sporazumeli so se, toda »prihodnost gibanja bo najbrž še vprašljiva« ... Pariški »Monde« je bil glede tega še najbolj pošten: po črnogledih komentarijih v prvem delu konference je prešel na zapisničarsko poročanje in tudi iz zadnjega članka bi težko izluščili kako samostojno oceno. Ogledalo, ki je odsevalo to zagato francoskega tiska, so bili že naslovi: razredni »Dvojboji med Titom in Castro« in »Uvršeni neuvršeni« so se prelili v nevtralnije in epizodne napovedi. Ilustrativno je spet sklepno poročanje »Monde«: Konec vrha v Havani – Egipt kljub obsodbi sporazuma iz Camp Davida ostaja član gibanja neuvršenih ...

Vprašanje Egipta in Kampučije je bilo v francoskem tisku nasplošno deležno največje pozornosti, poleg uigibanja o tem, seveda, katera »linija« bo nazadnje slavila zmago (provaldni »Figaro« je glede slednjega ob koncu kar prevzel vlogo nekakšnega sodnika v ringu in z naslovom na 1. strani »zmagovalcu« dvignil roko – morali bi mu nemara celo ploskati, kajti točke je prisodil našemu predsedniku). Povsem zanemarjeno pa je bilo poročanje o prizadevanju neuvršenih na gospodarskem področju, z izjemo člankov v »Humanitéju« in deloma »Mondu«, ki je vsaj izčrpano navedel, o čem teče beseda v številnih komisijah.

Veliki skupni imenovalec vsega francoskega pisanja o konferenci dveh tretjin človeštva (to dejstvo je večina listov vsaj statistično priznala in ga tudi objavila) pa je bilo poročanje o vlogi Jugoslavije in predsednika Tita. Tako v prikazih zgodovinskega razvoja ideje neuvršenosti kot v člankih o poteku konference so tudi najbolj desničarski in skrajno levičarski listi uporabljali čisto drugačen slovar, kadar je bila beseda o Jugoslaviji in Titu. Je pa zanimivo, kakšno metamorfozo je po Titovem govoru doživelo glasilo KPF »Humanité« – kot da bi prislunilo tonom moskovskega tiska in se potrudilo, da bi nadaljevalo z ustreznimi akordi. Vse dotlej, dokler ni postalo čez vikend jasno, da je gibanje potrdilo svojo enotnost, kar so v uredništvu »Humanitéja« postavili v naslov, v podnaslov pa stavek »Vrh bistvenega pomena in zgodovinske važnosti, je rekel Titov«.

Vilko Novak

foto dokumentacija Dela

Nairobi:

Poudarjena uradna zadržanost in molk

Daniel Arap Moi, predsednik neuvršene vzhodnoafriške države Kenije, se je pred havanskim vrhom ob dveh priložnostih zavzel za »pravo, pristno neuvršenost«. Prvič v pogovoru z odposlancem predsednika Castra in drugič v pozdravni brzojavki kolumbijskemu predsedniku republik, Nato predsednik in člani njegove vlade niso več spregovorili niti o neuvršenosti na splošno niti o šestem vrhunskem zasedanju.

To zadržanost so poudarili tudi s tem, da je Kenijo v Havani zastopal diplomat ne previsokega ranga, njen veleposlanik v Združenih narodih. To je bilo v očitnem nasprotju z ravnanjem njenih sosed saj so Tanzanijo, Etiopijo in Ugando v Havani predstavljali državni poglavarji. Kontrast je še nazornejši, če pogledamo primerjalne podatke, da je bila namreč večina (17 do 31) predsednikov republik na vrhunskem zasedanju z afriške celine, poleg njih pa še devet izmed 17 ministrskih predsednikov.

Potek havanskega zasedanja sta torej spremljali poudarjena uradna zadržanost in molk. Opazna je tudi odsotnost uradnih odmevov po končanem zasedanju. Uradnih in poluradnih razlag za to ni. Tako se je možno in potrebno nasloniti le na ton in smer pisanja v časopisju in poročanju na radiu in TV.

Tisk in RTV sta posvetila zasedanju neuvršenih izjemno veliko pozornost. V Havani sicer ni bilo kenijskih posebnih poročevalcev, tudi od vladne časopisne agencije ne, toda vseeno je bila publiciteta velika. Komaj kaj je zaostajala za poročanjem z zasedanja Britanske skupnosti narodov v Lusaki, na katerem je sodeloval predsednik Moi, a je presegala obseg in intenzivnost publicitete o julijem vrhu organizacije afriške enotnosti v Monrovi.

Javna občila so se naslanjala na poročila vodilnih agencij zahodnega sveta iz Havane, predvsem na agenciji AP in UPI pa tudi na Reuter in AFP. S tem so nehoti prišli na dan poudarki iz zahodnega zornega kota in vsaj delno zamolčevanje resnično blokovskih in neodvisnih prvih pa silnic pri veliki večini članic gibanja.

Tako smo kaj pogosto brali o označevanju Jugoslavije in predsednika Tita kot voditelja skupine »zmerne« v gibanju, ki da je v

New York:

Razočaran vodilni ameriški tisk

State Department molči, glasila, ki veljajo kot »vodilna«, pa potek in izid vrha v Havani razlagajo kot doslej najhujši udarec, kar jih je kdaj dobila Amerika iz vrst neuvršenih držav.

To pa ni le osnovna ocena listov, katerih stališče do teh držav se giblje od prezira v slabšem do ravnodušnosti v boljšem primeru (Wall Street Journal: Amerika nima ne koristi ne škode od ted padavin v Havani), temveč tudi tistih, ki od Washingtona zahtevajo več razumevanja za dežele v

nespravljivem sporu z »radikalci« s Kubo na čelu. Takšen ton konfrontiranja, ob bolj ali manj izrazitem zamolčevanju prizadevanj za doseg konsenza kot bistvenega elementa demokratične narave pa načel neuvršenosti, se je vsaj ob prvem delu zasedanja zrcalil še neposredneje v uvodnih komentarjih.

Tako so osrednja točka le-teh bili napadi na Kubo. Nekaj reprezentativnih citatov: »Kuba poskuša ustoličiti Sovjetsko zvezo kot poglavarja neuvršenosti« (Nairobi Times); »Vrh neuvršenih bi bil moral izključiti Kubo iz gibanja zaradi njene povezanosti z Moskvo« (Sunday Nation); »Edini cilj Castra je, napraviti iz gibanja orodje Sovjetske zveze in mednarodnega komunizma« (Nation); »Kuba, Etiopija in druge prosovjetske nacije«.

Na podlagi pretežno takega miselnega toka se pravzaprav ni čuditi, če je kenijski časopisni izdajatelj (Nairobi Times in Weekly Review) Hilary Ngweni ob začetku vrha prišel do pesimističnega sklepa, da »neuvršenega gibanja sploh ni več; noben sestanek ne v Havani ne kjerkoli drugje ne more spremeniti te stvarnosti«.

Toda ko se je vrh v Havani končal uspešno v prid izvirmih načel neuvršenosti, se je ton pisanja naglo, tako rekoč čez noč, spremenil. Tu bolj, tam manj sicer, toda v celum smo bili priče presenetljivemu publicistično-uredniškemu preobratu. Tako je v Ngwanovem tedniku »Weekly Review« vrhunsko srečanje postalo »pomemben mejnik v zgodovini gibanja« in v drugem časniku pod njegovim vodstvom »Nairobi Times« je bilo v nepodpisnem uvodniku črna in belo zapisano, da je šesti vrh »odmevajoča zmaga zdravega razuma«. Tudi »Standard«, dnevnik, izhajajoč v drugi časopisni hiši, je ob koncu vrha poudaril, da se je pokazalo, kako želi gibanje ostati resnično neuvrščeno.

Ta prehod od prvotne črnogledosti in enostranskosti k priznanju uspeha šestega vrhunškega sestanka neuvršenih je vsekakor dobrodošla metamorfoza na odru kenijske javnosti. Obenem nikakor ne gre pozabiti, da so – če izvajemo nekatere uvožene neposredne formulacije – tisk in RTV vseskozi obirno in korektno poročali o dejavnosti predsednika Tita in jugoslovanske delegacije na vrhu.

Jože Šircelj

povsem razločujejo od onih, ki so jih prvi listi izpod peres svojih poročevalcev objavili takoj zatem, ko se je srečanje v Havani končalo. Res je sicer, da je tudi v teh prispevkih država gostiteljica naslikana kot voditeljica maloštevilne skupine, ki kar tekmuje, da bi prevpila druge, in ji gostitelj, ki je samovoljno zasedel prostor predsedujočega, omogoča, da je videti še večja in glasnejša, kot v resnici je. Po teh prvih ocenah pa je »tihi večini«, predvsem zaradi prizadevanj držav, kot so Jugoslavija, Indija, Sri Lanka in druge, uspelo, da sklepni dokument izraža bistvena načela neodvisnosti, na katerih raste gibanje od leta 1961.

Te kasnejše, mračnejše ocene z ameriških stališč ne zanikajo, da so bila temeljna načela gibanja ohranjena ali da niso uspeli najboljši neumestne zahteve (izključitev Egipta iz gibanja ali ratifikacija vietnamske invazije na Kambodžo), vendar pravijo, da je na srečanju v Havani »triumfalno prevladovalo protiameriško vzdušje, ki ga je ustvaril Fidel Castro in ki je pomembnejše od kompromisa v sklepnem delu konference«. New York Times ugotavlja, da je uvodni del deklaracije iz Havane »povsem v nasprotju z naukom po kubanskem razodetju, ki za tem sledi«. New York Times list tako citira dokument: »Neuvrščeni nasprotujejo vsem oblikam nadvlade, samo tistim ne, za katerimi je ZSSR, nasprotujejo razizmu, vendar ne tedaj, kadar gre za antisionično krščanstvo, da bi izločili Izrael, zavzemajo se za vse človekove pravice, le za tiste ne, ki jih krši kaka suverena članica gibanja.«

Po mnenju ameriškega tiska je takšnega izida kriva Kuba, ki je vsilila deklaracijo, »grozeč izčrpanim delegatom resno razcepjenega bloka neuvršenih«. Prestolniški Washington Post vzklika: »Če so Kubo kot sovjetski satelit sprejeli kot pravo neuvrščeno državo in če so ji potem še dovolili, da vodi sestanke, kaj pa bi drugega še lahko pričakovali?«

Seveda lahko samo uigibamo, kakšni so razlogi za ta preobrat v ocenah, od ugotovitve, da je gibanje neuvršenih ubranilo svoj neodvisni značaj, pa do mračnega sklepa, da je ta obramba ostala v senci radiklane retorike države gostiteljice. Na nekatere od teh razlogov listi namigujejo. »Vse to se je odigralo globoko v tretjem letu vlade, ki velja kot izredno naklonjena obutljivosti in skrbem tretjega sveta«, pravi Washington Post. Prav tako razočarani New York Times izraža enako misel: »... slabo so nagradili Carterjevo administracijo, ki se je približevala tretjemu svetu v vrsti vprašanj, všteti sporazume o Pansamskem prekopu, delovanje Andrewa Younga v Združenih narodih in geste do Kitajske.«

Čeprav bostonski Christian Science Monitor ugotavlja, da mora Amerika še marsikaj storiti, če se hoče približati deželam v razvoju, pa se zdi, kot da iz teh komentarjev vejeja razočaranje in presenečenje hkrati: si mar vsaka ameriška politika zasluži enako oceno?

Prizadevajo si tudi, da bi razvozljali zagonetno obnašanje Kube, ki je tudi sama –

Moskva:

Kdo so prijatelji in kdo sovražniki

V stališčih, ki smo jih brali in poslušali bodi v komentarjih bodi v poročilih v osrednjih sovjetskih sredstvih obveščanja o havanski konferenci, bi lahko našli nekaj značilnosti.

Se nobeni konferenci neuvršenih doslej ni

ob prvih korakih Carterjeve administracije – povsem drugače ocenjevala to politiko, ko je Fidel Castro prek ameriške televizije govoril takšne ljubeznivosti, kot so bili izrazi prepričanja, da bo Jimmy Carter, kot pošten in moralen voditelj, »v drugem mandatu« uredil ameriško-kubanske odnose. Jimmy Carter je res napravil nekaj pomembnih potez: končali so se poleti vo-hunskih letal nad Kubo, Andrewa Younga niso ošeli, ko je govoril o Kubancih kot »elementu stabilnosti« v Angoli, obe državi sta v glavnih mestih odprli urade za zvezo, ki delujejo kot predhodniki veleposlaništev. Zdaj pa New York Times ugotavlja, da sta »Kuba in Vietnam, vsaj za zdaj, opustila prejšnje upe, da se bosta pod Carterjevo vlado dokopala do koristne sprave z Združenimi državami Amerike, pa zato malo tvegata«.

Med vrhom v Havani so se, razumljivo, okrepile ali postale vsaj glasnejše tiste sile na ameriškem političnem prizorišču, ki se tudi sicer zavzemajo za to, da bi Washington v odnosih z različnimi državami, še zlasti s slabšimi, raje vihtel gorjačo, kot pa da gradi norme »svetovne ureditve«. To se jasno vidi v neverjetnem poplahu, ki se je dvignil zaradi dozdevne navzočnosti neke sovjetske »bojne« enote na Kubi, kar številni in že skoraj poraženi nasprotniki sporazumevanja z ZSSR o orožju uporabljajo za ofenzivo z namenom, da bi potopili SALT 2. Ciljev ta gonje je precej: med drugim je to doslej tudi eden najostrejših napadov na politiko Jimmyja Carterja. Hkrati se zdi, da bi radi dali Moskvi vedeti, naj se odloči, kako daleč se bo spuščala v izpostavljanju svojih pomembnih interesov, če vojaško krepki Kubo v njeni »svetovni vlogi«.

V publiciteti, kakršne doslej še ni doživel noben vrh neuvršenih, so Američani vso zadevo skrčili na dvojbo med državo gostiteljico, ki bi menda rada preusmerila gibanje k vzhodnemu bloku kot njegovemu »naravnemu zavezniku«, in večino drugih članic, med katerimi so kot najbolj aktivne opisane Jugoslavija, Indija, Sri Lanka in še nekatere druge, ki so ohranile neodvisen značaj gibanja. Seveda poudarjajo tudi ameriški verziro teze o »naravnem zavezniku«. Vzhodni blok – tako navajajo – kupuje le kakih šest odstotkov vsega industrijskega izvoza dežel v razvoju. Ob konferenci o prehrani, ki je bila v Ottavi, pa je New York Post poudarjal, da po tej strani neuvrščeni nimajo kaj pričakovati od vzhodnega bloka kot naravnega zaveznika: »ZSSR mora kupovati na milijone ton ameriške pšenice, če se hoče prehraniti«. Norčuj se tudi iz Kube kot nosilca teze o »opiranju na lastne sile«, saj ta država, po ameriških izračunih, stane Sovjetsko zvezo kake tri milijarde dolarjev na leto.

Kar zadeva ameriško politiko, so vodilni ameriški listi v svojih sklepih s havanskega vrha razočarani. Kot pravi Washington Post, je področje skupnih interesov (ameriških in interesov neuvršenih držav) »žal ozko«.

Dragiša Bošković

neuvrščenih v svetu

ampak tudi v tem, kako so v sovjetskih sredstvih obveščanja obravnavali priprave na konferenco in njen potek ter konec. Gibanje ni več nekaj tretjerazrednega, ampak je ostalo »vpliven dejavnik v mednarodni politiki«, kakor je bilo te dni pogostokrat povedano in zapisano.

Se celo več: v sovjetskih informacijskih sredstvih so kazali že pred konferenco, zlasti pa ob njej, veliko zaskrbljenost za usodo gibanja, ga opozarjali na nevarnosti, ki mu prete iz Washingtona in Pekinga, od imperialistov in pekiških hegemonistov, ki hočejo gibanje razbiti, znotraj razkrojiti in sploh preprečiti, da do konference v Havani sploh ne bi prišlo. Obirno je bilo razloženo, kdo so sovražniki gibanja in kdo njegovi prijatelji. Ti pa so v deželah socialistične skupnosti, ko so »naravni zavestnik« gibanja, gibanje samo pa je izredno močna »rezerva protimperialističnega boja sploh«. V pokonferenčnih analitičnih člankih je ugotovljeno, da udeležence gibanja neuvrščenosti to že spoznavajo.

Nevarnost pa preti še od nekaterih članic gibanja samega, ki da ga hočejo od znotraj razvodneti in mu porezati protimperialistično ost s tem, da prepričujejo druge, da mora biti neuvrščeno gibanje »enako oddaljeno« od obeh svetovnih blokov.

V političnem mesečniku »Međunarodna žizn« je izšel programski članek pred havansko konferenco s stališči, ki so doživljala kasnejše metamorfoze, ki pa jih je znova čutili v komentarjih, čim dlje se konference časovno oddaljuje: osrednje je protimperialistični boj, boj proti kolonializmu, neokolonializmu, rasizmu in apartheidu, daleč v ozadje pa je potisnjeno, kaj je tisto »za« kar se gibanje bori in za kar je bilo pravzaprav ustanovljeno. To pa je seveda tudi njegova protiblokovska usmerjenost, tudi spoznanje, da je blokovska razdeljenost sveta vir neprestanih mednarodnih napetosti, konfliktov in spopadov.

Takšna usmeritev gibanja k samostojnosti in neodvisnosti njegovih članic od blokov pa je po mnenju tukajšnjih komentatorjev »zgrešena« ali, kot je zapisala »Međunarodna žizn«, škodljivo gibanju neuvrščenosti samemu. »Povsem očitno je,« tako je zapisala, »da bi vsakršna osamitev, samozolacija ali celo postavljanje proti progresivnim silam sveta povzročilo resno škodo gibanju neuvrščenosti.«

V komentarjih in člankih je zaslediti večših odkrit, večših bolj zakrito tezo o naprednih in nazadnjakih silah v gibanju. Mimogrede je potem povedano, da gre za takšno sestavo gibanja, v katerem so veliki razloki med članicami po družbeni in ekonomski ureditvi in da je to »nekaj samo po sebi umevna«. Sicer pa je v nekaj sam pregled govornikov, ki so jih omenjali v poročilih s konference, dovolj zgovoren sam zase. Posebej je izpostavljen položaj Kube kot najbolj avantgardne in najbolj avtoritativne sile gibanja, ki ga bo – kot je zapisal komentator »Pravde« – vodila naslednja tri leta.

Bonn: Ključne zasluge ima predsednik Tito

Poskus, razdeliti gibanje neuvrščenih držav v »napredne« in »reakcionarne«, ni uspel, ko skoraj soglasno ugotovila sredstva javnega obveščanja v Zvezni republiki Nemčiji po koncu havanske konference na vrhu. Vrnitev k prvotnim ciljem gibanja, kjer so ključne zasluge pripisali jugoslovanskemu predsedniku Josipu Brozu Titu, je obveljala kot najpomembnejši dolgoročni sklep sestanka. Zdi se, da je s tem odpadla tudi nekakšna miselna zavora, ki je med trajanjem konference zaradi poudarjenih »blokovskih dilem« in zaradi sporov med kubanskimi gostitelji z nekaterimi gosti, vodila površno, vsebinsko le bežno poročanje. Sprostitve glede iskanja kroga neposrednih ali možnih mednarodnih zaveznikov, ko havanska konferenca ni izključila nikogar in nikogar vnaprej nekritično sprejela, je vnesla spremembe v poročanje in komentiranje. Prinesla je na primer bolj jasno, da je zveza med nezadovoljivim gospodarskim položajem v večini sveta v razvoju in velikim številom udeležencev na konferenci v Havani. Če gibanje ne bi imelo nobene teže, če ne bi ničesar pomnilo, se pač mnogi voditelji držav ne bi trudili z osebno navzočnostjo izbojevati stališča, ki so se jim zdela ustrežna. Postopoma se je spreminjala tudi terminologija. Če je na začetku prevladoval splošni omalovažujoči opis o »sestanku nemaničev« ali pa so nekateri časopisi izraz neuvrščeni dajali v narekovaje, je ob koncu konference poročanje tudi v konservativnih časopisih izgubilo zlobne poudarke. Vredno je še omeniti, da so se poprej pisali in predstavniki uradne zahodnonemške politike radi izogibali priznanju neuvrščenosti tako, da niso uporabljali izrazov »neodvisni, osvobodjeni od blokov« (»Blockfreie«) in so raje, če že ni šlo drugače, vzeli manj obvezujoči pojem »nevezanih s pakti«.

Tudi terminološki razloki dovoljujejo sklepati, da se je v splošnem vrednotenju mednarodnega gibanja nekaj spremenilo. V zavest je prišlo, da gibanje neuvrščenih držav, ki praviloma in z redkimi izjemami vključuje premože razvite, razvojne željne in potrebne ter geopolitično izpostavljene države, svojo nenavadno enotnost in življenjsko moč črpa iz vsem očitnih trajnih razpok v mednarodni gospodarski in poli-

Opaziti je tudi, da so bila ekonomska vprašanja, prizadevanja in boj za takšno ekonomsko ureditev sveta, da bi dosegli narodi in države tudi ekonomsko samostojnost in neodvisnost, v sovjetskih informacijskih sredstvih dokaj ob robu. Iz deklaracije o njih smo prebrali le to, da je imperializem poglavitna ovira za ekonomski razvoj mladih držav in da se konferenca zavzema za zgraditev »nove gospodarske ureditve sveta, zgrajene po načelih pravičnosti«.

Ugotoviti velja tudi, da sta bila Kuba in Kampučija predmet številnih komentarjev in je človek dostikrat dobil vtis, da je to osrednji problem konference sploh. Kuba zavoljo trditve protimperialističnega tiska, da sploh ni neuvrščena, da je »roka Moskve« itd. in da je že samo dejstvo, da je konferenca v Havani, dokaz poloma tistih, ki so hoteli gibanje razcepiti. Problem predstavnosti Kampučije je po sodbi tukajšnjih komentatorjev izmišljen in privlečen za lase, ko pa je po njihovi sodbi povsem jasno, kdo je v Phnom Penhu in da je sodni proces že dokazal zločine režima Pol Pot – Iang Sary. Konec je bil tak, da so v sklepnem poročilu v tukajšnjem tisku objavili, da ostane vprašanje predstavnosti Kampučije v gibanju odprto in da je konferenca tako sklenila, da bi se »izognila ostrim razhajanjem«.

Sovjetski tisk je tudi vestno zabeležil stališče, ki ga je konferenca sprejela glede položaja v jugovzhodni Aziji, ko je v politični deklaraciji rečeno, kot tu navajajo, da je mogoče mir in stabilnost v tem delu sveta ohraniti le ob spoštovanju suverenosti, neodvisnosti, ozemeljske integritete in nevmešavanja v notranje zadeve drugih dežel. Televizijski komentator pa je takoj razložil, da se to nanaša izključno na Kitajsko, ki »ogroža Vietnam, ki je enkrat že bil žrtev kitajske agresije«.

Še o vlogi Jugoslavije na konferenci, kakor je bila predstavljena tu. Ne v člankih in brošurah, ki so obravnavale gibanje neuvrščenosti in njegovo zgodovino, se ni nihče »zmotil«, da bi omenil tudi Jugoslavijo in predsednika Tita. Mimo njegovega programskega govora na konferenci, s katerim se je debata sploh začela, ni bilo mogoče, bolj zanimivo, če ne celo značilno pa je, česa iz njegovega govora niso omenili, kot pa tiste misli, ki so jih iz njegovega govora povzeli. Sovjetski poročevalci so bili v očitni stiski ob sklepnem delu konference. Namesto tega, da bi povedali, da je doživel predsednik Tito izredno počastitev, ko mu je konferenca izrekla priznanje za njegov velikanski preipevek k oblikovanju in v usmeritvi gibanja neuvrščenosti, so rekli le, da je v sklepnem delu konference spregovoril tudi predsednik Tito.

Splošni vtis sovjetskega bralca in poslušalca torej je, da je konferenca v Havani povsem uspešna, da je gibanje neuvrščenosti odločno protimperialistično usmerjeno (v to tudi nihče ne dvomi) in da spoznava, kdo so njegovi prijatelji in kdo njegovi sovražniki.

Vlado Jarc

»neracionalnih izbruhov«, ki jih tukajšnji zmerni privrženci zmanjšanja prepada med razvitimi in nerazvitimi predvidevajo v najbolj zastopanih državah. O neposrednih ukrepih, ki bi jih lahko kapitalistični razviti svet, dodatno zvezan v politično skupino in zaposlen sam s seboj, lahko storil, da bi ublažil nezadovoljstvo skupine neuvrščenih držav, je mogoče sklepati le posredno. Nekateri so na primer predlagali, naj bi Zahod dajal manj povodov za obdržanje predhodnih in sovražnih stališč do posameznih delov zahodne politike in do posameznih držav. Gibanje naj bi se toliko bolj »radikaliziralo«, kolikor bolj bodo zahodne države vztrajale na dvoumih elementih svoje mednarodne politike. Obsodba izraelske protipalestinske in odkrite ozemeljske ekspanzionistične politike na havanski konferenci je tukaj vzbudila več potreb po pojasnjeval-

Bruselj:

Dobro prestana »preizkušnja«

Kljub apokaliptičnim napovedim nekaterih občil, ki so pretirano dramatično prikazovala vpliv opozicijskih sil v gibanju neuvrščenih držav, se konferenca v Havani ni izjalovila, končala se je s sprejemom dokumenta, ki pravi vsaj o volji za notranjo trdnostjo, s katero svet mora računati. Izsek iz komentarja, ki ga je ob sklepu šeste konference neuvrščenega gibanja objavil »Drapeau rouge«, dokaj natančno označuje jedro obveščanja in komentiranja havanskega vrha v belgijskem tisku.

Šesti vrh je v tukajšnjih časniki nedvomno imel pomen prvorazrednega političnega dogodka, kar ne kaže le obilica poročil in člankov, ki so se pričeli pojavljati že nekaj dni pred srečanjem v Havani, pač pa tudi intonacija novinarskih poročil. Tudi časniki, ki so – predvsem pred konferenco – priobčali izjemno pesimistične napovedi in poudarjali, da utegne priti tudi do razpada gibanja zaradi dveh raznorodnih notranjih silnic, so kazali zaskrbljenost, kaj bi to pomenilo za sedanje mednarodne odnose, skratka, belgijski tisk s tem pa tudi politični krogi, katerih glasila so posamični časniki, se zavedajo pomena neuvrščanja v sodobnem svetu ter njegove vpliva na politične in ekonomske procese. Ta zavzetost je navsezadnje sprožila tudi velik poudarek »temeljnim načelom neuvrščanja«, ki so imela osrednje mesto tako v prvem delu konference kot tudi v sklepnih komentarjih, v katerih so poudarjali posamezne točke sklepnega dokumenta ugotvljajoč, da je »prevladal beograjski duh« in podobno.

Seveda so časniki pri komentiranju sledili svojim političnim barvam. Zaradi tega je pri izbiri izveščev iz govorov opaziti dokajšnjo mero retuširanja poudarjanja tistih podrobnosti, ki so za časniki ali stranko posebej zanimivi, denimo: za Belgijo kot članico Atlantske zveze, je bilo med havanskimi točkami najbolj zanimivo stališče, ki ga bodo neuvrščene države sprejele do blokovske ureditve v svetu.

To je prevladovalo že pred konferenco, ko je večina časniki poudarjala »ideologizacijo« neuvrščanja, ki jo je vseboval kubanski predlog za sklepi dokument. Vrsta časniki pa je pri tehtanju moči med »radikalnimi« in »zmernimi« izražala dvome, da bodo slednji prevladali, četudi je bilo čutili jasno podporo privržencem »izvirnih načel neuvrščanja«, ki za belgijsko javnost pomenijo garancijo za nadaljnjo neodvisno (in vplivno) vlogo gibanja v svetu.

nih, v bistvu dopolnilnih komentarjih, ki svoji javnosti poskušajo povedati, da je samoodločba palestinskega naroda temeljna pravica, ki pripada vsem narodom in ne more biti omejena le na nekatere. Prav to velja za obdobje južnoafriške rasistične politike, ki je v tesni zvezi z obdobjem neokolonialističnega ravnanja evropskih sil, ne glede na to, ali so imele svoje kolonije, ali pa ne. Polom politike do »tretjega sveta« v primeru Irana je ustvaril konkretne podlage za razmišljanje o drugačni strategiji in tako so lahko analize neokolonialne politike iz Havane naletele na bolj odprta ušesa. Nekakšno olajšanje, ki ga je čutili v tisku, ker je gibanje neuvrščenih obnovilo prvotne cilje in se ni približalo »drugemu bloku«, je navsezadnje dovolilo, da ocenjevalci niso spregledali drugega dela protiblokovskega sporočila iz Havane.

Mojca Drčar-Murko

ostati navdihovalec in vodja gibanja tudi po izteku njegovega mandata«. Kot poudarjajo tukajšnji opazovalci, se z omejenimi komentarji zanimanje za Havano v belgijskem tisku ne končuje. Priča-

Rim:

Obsežna diplomatska dejavnost predsednika Tita in avtoriteta Jugoslavije – garancija v prihodnjih treh letih

Krščanska demokracija je z velikim zanimanjem sledila havanski konferenci in pazljivo preučila njene sklepe. S temi besedami se pričena kratko sporočilo zunanje političnega urada stranke relativne večine. Posebej za »Delo« smo zaprosili tri največje italijanske stranke – krščansko demokratsko, komunistično in socialistično, naj ocenijo potek in rezultate šeste vrhunske konference neuvrščenih.

»Iz poteka konference je mogoče sklepati,« se nadaljuje sporočilo krščanske demokracije, »da je potrpežljivo delo nekaterih dežel, da na primer Jugoslavije, in konstruktivnega ter uravnoveženega prispevka maršala Tita ustvarilo nekaj rezultatov in prispevalo k uspehu konference in k razvijanju duha neuvrščenosti.« Kljub temu pa obstaja nevarnost,« piše v sporočilu, »da lahko odnos nekaterih držav do neuvrščenosti onemogoča razvoj miroljubnih akcij, ki so jih v preteklosti gradile neuvrščene dežele. Zaradi tega ostajajo nad havansko konferenco sence, in kar še bolj vzbuja skrb, tudi nad bodočim skupnim delovanjem neuvrščenih dežel.«

Havansko konferenco so še posebej pazljivo spremljali italijanski komunisti, ki so imeli na Kubi tudi dva dopisnika: Nuccio Cionte je spremljal konferenco za dnevnik »Unità«, Renato Sandri je bil poseben dopisnik teoretičnega tednika »Rinascita«. Poslanca Antonia Rubbija, ki po 15. kongresu KPI vodi zunanje politične sekcije KPI, smo zaprosili za kratko oceno poteka in rezultatov konference. »Naša ocena šeste konference neuvrščenih je pozitivna,« je izjavil Antonio Rubbi. »Od vsega začetka so bila znana različna stališča v okviru gibanja glede zapletenih vprašanj in zelo pomembnih problemov. Morda je kdo celo upal, da bodo ta različna stališča povzročila delitve in razkole. Da do tega ni prišlo, da celo sklepi dokument, ki je bil enoglasno sprejet, vsebuje osnovne principe gibanja, govori o rezultatu, ki ne samo postavlja na laž akterja razkola, temveč tudi krepi zaupanje v gibanje neuvrščenih in v vlogo, ki jo ima v sodobnem svetu. Menimo, da je gibanje eden osrednjih dejavnikov svetovnega ravnovesja in smo prepričani, da bo lahko igralo še bolj pomembno vlogo pri popuščanju, sodelovanju in napredku narodov kot v preteklosti ter prispevalo k ustvarjanju novih mednarodnih odnosov, ki težijo k premagovanju nasprotujočih si blokov.« Vodja zunanje politične sekcije KPI je takole sklenil svojo kratko oceno havanske konference: »Temeljnega pomena za gibanje neuvrščenih je, da deluje in nastopa kot neodvisen faktor. Sklepi havanske konference, se nam zdi, potrjujejo to usmeritev.«

kovati je podrobnejše analize, ki jih ne bodo inspirirali zgolj prvi vtisi po branju sklepnih havanskih dokumentov.

Božo Mašanović

Komunistični tisk še vedno obirno piše o rezultatih havanske konference. V četrtek je »Unità« objavila komentar, v katerem označuje pisanje italijanskega tiska o tem, ali je v Havani zmagal Castro ali Tito, kot »smešni provincializem«. Komunisti vidijo veliko nevarnost v tem, da poskušajo italijanske konservativne sile izkoristiti v propagandistične namene potek konference in nekatere spore, ki so prišli do izraza med potekom konference. »Unità« opozarja, da bi bilo tragično za Evropo in zahod, če bi se odpovedala vlogi sogovornika z gibanjem neuvrščenih, še posebej zato, ker neuvrščeni iščejo »znamenja osrčenja tudi v notranjosti blokov«.

Obširen članek o havanski konferenci objavlja tudi tednik »Rinascita«, ki objavlja nadaljevanje pisanja o tem vprašanju tudi v prihodnjih številkih. »Rinascita« piše, da so se na konferenci okrepile pozicije tako imenovanih »radikalnih dežel« v okviru gibanja, s tem pa je narasla tudi nevarnost »spreminjanja narave in ciljev gibanja«.

In kaj mislijo o havanski konferenci socialisti? Konferenco je na kratko ocenil Giuseppe Scanni, namestnik Ripa di Meane, ki vodi zunanje politični urad socialistične stranke. »Jugoslovanska delegacija, ki jo je vodil predsednik Tito, je po mnenju italijanskih socialistov odigrala pomembno vlogo. Z avtoriteto, ki so jo jugoslovanski narodi zgradili v preteklih desetletjih po zmagi nad nacifašizmom in v izgradnji socialistične republike in s karimatičnostjo, ki jo je v dolgih letih ustvarila ena najpomembnejših osebnosti sodobne zgodovine – Josip Broz Tito – je bilo mogoče zavezati enostransko in hegemonistično koncepcijo neuvrščenosti. Če bi bila sprejete pristranskosti, ki so bile prisotne v nekaterih avtoritativnih izjavah, bi zajela kriza sistem miru, ki je, kljub vsem svojim šibkim točkam, onemogočil v preteklosti izbruh svetovnega spopada. Socialisti menijo, da je za Italijo zelo pomembno imeti sosedo, s katero so ne samo vzpostavljene dobri odnosi, temveč je mogoče z zaupanjem gledati na razvoj sodelovanja na podlagi medsebojnega spoštovanja različnosti.« Namestnik šefa zunanje političnega urada socialistične stranke je takole končal svojo oceno: »Obsežna diplomatska dejavnost predsednika Tita in avtoriteta Jugoslavije v gibanju neuvrščenih zagotavlja za narode, ki žele ustvariti mir, razvijati popuščanje napetosti, omogočiti razorožitev in socialni razvoj, garancijo v prihodnjih treh letih, ki nas ločijo od prihodnje konference«.

Janko Tedeško

foto dokumentacija Dela

Aktualen intervju

Kulturni dom kot potreba družbenega razvoja

Predsednik programske komisije odbora udeležencev družbenega dogovora o gradnji in financiranju KDIC Mitja Rotovnik o največji slovenski kulturni investiciji

V osrčju Ljubljane raste velika zgradba, Kulturni dom Ivana Cankarja, največja slovenska kulturna investicija v tem stoletju. O nekaterih vprašanjih v zvezi z pomembnostjo in programom tega doma sta se Slavko Fras in Jože Horvat pogovarjala s predsednikom programske komisije odbora udeležencev družbenega dogovora o gradnji in financiranju Kulturnega doma Ivan Cankar in članom izvršnega odbora republiške konference SZDL Slovenije Mitjo Rotovnikom.

DELO: Kaj pomeni KDIC? Štiri dvorane več? Dokaz več, kako smo Slovenci kulturni? Izraz naše nečimrnosti? Morda vendarle dokaz resnične potrebe po zajetju kulturne hrane lačnih množic? Mogoče tudi izraz tihga namena, da bi množični kulturni apetit s tem domom šele prav vzbudil?

MITJA ROTOVNIK: Prav gotovo izraz potrebe, ki visi v slovenskem prostoru vsaj od leta 1960. Takrat se je prvokrat zares pokazalo, da so prostori za kulturne dejavnosti glede na cilje, ki si jih družba v svoji kulturni politiki zastavlja, preskromni, premajhni, zastareli. Tudi ni bilo pravih možnosti, da bi se družbenopolitična dejavnost razvijala v primernih okoliščinah. Politični kongresi so se odvijali v improviziranih prostorih na Gospodarskem razstavišču. Nobenega zahtevnejšega svetovnega kongresa si nismo mogli privoščiti.

DELO: Torej ne gre samo za podvojitev sedežnih možnosti?

MITJA ROTOVNIK: Nikakor ne. Tak dom bo hitreje razvijal slovenske kulturne potrebe. Pomenil bo nov zagon v razvoju kulturnih dejavnosti. Bo tudi izvir mnogim ozkostim, slabostim v naši kulturi. Poziv bo k soočanju, dejavnosti bo za spreminjanje odnosov v kulturi in družbi.

DELO: Kaj pomeni eksplozija potreb po prostorih za kulturne prireditve? Ta čas gradimo, obnavljamo ali načrtujemo več kot petdeset kulturnih domov na Slovenskem...

MITJA ROTOVNIK: Napredovali smo, in sicer bistveno, v celotnem družbenem razvoju. Če bi gradili samo en kulturni dom, recimo Cankarjev, drugod pa ne bi počeli ničesar, potem bi takšna gradnja res bila prepričljiva. KDIC bo samo eden izmed mnogih, ki jih zdaj v Sloveniji gradimo. Pri tem gre tako za tiste manjše v krajevnih skupnostih kot tudi ambiciozno zastavljene načrte v Mariboru, na Jesenicah, v Krškem, Novi Gorici, Murški Soboti itd. V razvoju družbenih dejavnosti smo prišli do stopnje, ko lahko govorimo, da so primarne zahteve na področju zdravstva, vzgoje in izobraževanja, otroškega varstva zadovoljene do tiste mere, ko si lahko kot družba dovolimo večji zamah v razširjeni reprodukciji tudi na področju kulturnih dejavnosti, ne da bi to ogrozilo druga področja.

DELO: Je gradnja tega in drugih domov nekakšna kritika dosedanjih kulturne politike, predvsem glede »institucionalne« kulture?

MITJA ROTOVNIK: Vsi skupaj nismo povsem zadovoljni z dejavnostjo naših kulturnih institucij. Večinoma tudi niso same krive. Če v Sloveniji ne moremo poslušati in organizirati simfonične dejavnosti v dostojnem prostoru, ampak v bivši kinodvorani, potem za to gotovo ni kriv delovni kolektiv Slovenske filharmonije ali simfonični orkester RTV. Krive so razmere in v tem smislu je gradnja KDIC kritika naše lastne dosedanje prakse, ko smo preveč zanemarjali gradnjo prostorov za kulturne dejavnosti.

DELO: Tudi kritika pogledov na kulturo, organiziranje, dogovarjanje o programu?

ROTOVNIK: Seveda, kulturni dom ne bo čarobna palica, ki bo odstranila vse slabosti in pomanjkljivosti v kulturni dejavnosti in pri načinu programiranja kulturne dejavnosti. Kulturni dom Ivana Cankarja mora biti dejavnost, ki bo vrsto zamislila in dogovorjenih kulturno političnih izhodišč radikaliziral, omogočil, pospešil. Če v tem trenutku nismo povsem zadovoljni s posedevalno, s prireditveno dejavnostjo, če se kot družba nismo dovolj učinkovito organizirali za to, da bi bil kulturni pretok v Ljubljani in v Sloveniji bogatejši, bolj vsestranski, potem se bo KDIC resnično pojavil kot »priganjača«, kot nekaj, kar bo od nas zahtevalo, da naredimo več in boljše.

DELO: Čutite s tistimi, ki jih je Cankarjev doma »strah«? Če doslej marsikateri koncert v Ljubljani ni bil ravno razprodan.

ROTOVNIK: Gotovo ste načeli eno izmed ključnih vprašanj. Morali bomo sprejeti zelo trden dogovor, kako bomo v kulturnem domu oblikovali in izvajali program, ki mora biti v resnici kakovosten, vsestranski, ki bo sposoben zadovoljevati množico najrazličnejših kulturnih potreb. Nadalje se bomo morali mnogo resneje lotiti kulturne vzgoje, mnogo bolj načrtno in strokovno poglobljeno. Družba kot celota mora v nekaterih točkah bistveno spremeniti odnos do kulturnega življenja, če naj institucija, kakršna je Kulturni dom, uspešno zaživi. Vprašanje kulturne vzgoje mora zaposliti sleherni kulturno-umetniški kolektiv, profesionalen in amaterski.

DELO: Dvorane KDIC bomo torej napolnili, ko bomo primerno kulturno vzgojeni. Kaj pa do takrat?

ROTOVNIK: Vsekakor bomo velik del kulturnega programa v KDIC morali oblikovati v sozvočju s kulturnovzgojnimi napori naše šole. Vse naše šole, celo vsi vrtci bodo morali vedeti, da morajo del učno vzgojnega programa uresničevati v KDIC, v drugih kulturnih domovih, v gledališčih, galerijah, muzejih in amaterskih oblikah kulturnega ustvarjanja itd.

Z ambicioznimi načrti kulturne vzgoje bi morali mlade ljudi spodbujati k umetniški dejavnosti in ustvarjalnosti. Tretja točka naših prizadevanj pa bi morala biti za izvršno organizacijo stalnih obiskov v KDIC, tu bi morali radikalno zasukati marsikaj, kar ne ustreza zahtevam po večjem številu obiskovalcev. Morali bi imeti posebno informativno službo, poseben center za stike z javnostjo. Morali bi vzgojiti sposobne organizatorje kulturnega življenja. Povezani bi morali biti z vsako delovno organizacijo. In sredstva javnega obveščanja bi morala biti v informiranju in animiranju mnogo ofenzivnejša, kot so bila kdajkoli.

DELO: Kruti, kakršni smo, bi lahko rekli, da je pogoj za pravo funkcioniranje KDIC nekaj, česar še ni.

ROTOVNIK: Ne rečem, da je vse, o čemer sem govoril, res že doseženo in razvito do optimalnih razsežnosti. Imamo pa vse več delovnih organizacij, ki so spoznale, da je tudi načrt kulturnega razvoja nujen sestavni del njihovega celovitega ekonomskega in socialnega razvoja. Zlasti ob akciji zveze komunistov »Človek, delo, kultura« smo uspeli narediti ogromne premike v kulturni zavesti ljudi, delovnih kolektivov. Današnje čedalje živahnejše kulturne dejavnosti skoraj ni moč primerjati z mrtvilo v šestdesetih letih.

DELO: Eden izmed vzvodov za pridobivanje občinstva je kvaliteta. Je zagotovljena? Gre za kadrovske in izvajalske vidike.

ROTOVNIK: Tudi v tem smislu bodo novi kulturni domovi delovali »priganjaško«, kajti potrebe po bogatejšem kulturnem življenju bodo iz dneva v dan večje. Je pa od zvrsti do zvrsti drugače. V glasbi na primer, hudo primanjkuje godalnega kadra. Imamo pa izredno hiperprodukcijo pri klaviristih. Gledališče: profil igralca, ki ga naša akademija vzgaja, je odločno preozek. En del dramskega kadra bi moral obvladati plesno umetnost, solopetje. Lutarskega kadra nihče ne izobražuje, vse manj je kvalitetnih solo pevcev pa tudi baletnega kadra. V doglednem času nameravamo postaviti satirično gledališče. Kulturni domovi nam bodo omogočili uprizorjanje musicalov. Obračunati moramo tudi s predstavami, da je opereta manj pomembna kulturna zvrst. In vzgoji ljudi, ki pripravljajo sceno, masko, itd. bo seveda tudi treba posvetiti več pozornosti.

DELO: Gradnja KDIC narekuje torej okrepitev celotne kulturne infrastrukture v Sloveniji. To pa ni kratkoročna naloga.

ROTOVNIK: Nikakor ne. In tega se moramo zavedati. Z epohalno izgradnjo kulturnih domov ne postajamo samo zidov in dvoran, ampak ustvarjamo pogoje za novo, popolnejše kulturno življenje. Z njim bomo vsaj srednjeročno vendarle močno radikalizirali vrsto nakopičenih vprašanj.

Dom gradijo na Erjavčevi cesti v Ljubljani za stolpnici LB in Iskre.

Celotna etažna površina znaša skoraj 39.000 kvadratnih metrov.

V KDIC bodo štiri dvorane s skoro 3000 sedeži.

V veliki dvorani, ki naj bi se imenovala »Gallusova dvorana«, bo prostora za več kot 1600 ljudi.

V srednji dvorani, »Linhartovi«, bo 650 sedežev.

V manjši dvorani, ki ji pravijo »arena«, imenovala pa bi se naj po Kajuhu, bo 220 sedežev.

Mala dvorana, »Kosovelova«, bo imela prostora za 200 ljudi.

Gradbena dela so se začela 6. februarja 1978.

Dom naj bi začel obratovati v letu 1981.

Predvideni stroški gradnje: 112,5 milijarde dinarjev.

turnih domov ne postavljamo samo zidov in dvoran, ampak ustvarjamo pogoje za novo, popolnejše kulturno življenje. Z njim bomo vsaj srednjeročno vendarle močno radikalizirali vrsto nakopičenih vprašanj.

DELO: V kakšnem odnosu bodo obstoječe kulturne institucije do KDIC? Konkurenčne?

ROTOVNIK: Pomembno bo, da bodo delovni kolektivi profesionalnih institucij sprejeli kulturni dom kot novo možnost za svoj lastni razvoj. Realizacija dela njihovega programa v kulturnem domu bo morala postati obveznost. Najslabše bi bilo, če bi v Kulturnem domu, v katerem ne bi nihče imel »domicila«, videli nekaj, kar jim krade obiskovalce. Ta velika investicija nikakor ne sme zmanjševati sredstev za izpolnjevanje programa vseh obstoječih kulturnih institucij, društev in skupin. KDIC mora biti eno pomembnih osišk združenj sil v kulturi. Mogoče bo prav KDIC rešil nekaj perečih vprašanj, mogoče bo izpodbudil integracijo ljubljanske in mariborske operne hiše in izvajanje skupnih projektov. Mogoče bo postalo očitno, da je tvorba, kakršna je Slovensko narodno gledališče, zgodovinsko gledano

Mitja Rotovnik (foto Dragan Arrigler)

opravičila svojo funkcijo, da pa je za sedanjere razmere in bodoči kulturni razvoj neprimerna in preživela. V slovenskem kulturnem prostoru moramo čimprej doseči drugačne, smiselnejše in smotrnejše povezave.

DELO: Kakšna je »usoda« dosedanjih kulturnih prireditelj?

ROTOVNIK: Filharmonija ostane sedež te ustanove še naprej. Prostori so zelo primerni za vaje in pripravo del. Tudi komorno glasbeno ustvarjanje se bo odvijalo v dosedanjih prostorih. Opero bo treba posodobiti, zlasti primanjkuje predstav za vaje, seveda pa bo z velikimi predstavami nastopala v KDIC, najmanj po eno operno delo in eno baletno bo morala dati na leto, ravno tako mariborska še najbolje pa bo, če jih bosta skupaj pripravljali. Isto velja za dramska gledališča. V zakladnici dramskih besedil jih je precej, ki terjajo velik odprave. Načrtovane so nadalje uprizaritve vseh slovenskih gledališč, bodisi samostojne, bodisi kot skupno delo.

DELO: Ljubljanski poletni festival bo je uveljavil. Kaj bo z njim, kaj se bo s Križankami?

ROTOVNIK: Ničesar, kar je v kulturnem programu doslej dobrega, kulturni dom ne sme ukiniti ali onemogočiti. Nasprotno, najti mora svoje mesto na tistih točkah kulturnega programa Ljubljane in Slovenije, ki so šibke, nerazvite. Mednarodne poletne prireditve v Križankah ostanjejo, le da jim bo treba zagotoviti bistveno več denarja kot doslej. Problem pa je v tem, ali je smiselno imeti na oddaljenosti 150 m relativno ne zelo velikega mesta dve po programske in organizacijski fiziognomiji zelo podobni delovni skupnosti, mislim na PP Festival in na Delovno organizacijo KDIC. Kako bomo to uredili, je stvar javne razprave in seveda volje, da za dosego kar najboljših rezultatov strnemo sicer ne preveč močne kadrovske sile.

DELO: Radi bi preprečili, da bi poletni tepla paralelna dva podobna programa, eden v Križankah, drugi v KDIC...

ROTOVNIK: Vsekakor. V kaj takega ne bi smeli privoliti, saj mora biti tudi program poletnih prireditelj enoten. Je pa očitno, da bi se del festivalnega programa lahko odvijal v prostorih KDIC, posebej ob nizkih temperaturah. Bistveno je, da oblikujemo enotno programsko vodstvo, ki bo sposobno koordinirati najrazličnejše kulturne dejavnosti in ki bo hkrati tudi samo dajalo najrazličnejše pobude za boljše kulturni program. Zlasti v tem smislu dvotirnost ne bi bila na mestu.

Globoke socialne korenine

Statistične številke so jasne in kažejo, da ima nezadovoljstvo mladih v Italiji svojo globoko socialnoekonomsko osnovo. Tudi Berlinguer je na zadnjem kongresu KPI dejal, da »je vprašanje mladih eden izmed največjih nerešenih problemov italijanske družbe in da zahteva čimprejšnje napredek«. Neustrežen gospodarski razvoj je privedel do številnih težav in nasprotij v italijanski družbi, med katerimi je daleč najbolj pereč problem velika nezaposlenost. Mladi pa so tisti, ki to nezaposlenost najbolj čutijo. Po nekaterih podatkih je od 1, 800000 nezaposlenih v tem trenutku skoraj polovica mladih, med katerimi je spet skoraj polovica tistih, ki čakajo na svojo prvo delovno mesto. Položaj je sicer od pokrajine do pokrajine različen, pri

DELO: KDIC ne bo deloval, če ne bo imel odličnega vodstvenega štaba. Ali ga že imamo?

ROTOVNIK: Na prvi seji sveta delovne organizacije KDIC bomo predlagali organizacijsko strukturo programskega sektorja. Dogovorjeno je tudi, da ne mislimo nekritično, denimo z velikim zamahom zaposlovati velikega števila ljudi, temveč postopoma. Jedro programskega sektorja naj bi tvorilo nekaj ljudi, ki bi delali samo na programu KDIC – Poleg programskega direktorja bomo imeli še programske vodje za posamezne sektorje (simfonična glasba, popularna glasba, gledališče, ples in film).

DELO: Kdo so ti ljudje?

ROTOVNIK: Predloge za programske vodje imamo, za programskega direktorja pa še ne.

DELO: Ali ne kasnimo?

ROTOVNIK: Mislim, da ne. Ob teh ljudeh, ki bodo konkretno delali na oblikovanju programa, bomo imeli tudi programski svet, ki bo na njihov predlog in na predloge umetniških vodstev kulturnih institucij, skupin in društev oblikoval celovit predlog programa za tekoče leto, za dve leti naprej in seveda za srednjeročno in dolgoročno obdobje. V programskem svetu naj bi bili vsi umetniški vodje kulturnih institucij, ki bodo del programa uresničevale v dvoranih KDIC. Pomeni, da bo predlog za določeno delo npr. za dramskega področja moral biti oblikovan in sprejet tudi v Drami SNG, v mariborski Drami itd.

DELO: Ne gre za retorično vprašanje: bo KDIC slovenski ali ljubljanski kulturni dom?

ROTOVNIK: Vsekakor slovenski in ljubljanski. V temeljni programski zasnovi je v celotni vsoti za izgradnjo republika udeležena s 35 odstotki. Gre za to, da v delovni doma to razsežnost v resnici uveljavimo. V okviru dogovorjene policentrične politike razvoja kulture v Sloveniji moramo razumeti in uveljaviti KDIC kot eno izmed matic, ki bodo sevale v celoten slovenski prostor in policentrični kulturni razvoj pospeševale. Gre za zagotovitev najširše dostopnosti, za navzočnost kulturne ustvarjalnosti vsakega dejavnika, ki bi dosegel zahtevano kakovost. Pri oblikovanju programa moramo zavestno računati na kulturno-umetniške zmogljivosti celotnega slovenskega prostora in ne le v Ljubljani.

DELO: Kako poteka ta gradnja in financiranje?

ROTOVNIK: Sredstva za dokončanje gradnje bodo zagotovljena, če bodo v septembru vsi udeleženci družbenega dogovora sprejeli predlagani aneks in nato pravočasno izpolnjevali finančne obveznosti. V tem trenutku smo glede nadaljnje gradnje v resnici na pomembni prelomni točki. Od odločitev, ki jih bodo v zvezi z aneksom v samoupravnih telesh oblikovale podpisnice, je odvisno, ali bomo srednjo in malo dvorano res dokončali do 8. februarja 1980, ostali dvorani pa do konca leta 1980. Z vidika organizacijskih in gradbenih zmogljivosti pa bo ta dva roka zagotovo mogoče uresničiti.

DELO: Za kakšno vsoto gre?

ROTOVNIK: V aneksu k družbenemu dogovoru je zapisana številka 112.500 milijonov dinarjev.

DELO: Bo 8. februarja začel KDIC tako rekoč redno obratovati?

ROTOVNIK: Ne, srednjo dvorano bi radi usposobili bolj simbolično, da bi bila prava Prešernova dne. V naslednjih tednih in mesecih se lahko uresničimo kakšno programsko zamisel, vendar obratovanje ne sme motiti izgradnje kulturnega doma kot celote. Kljub temu pa je 8. februar izredno pomemben kot kratkoročni, mobilizacijski cilj.

DELO: Kako bomo financirali nadaljnjo dejavnost KDIC?

ROTOVNIK: Dohodek za vso dejavnost kulturnega doma se bo oblikoval po načelih, ki veljajo za vse druge kulturne institucije. Jasno pa je, da bodo KDIC in drugi kulturni domovi terjali povečanje sredstev za kulturo. V Zagrebu so nas v »Vatroslavu Lisinskemu«, kjer smo imeli zelo dragoceno »strokovno ekscurzijo«, opozorili, da je tak dom mnogo dražji, če stoji in so dvorane prazne, kot pa če dela, kajti vzdrževanje in amortizacija, dva poglavita stroška, je vsekakor treba plačevati.

DELO: Nekateri nečesto podpisati družbenega dogovora. Ali delovne organizacije materialne proizvodnje čutijo več odpora za KDIC kot tako imenovana kulturna sfera?

ROTOVNIK: Samoupravni sporazum je bil podpisan v skoraj vseh delovnih organizacijah gmotne proizvodnje. Na spisku de-

lovnih organizacij, ki ga niso podpisale, so predvsem delovne organizacije družbenih dejavnosti...

DELO: Kako si to razlagate?

ROTOVNIK: Dohodkovno vrednotenje družbeno sprejetega programa mnogih delovnih organizacij s področja družbenih dejavnosti ni ustrezno. Položaj mnogih je v svobodni menjavi dela žal še vedno tak, da bi tudi, če bi hotele, zelo težko realizirale potrebna sredstva za ta ali kak drug samoupravni sporazum. Gre za objektivne težave, s katerimi se srečujejo delovne organizacije, ki ustvarjajo dohodek prek svobodne menjave dela. Ne gre torej za zavestne subjektivne odpore, čeprav ne smemo zanikati, da v nekaterih manjših, dobro strojevo kolektivih, podpisovanje zavestno preprečujejo ali odlašajo, čeprav je jasno, da bodo od dneva podpisa sporazuma ravno tako morale izločiti sredstva prihodnja štiri leta.

DELO: Kaj pa kulturniki?

ROTOVNIK: Kulturniki gradnjo kulturnega doma dobro sprejemajo. Vse njihove delovne organizacije so podpisale samoupravni sporazum o financiranju. Kulturni delavci čutijo v KDIC novo možnost za hitrejši razvoj umetniških kapacitet in za večji prodor med ljudi.

DELO: Kaj pričakujete od javne razprave o KDIC?

ROTOVNIK: Od te razprave pričakujemo nove zamisli in zahteve, sporočila o izkušnjah. O dokumentu bodo razpravljali v organih SZDL, občinskih, mestnih kulturnih skupnostih in v republiški skupnosti. Temeljem programa KDIC hočemo dati značaj družbenega dokumenta. Le tako se ga bomo res držali in ga uresničevali. V javni razpravi moramo razčistiti vrsto vprašanj. Le tako bo kulturni dom ustrezno deloval. Hkrati se želimo zavarovati, da ne bi vsaka tri leta znova v nične točke odpirali dogovorjenih stališč in usmeritev, kar bi imelo za posledico, da bi se mnogo pogovarjali, ne bi pa napredovali v kvaliteto programa.

DELO: Ali je kje na svetu še kakšna ustanova, ki bi bila podobna bodočemu KDIC?

ROTOVNIK: Kulturnega doma takšnega tipa v Jugoslaviji ni, pa tudi po svetu jih ni veliko. Še najbolj podobna sta mu nova centra v Caracasu in Venezueli in v južnoavstralskem mestu Adelaide. Nekaj podobnih institucij je na ameriškem kontinentu. Za Evropo ne vemo, da bi imeli kje kulturni center, ki bi bil povsem identičen KDIC. Poglavitna prednost našega novega kulturnega hrama bo predvsem v tem, da bo omogočal preko 30 različnih vrst in oblik glasbenega, dramskega, plesnega in filmskega ustvarjanja, ob vsej pestri kongresni in družbeno politični dejavnosti.

DELO: Ali niste imeli namena, v sklopu KDIC ustanoviti tudi delavski izobraževalni center?

ROTOVNIK: Res je škoda, da zaradi lokacijskih oziroma urbanističnih težav nismo mogli ob KDIC uresničiti tudi zamisli o delavsko-izobraževalnem centru s knjižnico in delavsko univerzo. Nič pa ni izgubljeno, če bo Ljubljana bila objekt na predvideni lokaciji za Riom zgradila v prihodnjem srednjeročnem obdobju. Večkrat se spominjam besed tovariša Kardelja, ki nas je že pred gradnjo in kasneje opozarjal, da bo zasnova KDIC v celoti zažela le, če se bomo pogumno lotili tudi gradnje delavskega izobraževalnega centra.

DELO: Ali bo pred domom stal Cankarjev spomenik?

ROTOVNIK: Trdno smo odločeni, da bo ob otvoritvi doma hkrati tudi odkritje Cankarjevega spomenika?

DELO: Katerega kiparja?

ROTOVNIK: Ziriža bo končala z delom v tem mesecu.

DELO: 1981 bo 100-letnica Mahlerjevega kapelniškega delovanja v Ljubljani. Proslava in slavnostni koncert naj bi bila v veliki dvorani Kulturnega doma Ivan Cankar. Kje bosta v resnici: v Filharmoniji ali v dvorani Tivoli...?

ROTOVNIK: Ne bodite pesimistični.

DELO: Kdaj bo KDIC začel v celoti delovati: pomladi, poleti ali v jeseni 1981?

ROTOVNIK: V letu 1981. Na več dni trajajočem slavju bomo prikazali največje dosežke slovenskega glasbenega in gledališkega ustvarjanja. Neznanka je edino čas poizkusnega obratovanja. Pri nekaterih ključnih sestavinah smo vezani na zunanje dobavitelje pa tudi pri montaži lahko računamo na presenečenja. Zato je ključ za dokončni in obvezni odgovor na vprašanje o začetku rednega obratovanja tudi v njihovih rokah.

Na trgu Rivarena vre

Izlite iluzije?

Fontana na trgu Rivarena v Bologni je polna mladih ljudi. Slišati je zvok kitare in njenega lastnika, ki vneto zatrjuje, da je v revolucijah šestdesetih letih ropotala tudi po policijskih glavah.

Velike zaplate furnirja, s katerimi je oblepljena, pričajo, da je resnično doživela že burne trenutke in da je častiljeve starosti, vprašanje pa je, ali ni mogoče samo sentimentalni eksponat v »muzeju« revolucionarnega študentskega gibanja izpred desetih let in bolj potreba kot pa realnost v življenju sedanje generacije mladih. Mogoče pa je tudi, da je za prisotne dokaz, kako se mladi v italijanski družbi še nikakor niso umaknili s političnega prizorišča. Kakorkoli že, na trgu Rivarena je živo in očitno je, da je to zbirališče mladih iz tega

dela Italije, ki so si v paleti ideoloških pogledov na svet (hote ali nehote) prisluzili etiketo »levičarstva« in ki so zaradi nape družbene psihoze in vala terorističnega strahu doživeli tudi velik državni nadzor.

Ceha za ohranitev

Italija prav gotovo ni edina dežela v zahodni Evropi, kjer so problemi mladih tako pereči in tako številni in kjer so doživeli

tolikšno pozornost kot pa tukaj. Val nezadovoljstva mladih s svojim položajem v družbi je zajel tudi druge dežele, vendar pa je pustil najgloblji pečat v dejanjih in zavesti javnosti v zadnjem času ravno tukaj, kjer je vprašanje družbenega ravnovesja med temeljnimi razredi najbolj prisotno. Italija je namreč v položaju, v katerem je socialistična perspektiva najbližja in kjer je kapitalizem najbolj načet. Zaradi tega ni čudno, če so vsa družbena vprašanja tudi veliki bolj občutljiva in če je na ta način vprašanje mladih delčno tolikšne pozornosti. Pri tem pa je treba realno presoditi, ali je prikaz problemov, ki se pojavljajo v zvezi z mladimi, objektivni in odsev resničnih družbenih dogajanj ali pa je zgolj rezultat in taktična potreba med obračunavanjem največjih političnih skupin v političnem življenju dežele. Seveda ni vsaka manifestacija mladih že kar terorizem, kot to poskušajo prikazati tisti, ki bi želeli obračunati z levico v celoti, kot tudi ni prepevanje protestnih pesmi že kar revolucionarno dejanje, kot si to mislijo in bi želeli nekateri mladi nadobudneži sami.

Dejstvo pa je, da na trgu Rivarena vre, kar kaže na to, da se mlada generacija pojavlja v družbenem in političnem življenju Italije in da ima v tem življenju tudi svoje mesto. V tem pa je velika razlika med Italijo in nekaterimi drugimi zahodnoevropskimi državami, predvsem na primer zgodnjo Nemčijo, kjer politični položaj mladih prav tako ni razrešen, ni pa tudi veliko možnosti, da bi se spremenil (na to opo-

zarja sama leva frakcija v socialdemokratski stranki). Z radikalnimi posegi (tudi v ustavno in politično ureditev) je namreč zahodnonemška vlada nedavno obračunala z vsemi: teroristi, domnevnimi in nedomnevnimi »teroristi«, simpatizerji, »levičarji« in mladimi, ki so kakorkoli razmišljali o tem, da so v družbi še vedno potrebne nekatere socialnoekonomske reforme. V tem smislu pa je prav mogoče, da je italijanska mladina plačuje za ohranitev demokratičnih struktur v italijanski družbi in svoj socialnoekonomski napredek.

Statistične številke so jasne in kažejo, da ima nezadovoljstvo mladih v Italiji svojo globoko socialnoekonomsko osnovo. Tudi Berlinguer je na zadnjem kongresu KPI dejal, da »je vprašanje mladih eden izmed največjih nerešenih problemov italijanske družbe in da zahteva čimprejšnje napredek«. Neustrežen gospodarski razvoj je privedel do številnih težav in nasprotij v italijanski družbi, med katerimi je daleč najbolj pereč problem velika nezaposlenost. Mladi pa so tisti, ki to nezaposlenost najbolj čutijo. Po nekaterih podatkih je od 1, 800000 nezaposlenih v tem trenutku skoraj polovica mladih, med katerimi je spet skoraj polovica tistih, ki čakajo na svojo prvo delovno mesto. Položaj je sicer od pokrajine do pokrajine različen, pri

čem pa je daleč najhujši položaj na jugu, kjer prihaja do velike dnevne in stalne migracije delovne sile in zaposlovanja na črno, v vseh primerih pa so v največjem položaju ženske, ki so praviloma še vedno podvržene »klasični« delitvi dela na ženska in moška opravila.

Sindikati in politične stranke (predvsem KP) prav gotovo posvečajo mladim veliko pozornost in si prizadevajo, da bi njihove interese vsebinsko usmerjale pa tudi spravile na področje institucionalnega in legalnega reševanja v okviru obstoječih demokratičnih struktur. Slednje jim nedvomno v precejšnji meri uspeva, rezultati na socialnoekonomskem področju pa so veliko bolj pičli, in to je tudi tisto, kar pri mladih povzroča največjo nestrpnost in jih čestokrat tudi pelje v nepridržljiva dejanja.

Največji problem je, po mnenju sindikatov, v tem trenutku neustrezen šolski sistem, ki je nujno potreben reforme, saj je prvi vzrok za kadrovski razkorak med potrebami italijanskega gospodarstva in poklicnimi profili, ki jih dajejo šole vključno z univerzo, s tem pa tudi za veliko nezaposlenost med mladimi. Gospodarski razvoj je v preteklosti kljub nekaterim problemom pripeljal v Italiji do transformacije v moderno industrijsko družbo, kjer je prišlo do velikih premikov v socialni strukturi prebivalstva; predvsem se je zmanjšalo število zaposlenih v kmetijstvu, ni pa bil narejen ustrezen premik na družbenem

področju, ki bi privedel do sprotnega razreševanja, protislovij. Državne in politične institucije so namreč na mah postale nemočne (v veliki meri tudi zaradi razrednega statusa quo) in, kar je še huje, tudi politične stranke so potrebovale veliko časa, preden so se prilagodile razmeram in preusmerile svoje programske cilje v reševanje najakutnejših socialnoekonomskih problemov v deželi. Mladi so se v tej situaciji znašli v najtežjem položaju, na dogajanja v največji meri niso imeli vpliva, hkrati pa so bili žrtev razmer s tem, da je to stanje usmerjalo politične sile v deželi (stranke v celoti), namesto da bi te sile usmerjale družbene procese ali pa vsaj nanje takoj ukrepale.

V takšnih pogojih ni čudno, če mladi niso vedno prav delovali in če delajo tudi danes čestokrat proti sebi. Sindikalne organizacije ugotavljajo, da je med drugim tudi veliko fiktivne nezaposlenosti, ker mladi enostavno nečesto prevzemati nekaterih del in nasploh zavračajo fizična opravila. Več kot očitno je, da gospodarskemu razvoju v deželi nista sledila družbeni in kulturni razvoj in da se je zelo malo spremenilo v zavesti ljudi, kar naj bi predstavljalo osnovo za reševanje družbenih nasprotij in spremenjenih družbenoekonomskih razmer. Mladi so zaradi svojega objektivnega položaja to najbolj občutili, zaradi česar so za reševanje stanja, predvsem pa za način obstoječe stanja, tudi opozarjali na subjektivno

Okrogla miza Kjer ni načrtov, se mostovi sesedajo

Še vedno ne obvladamo planiranja v širših družbenih sferah – Napovedi o boljši preskrbi in bolj urejeni gradnji cest

Sredi poletja je ljubljanska mestna skupščina na sejah vseh treh zborov sprejela smernice za pripravo družbenega plana Ljubljane za prihodnje srednjeročno obdobje 1981–1985. O tem, kako se bo Ljubljana razvijala v prihodnje, smo se pogovarjali s predsednikom SO Ljubljana-Center Miroslavom Samardžijo, Milivojem Samarjem, predsednikom medobčinske gospodarske zbornice ljubljanske regije, direktorjem zavoda za družbeni razvoj Ljubljane Francem Urevcem, s članom IS SML Ivanom Novakom, z direktorjem tozda komunalne gradnje Viktorjem Pirnatom in s sekretarjem SIS za preskrbo Ljubljane Jožetom Javornikom. Iz Dela so za okroglo mizo sodelovali Helena Kos, Alenka Burja, Miran Koren, Jana Taškar, Mihaela Žitko in Mitja Meršol, ki je pogovor pripravil za objavo.

prvič zbornico postavili kot območno. Zato smo imeli sestanke z izvršnimi sveti 13 občin v ljubljanski regiji, pa še sestanek z gorensko regijo smo imeli. Zato smo tudi zavrnili pavšalne smernice za regijsko sodelovanje. S tem bomo ustvarili pogoje, da bodo občinski plani vsebovali elemente povezovanja, recimo Bežigrada s Šiško, z Mostami, s Centrom in s Domžalami. Meja ne smemo poznati v svojem družbeno-ekonomskem razvoju.

SAMARDŽIJA: Nekateri dejavnosti bo treba opustiti. V Centru imamo kup industrij, ki so vprašljive v obliki razvoja Ljubljane. Poglejte si pogorelo »Tribuno«. Ali je to dejavnost, ki naj v Ljubljani obstane?

VENGUST: V prejšnjih smernicah smo vse »opospravili«. Imamo pa hkrati Pržanj v elektriki, ki je nenehno spodaj. Hočem povedati, da ni vsaka panoga enaka, in če se nad kom, se nad Iskro najbolj jezimo v ljubljanskem prostoru, ker je najmanj izrabila tiste intelektualne sposobnosti, ki jih Ljubljana ima, in delamo najbolj delovno ekstenzivne stvari v Ljubljani. Še v Sentiernju so veliko bolj specializirani in uspešni kot v Ljubljani katekrali Iskrina tovarna. Zato morajo biti plani toliko bolj konkretni.

Umski potencial še ni dobro organiziran

FRANC UREVC: Določene komponente družbenega planiranja je zavod za razvoj Ljubljane opravljal tudi doslej s tem, da je bilo prostorsko planiranje to bolj občinsko, manj pa integrativno, mestno. Čeprav zavod za plan še ni ustanovljen, moral pa se bo zelo hitro usposobiti za zahtevnejše naloge, predvsem pa za specifične naloge v Ljubljani.

Razen kvalitativnih usmeritev v smernicah dokončna planska usmeritev ni znana. Vemo, kakšni premiki so zamišljeni, je pa stvar usklajevanja s tozdi, sisi in med občinami. Prav to usklajevanje bi moralo dati novo kvaliteto.

DELO: Mar nismo usklajeni bolj zaradi tega, ker smo še splošni?

toorej družbenoekonomskih odnosov ne bomo močno spremenili, ne bo nič iz tega. **IVAN NOVAK:** O tem, kolikšna je pripravljenost upoštevanja napotil, ki jih je družbenopolitična skupnost dala ostalim nosilcem planiranja, lahko sklepamo, da ni posebne zavzetosti. Lahko pa rečemo, da je iz leta 1978 na 1979 le napravljen določen premik in da gre do stvari na bolje. OZD niso prvič slišale za smernice, ko so bile med pripravami, ampak je bila cela vrsta posvetov, pogovorov, instruktaz, sestankov itn. Z vsemi ozd po občinah in tudi na ravni mesta. To posebej velja za tiste, ki bodo pripravljale tudi dolgoročne plane. Mislimo, da se tu stvari pozitivno premikajo. Res pa je, da je od organiziranosti ozd odvisno, koliko nalog in časa posveča planiranju. Zdej, ko končujemo četrto leto srednjeročnega plana, le-tega nekatere organizacije še vedno nimajo; 72 odstotkov ljubljanskih ozd pa že ima sklep in program pripravljavanja srednjeročnega plana. **SAMAR:** Iz tega izhaja, da ni osnovno vprašanje hoteti ali ne hoteti, ampak predvsem vprašanje znati.

Najprej se moramo naučiti gospodariti

DELO: Torej imamo še vedno veliko težav s samo metodologijo, s prijemi, kako planirati. Ob tem nas zanima, ali so kakšne možnosti, da bomo res zgradili napovedanih 15.000 stanovanj v prihodnjem srednjeročnem obdobju?

DELO: Ali so vse te slabosti tudi eden od razlogov, da je uresničevanje 10-letnega programa izgradnje ljubljanskih cest zašlo tako daleč, da moramo iskati dodaten denar? Kje boste priprav iskali denar?

JENKO: Načrt iz leta 1974 je bil narejen razmeroma hitro. Imel je določene slabosti, med njimi tudi to, da je bil podcenjen za tretjino izhodiščne vrednosti. Nismo mogli predvideti vseh tistih dodatnih stvari, ki se danes pojavljajo v mestu. Plan je bil izdelan po stalnih cenah iz leta 1974. Zaradi tega ni predvidel vseh mogočih podražitev, ki se medtem pojavljajo in tudi ne dodatnih del. Ni bilo mogoče predvideti, kako se bosta poraba in priliv denarja odvijala naprej. Še nekaj. Baza 10-letnega programa izhaja iz tako imenovanega ostanaka dohodka. Realna vrednost ostanaka dohodka, razen v zadnjih dveh letih, je padala oziroma realna vrednost našega priliva. Desetletni program že vsebuje tekoče cene. Po tekočih cenah smo prišli do povsem drugih števil. To so razlogi, da smo poslali predlog za dodatna sredstva oziroma naredili bilanco porabe.

Prekoračite so zato, ker ni načrtov

DELO: Vsem ljubljanskim sisom več ali manj sredstva ostajajo, sisu za ceste

Hočemo dobro jesti...

DELO: Preskrba z živili je tudi eden izmed pomembnih problemov Ljubljane. Na naših tržnicah vedno kaj primanjkuje...

JOŽE JAVORNIK: Vpliv Ljubljane se razteza v Makedonijo, na Hrvaško, v Dalmacijo. Mnogokrat smo se obračali preveč preko naših meja v proizvodna področja in šele v zadnjem času odkrivamo, da ima Ljubljana sprično novih tehnologij v kmetijstvu izredno močan vpliv na svoj prostor v premeru 10, 20, 50 km. Na kmete smo pozabili. 6 do 8 tisoč govejih stojišč v razdalji 20 km je danes praznih. Ljubljana si je sama sebi rezala vejo preskrbe. In danes iščemo po vsem jugoslovanskem prostoru, kje bomo kupili meso. Ozreti bi se morali v primarno proizvodnjo, ne pa, da bi reševali s sanacijskimi programi tistih petih delavcev, ki obvladajo 200 krav na živinorejski farmi, kjer je tehnologija skoraj najvišja v svetu, ampak zato, da bi sami nekaj imeli. Del družbenega dohodka bi torej morali združiti tudi za dolgoročni razvoj primarne kmetijske proizvodnje. Hočemo jesti dobra goveja stegna, zrezke, jih pa ne moremo, ker jih vsi proizvajalci lahko prodajo zunaj Ljubljane dražje.

SIS: za preskrbo razrešuje spore med podjetniškim interesom in interesom preskrbe z dogovarjanjem in s sporazumevanjem. Ko je situacija najtežja in so proble-

DELO: Sedanje srednjeročno obdobje še ni končano, a vendar že moramo gledati naprej. Zanimajo nas predvsem konkretna področja in njihov razvoj v novem srednjeročnem obdobju. Koliko stanovanj, kakšne ceste, katere nove objekte bomo imeli. In seveda: kako vse to načrtujemo? Tehno, utemeljeno? Ali morda pri tem radi prisluhnemo tudi bolj željam kot resničnosti?

zavod, vse pa načrtujemo po drobnih delčkih.

Brez združevanja dela in sredstev ne gre

MIROSLAV SAMARDŽIJA: Nespornost v Ljubljani je mogoče rešiti samo s sprejemom programa razvoja Ljubljane. Velikokrat govorimo o tem, kako bomo prenašali pristojnosti na mesto, v bistvu pa se da te stvari preseči samo s konsistentnim planom razvoja Ljubljane. To je temeljna točka, na katero se lahko opremo pri vsakodnevnih aktivnostih in pri dolgoročni in srednjeročni aktivnosti. V tem planu je razvoj materialne podlage osnovna zadeva. V Ljubljani tistega, kar smo si za to srednjeročno obdobje zastavili, nismo dosegli ali pa dosegamo to veliko počasneje, kot smo si predstavljali. Plan razvoja je temeljil na dveh elementih in temelji še zdej: osnova je bila usmeritev na prestrukturiranje gospodarstva v smeri industrializacije in hitrejša rast kvalitativnih faktorjev gospodarjenja. V okviru industrializacije je bila usmeritev na kapitalno in razvojno intenzivno dejavnost in na izvozno usmerjenost. Mislim, da je osnovni problem Ljubljane v tem, da imamo izredno visoko stopnjo iztrošenosti osnovnih sredstev, kar zahteva modernizacijo, nov program razvoja itd., na drugi strani pa hočemo doseči večji delež industrije v družbenem proizvodnji Ljubljane. Imamo pa logiko, da tisti, ki se modernizira, modernizira v tisti smeri, v kateri je doslej delal, na malo višji ravni. Zato se nam strukturalni problemi ves čas ponavljajo. Ob tem imamo usmeritev, ki je iluzija.

Poglejmo sozde, ki bi morali spodbujati ta razvoj, biti pobudnik združevanja dela in sredstev ter novih predlogov. To pa sozdi niso, ker se zdaj ukvarjajo z mnogo hujšimi notranjimi problemi kot s tem, kako se bodo odprli navzven in predstavljali kolo hitrejšega razvoja. Imamo kup sozdov, ki nimajo skupnega prihodka, in so delovne organizacije znotraj ostale popolnoma enake, kot so bile. Niso sposobni narediti plana in zagotoviti razvoja. Mestni plan mora biti veliko bolj konkreten in veliko bolj moza zavezovali subjekte, ki bodo podpisniki dogovora o temeljih plana. Te osnovne usmeritve nobena posamezna občina ni sposobna izpeljati.

VENGUST: Vesel sem, da je tovariš Samardžija kot »občinar« povedal, da potrebujemo mestni plan. V mestu pa smo spoznali, da potrebujemo še več. Zato smo

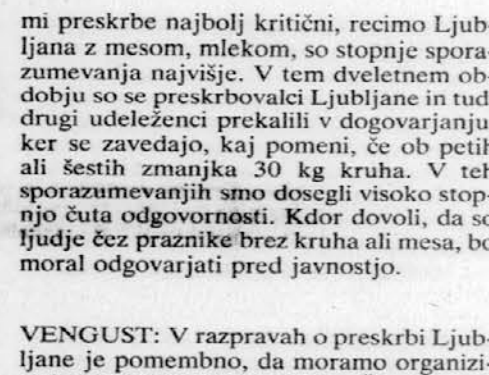
Milivoj Samar

Miroslav Samardžija

Franc Urevc

Albin Vengust

Viktor Pirnat

ALBIN VENGUST: V ciljih razvoja Ljubljane se mi odpira veliko vprašanj in tudi negotovosti o nadaljnjem razvoju. Najprej bi morali ugotoviti, ali smo uresničili tisto, kar smo predvideli v sedanjem petletnem obdobju. Marsikaj smo več napisali, kot smo in bomo zgradili. Marsikajere tovarne smo načrtovali za sedanje srednjeročno obdobje, vendar še ne bomo dajale rezultatov. Od IMP smo v celoti odstopili. Marsikaj takega bi lahko našli. Ob tem se vprašamo, ali so bile to pretirane želje ali pa smo na naše delovne sposobnosti več računali, kot smo bili sposobni ustvariti. Najbrž bo eno in drugo. Manjkajo nam mnoge spremembe v našem družbeno-ekonomskem obnašanju do družbene lastnine, bolj pa je poudarjen podjetniški pristop, ki ga je izjemno veliko tudi v rasti našega mesta. Tudi če pogledamo najrazličnejše službe, večina vidi samo svoj lastni razvoj, ne pa razvoja mesta. Tudi v smernicah smo precej bolj postavili ta razmerja, zelo malo konkretno, kako bomo te stvari spreminjali. V mestu se tudi kar naprej hudejemo, da nimamo organizacij, ki bi skrbele za mesto. In potem morajo vskočiti v delo občinski izvršni sveti, mestni izvršni sveti, ki so potem osnovni pobudniki za spremembe, namesto da bi za te spremembe skrbeli v vsaki delovni organizaciji, na primer v cestni, ki naj bi bila tista (njena SIS ali skupina), ki bi mestu predložila najbolj sprejemljiv program za razvoj cestnega omrežja v Ljubljani. Ali pa vodovod, daljinski ogrevanje... Vsak bi moral mestu predložiti program za potrebe mesta, ne pa za razvoj svoje lastne organizacije. To pomeni, da moramo družbenoekonomske odnose med seboj veliko bolj graditi, kot smo to delali doslej. Z drugimi besedami: razvoj mesta temelji na razvoju vsake institucije posebej, vendar mora vsaka planirati tako, da so potrebe mesta v celoti zagotovljene. Nevzdržno je, da imamo v mestu zavod za družbeni razvoj Ljubljane, zdaj je to nov

sil v družbi. To seveda ni izgovor za vse tisto, do česar je privedel tisti neštivilni del mladinskega gibanja, ki je zavzel ekstremistične poglede, še manj pa osnova za to, da bi lahko opravičevali nekatera dejanja, kot so teroristične akcije, ki so jih (uspešno ali neuspešno) pripisovale mladinskemu avanturizmu.

Zadeva realne presoje

Zdej se večina ljudi v sindikatih in KP strinja, da bi takšna interpretacija dogodkov samo škodila odnosom in vezem, ki jih politične stranke poskušajo navezati z mladimi, saj bi jih tako moralno in družbeno diskvalificirali, kar pa ne bi prispevalo k rešitvi njihovih problemov. Očitno je tudi, da terorizma nasploh ni mogoče vezati za mladinsko gibanje kot izključni fenomen in kot nekatere počenja. Zlasti je nemogoče pripisovati terorizem »levičarstvu« v celoti, še manj pa seveda levici. To sta povsem različna pojavi, ki se pokrivata samo v nekaterih točkah, in po podatkih ljudi, ki na primer spremljajo te probleme v sindikatih, ni nobene osnove za to, da bi lahko rekli, da se je terorizem kadrovsko napajal iz gibanja mladih kot kakor organiziran družbeni pojav.

Ekstremna levica je sicer uživala naklonjenost nekaterih nekonvencionalno razmišljujočih ljudi na univerzi in ima še danes njihovo podporo, vendar pa največji del te

levice bolj ali manj deluje, zlasti kadar gre za kritično obravnavanje družbenih procesov, v okviru demokratsko sprejetih norm in programsko nikakor ne opredeljuje ciljev, ki bi zahtevali v procesu družbenih reform nasilje. Točno pa je, da stvari postavlja ostreje, kar pa je mogoče tudi razumeti, saj je tudi Berlinguer v svojem referatu na zadnjem kongresu KPI dejal, da »več sto tisoč mladih živi v pogojih super eksploatacije, v pogojih absolutne negotovosti glede svoje prihodnosti, v pogojih, ki tudi v veliki meri otežujejo vzpostavljane vezi z organizacijami delavskega gibanja.«

Zadnje parlamentarne volitve so to potrdile. KPI je zgubila največ glasov ravno med mladimi. Leta 1976 je glasovalo za komuniste 40% mladih, letos pa samo 20%, pri čemer so dali svoje glasove manjšim, neodvisnim strankam, predvsem radikalni stranki, veliko pa se jih je volitev sploh vzdrižalo ali pa so izročili prazne lističe. Zanimivo je, da je KP ljubljanske glasove predvsem na tistih območjih, kjer so socialni problemi najbolj zaostreni, kjer je največ nezaposlenih in, naposled, tudi v nekaterih okrožjih, ki imajo komunistično občinsko upravo (na primer velika mesta, kot so Rim, Torino, Neapelj itd.), pa ta uprava v zadnjem času ni bistveno prispevala k rešitvi temeljnih socialnoekonomskih problemov italijanskega delavskega razreda, zlasti polproletariata. Seveda pa so volilni rezultati zelo relativni, številni so

namreč primeri, da je v posameznih pokrajinah KP na volitvah napredovala, kar vse skupaj pomeni, da nekateri pojavi v italijanski družbi zahtevajo novo presojo, predvsem pa celovit prikaz.

Prepočasne spremembe

Prav gotovo v tem primeru odločitev mladih na volitvah ne moremo označiti zgolj kot nezaupanje mlade generacije v komunistično partijo ali pa kot pojav, ki zadeva samo odnose med mladimi in partijo, ampak ima vse skupaj veliko širšo družbeno osnovo, ki bi jo morda lahko opredelili kot »opozicijskem« mladih od vseh družbenih, državnih in partijskih ustanov, pa v tem sklopu tudi do političnih strank, gibanj in s tem tudi do komunistične partije. Gre za širšo družbeno krizo, ki zahteva, da se vsi politični subjekti v italijanski družbi dnevno opredeljujejo do posameznih problemov in procesov in iščejo svojo samopodpore. Mladim je v tem primeru laže, ker niso obremenjeni s preteklostjo, zaradi česar tudi ne morejo razumeti, zakaj se družbeni odnosi tako počasi spreminjajo, in naposled, zakaj reakcija družbene zavesti na vseh političnih področjih ne sledi spremenjenim družbenoekonomskim odnosom?

V tem oziru jim je komunistična partija najbolj na očeh. Po eni strani se predstav-

lja kot najbolj revolucionarni politični subjekt, po drugi iz taktičnih razlogov stopa v parlamentarno večino, se opredeljuje za »vzdgozinski kompromis« (oziroma kot to v novejšem času imenujejo – »tretjo pot v socializem«), hkrati pa ne more razčistiti z nekaterimi miselnimi ostanki 3. internacionalne. Mlade vse to boga in ni čudno, če poskušajo dati svojim problemom pečat lastne identitete, če poskušajo ohraniti svojo »revolucionarno« kontinuiteto in če se za to poslužujejo tudi »zvena« protestniškega pestništva.

Kakorkoli že, Italija sedemdesetih let potrebuje nove pobude in v njih mora biti prostora tako za mlade kot tudi perspektiva za vsi italijanski družbo. Prav gotovo za to ni dovolj, če posamezne partije v svojih pogledih na svet izhajajo iz zastarelih programov in delujejo na način, ki ga je praksa že zdavnaj preradila. To velja tudi za komunistično partijo, ki mora v boju za socializem najti odgovor na številna odprta vprašanja, za katera dosedanja socialistična praksa v svetu še ni našla ustreznih rešitev ali pa vsaj niso primerne za italijansko družbo razvitega kapitalizma. Pri tem pa mora predvsem angažirati tiste miselne procese, ki bodo lahko razčistili z vsi dogmatsko navlakom in oportunistično in ki bodo mobilizirali najširše družbene sloje, kjer so mladi prav gotovo pomembna družbena in politična sila.

Daniilo Sliivnik

DELO: Ali bo pomanjkanje denarja v našem proračunu lahko vplivalo na gradnjo zahodne obvoznice?

VENGUST: Ne, to pa ne bo. Tu so se pa razmere začele spreminjati. Načrti so, zemljišča so odkupljena, delilni načrti so; skratka vse stvari so bistveno boljše, kot so bile.

DELO: So kakšna zagotovila, da se bo 10-letni program gradnje ljubljanskih cest v celoti izpolnil?

VENGUST: Se mora, brezpogojno.

JENKO: To je naša naloga, ki smo jo predložili, le vrstni red bo nekoliko drugačen. Verjetno bo v zadnjem delu potrebno in pametno nekatere ceste preložiti, ker s končanjem plana leta 1985 cest ne bomo povsem nehali graditi. Verjetno bosta dinamika in obremenitev gospodarstva nekoliko manjša kot je danes.

Delamo nove, uničujemo stare ceste

VIKTOR PIRNAT: V srednjeročnem programu v v smernicah smo si zadali, da začnemo vzdrževati v cestnem pogledu kompletno območje Ljubljane. Ljubljana ima 1845 km cest in ulic, čeprav bi težko rekli, da so vse ravno ceste in ulice. Zadnje čase je združeno delo prisluhnilo potrebam po izboljšavi in vzdrževanju cest. Pozabljamo pa na investicijsko vzdrževanje cest. 400 starih milijonov smo realizirali po tem programu, ostane pa odprti več kot 19 milijard. Problem pri vzdrževanju cest je v tem, da ko naredimo eno novo ulico (primer Prešernova), jih hkrati šest uničimo. Vsi se radi hvalimo z novimi programi cest, z 10-letnim programom, z avtocesto, težko pa najdemo sredstva za investicijsko vzdrževanje.

mi preskrbe najbolj kritični, recimo Ljubljana z mesom, mlekom, so stopnje sporažumevanja najvišje. V tem dvehletnem obdobju so se preskrbovalci Ljubljane in tudi drugi udeleženci prekalili v dogovarjanju, ker se zavedajo, kaj pomeni, če ob petih ali šestih zmanjka 30 kg kruha. V teh sporažumevanjih smo dosegli visoko stopnjo čuta odgovornosti. Kdor dovoli, da so ljudje čez praznike brez kruha ali mesa, bo moral odgovarjati pred javnostjo.

VENGUST: V razpravah o preskrbi Ljubljane je pomembno, da moramo organizirati družbeno proizvodnjo. Če smo na kmetijskem področju najbolj visoko produktivni v Evropi, potem bi morali biti tudi najbolj poceni. Hkrati pa smo čisto dezorganizirani in se v ljubljanskem prostoru oskrbujemo 92-odstotno iz zasebnega sektorja. V ta namen smo ustanovili Emono, toda šli so v same eksperimente, ki so strahotno stali, namesto da bi ustvarjali ceneno proizvodnjo, mi v Ljubljani pa ceneno prodajali.

UREVC: Mi ne obvladamo planiranja v širših družbenih sferah, čeprav bi morali to bolj obvladati, ker gre, prvič, za večja sredstva in za več strokovnih kadrov. Planiranje v širših družbenih sferah nismo obvladali in zato je to bolj problematično, kako bomo to naprej reševali. V zvezi s stanovanji bo treba nekaj problemov razrešiti, sicer s 15.000 stanovanj ni ne bo nič. Na tem področju trenutno plana ne izpolnjujemo, čeprav baje denar ni problem, ker so ljudje dosti velik del svojega dohodka izločili. Kljub temu stvari šepajo in, tako kaže, bodo šepale naprej, ker je nekaj stvari nerazrešenih. Prvič, vprašanje prostora. Planirane površine po GUP iz leta 66, porabljene do leta 2000. Tudi industrijskega prostora so porabili toliko, kot je bilo planirane do leta 2000. Drugič, na voljo ni načrtov za nove soseske in spet bomo šli brez pravih konceptov v to gradnjo. Tretje je vprašanje inflacije, ki je na tem področju višja kot v povprečju.

Vode ne moremo deliti na občine

DELO: Tudi Barje lahko uporabimo za sto stvari, pa še vedno ne vemo, kaj bi z njim. Imamo območja, ki v bistvu sploh niso raziskana. Za ljubljanski zrak imamo eno samo meritve. Koliko je ostalih škodljivih in strupenih plinov v zraku, še ne vemo. Tudi zaloge podtalnice še niso dokončno raziskane. Lahko od nosilcev planiranja zahtevamo, da bodo postavljali oprjemljive in konkretne cilje?

VENGUST: V programu stanovanjske izgradnje smo postavili kot specifične probleme Ljubljane onesnaženje zraka. Potrebno je racionalno obnašanje, kjer prihrano na prvo mesto varčevanje z energijo. Zato snujemo posebno skupnost, ki naj se na tem področju specializira. Na kubični meter uporabljenega prostora v Ljubljani bomo morali porabiti bistveno manj energije kot danes. To moramo v planu konkretno obdelati. V Ljubljani imamo namen postaviti še pet merilnih točk. Avtomatsko vodenje prometa je tudi eden od elementov, ki lahko zmanjša onesnaženje. Voda je element, ki je mestno slabo planiran in ki ga nobena občina ne želi upoštevati v svojem prostorskem planu. Od sprejetja mestnega odloka pred dvema letoma ni začela niti za les poljšča, kot je bila takrat, ampak je celo slabša. Zato tudi vodno gospodarstvo želimo vključiti v posebno skupnost, ki bi mestna skupnost, ne pa občinska, ker vode ni mogoče deliti. Najbrž bi morali začeti tudi varčevati pri vodi. Normalna poraba vode je med 130 in 150 litri na osebo, v Ljubljani se bližamo 400 litrom. Skratka, soočamo se z izjemnim pritiskom za vse mogoče objekte, ki jih brezpogojno potrebujemo. Ta trenutek na primer, ne moremo šolati nobenega pilota. Nimamo športnega letališča in nobene višje ne visoke loče za civilne pilote.

V ogledalu časa

Dejavno odprti za razvoj pokoncilске Cerkev in naše družbe

Ob dvajsetletnici slovenskega duhovniškega društva – Franc Saleški Finžgar na ustanovnem občnem zboru 1949: Iz tega društva se mora razviti pravilno sožitje med Cerkvijo in državo

V Ljubljani je bilo 20. septembra leta 1949 ustanovljeno Cirilmetodijsko društvo katoliških duhovnikov Ljudske republike Slovenije. V pravilih, sprejetih na ustanovnem občnem zboru, so člani zapisali med svoje naloge in cilje, da se bodo dosledno borili proti vsaki zlorabi vere v reakcionarne in politične namene, da bodo religiozno in moralno vzgajali svoje vernike v duhu večno veljavnih katoliških resnic in moralnih principov, da bodo cenili pridobitve NOB, predvsem nacionalno svobodo, bratstvo in enotnost ter enakopravnost vseh jugoslovanskih narodov.

Dogovorili so se tudi, da bodo organizirali vse patriotske duhovnike na območju LR Slovenije, ki naj bi kot slovenski katoliški duhovniki vzgajali svoje vernike v iskreni ljubezni do domovine in jim pomagali pri njihovem herojskem ustvarjalnem delu za srečnejšo in lepšo bodočnost, da bodo skrbeli za socialno šibkejšo in telesno onemoglo sobrate z ustanavljanjem stanovskih podpornih skladov in nabavo prodajne zadrage, da si bodo prizadevali vključiti vse patriotske duhovnike v OF Slovenije in da se bodo povezali z enakimi stanovskimi društvi v drugih republikah FLRJ.

Kreka, ki je že 1896. leta dejal: »Vseh teh krivic na svetu, vsako profitarjev, vseh lenih bogatajev, vstisko ljudstvo ne bo zmagnalo, dokler se ne organizira v močno četo. Meni je zato ljubi organiziran anarhist, kakor neorganiziran tercijal.«

Finžgar je tudi izrazil prepričanje, da se mora iz tega društva razviti pravilno sožitje med cerkvijo in državo, kot je določeno v ustavi in kot bo koristilo državi in veri.

Spopad naprednega katoliškega dijštva s političnim klerikalizmom na Slovenskem

Odločitev in vzrok za nastanek društva pa ni bila le produkt narodnosvobodilnega boja niti obdobja stare Jugoslavije, temveč segajo korenine v 19. stoletje, do idejnega tvorca krščanskega socializma na Slovenskem Janeza Evangelista Kreka in njegovih pozitivnih socialnih težnj. Anton Bajt, predsednik iniciativnega sekretariata, je na ustanovnem kongresu v Ljubljani poudaril, da so napredni bogoslovci nastopali proti uradni cerkveni hierarhiji tudi v predprilski Jugoslaviji. Leta 1927 je bil v Veliki Nedelji zbor katoliškega dijštva, ki je bil neposreden napad na homogen in politični klerikalizem v Sloveniji, sicer pa so bili to dijaki, ki so se združevali v mariborskem društvu »Slomšek«, v okviru katerega so pripravljali predavanja o prvi petletki v Sovjetski zvezi, o marksistični ekonomiki, o odnosu cerkve do vojne in so študirali tudi Marxov Kapital. Leta 1931 so se napredni duhovniki mariborske škofije zbrali v Hajdini in obravnavali socialna vprašanja. To svojo dejavnost so prenašali v okviru Jugoslovanske strokovne zveze in Krekove mladine, v tridesetih letih so sodelovali pri ustanavljanju viničarskih združenj v Halozah, predavali na ljudskih univerzah, prirredili Bohinjski teden 1937, in 1939. leta. Nekateri napredni duhovniki

so sodelovali tudi v takrat organizirani Ljudski fronti, v glasilu Neodvisnost, Delavski pravici, itd.

Pri vseh teh dogodkih že srečujemo udeležence ustanovnega občnega zbora 1949, čemo imemo le Jožeta Lampreta, ki je hotel kandidirati na Mačkovi listi, pa mu ordinariat tega ni dovolil, in Franceta Šmona, ki je bil zaradi naprednega mišljenja in dela petnajstkrat zapored zavrnjen na ordinariatu pri vlaganju prošelj za župnijska mesta.

Ko je napačilo za jugoslovanske narode prelomno leto 1941, so stari politični predstavniki tujo okupacijo priznali in se ji poklonili. Za razliko od tega trdi Anton Bajt: »je bila pot v NOB odprta vsem: ker je bil ogrožen ves narod, tako slovenski katoličan, kakor komunist ali svobodomelec, je bila dolžnost vsakega rodoljuba, da se bori. Tako je nastala osvobodilna fronta.«

Škof Gregorij Rožman na domobranski zapreži zvestobe Hitlerju

Vodstvo Osvobodilne fronte se je s posebnimi poslanci obrnilo na ljubljanskega škofa z željo, da katoliška cerkev v Sloveniji podpre osvobodilno gibanje, vendar so se mu le redki odzvali. Dr. Metod Mikuž je sicer odšel v partizane, Gregorij Rožman pa je podprl nastanek domobranske vojske in sodeloval tudi pri prisegi, ki so jo naslovili na samega Hitlerja.

Seveda se moramo zavedati različnosti položaja slovenske duhovščine v posameznih pokrajinah pred II. svetovno vojno in med njo. Primorska duhovščina se je že v boju proti fašizmu v precejšnji meri nacionalno usmerila, saj je zasledovala želje naroda v celoti, pri katerem pa ni bilo čutiti organizirane akcije levih sil s komunistično partijo na čelu.

Težko usodo je doživljala tudi štajerska duhovščina, kamor so prišli nacisti z mnenjem teoretika nacizma Carstajena, ki je zapisal, »da je stala slovenska duhovščina na prvem mestu v borbi Slovencev proti nemstvu.« kot to navaja dr. Ribar, zato so Nemci ob okupaciji v Maribor osamili škofa Tomažiča in izselili tudi velik del druge štajerske duhovščine. Dr. Uiberreither je škofu svetoval, naj zaprosi za nekaj sto nemških duhovnikov, z očitno željo, da bi izkoreninil slovensčino iz cerkve.

Duhovniki v partizanskih enotah

Podobno usodo so doživeli nekateri napredni duhovniki na Gorenjskem in predvsem v Prekmurju, saj je prenekateri nacionalno čuteči župnik občutil bidimpeštanske zapore. Ti duhovniki in kaplani so se vključevali tudi v najvišje forume Osvobodilne fronte in narodne oblasti, nekaj jih je bilo v partizanskih enotah in dr. Ribar navaja J. Lampreta, I. Polha, F. Šmona, V. Videčnika, A. Lezbaherja, S. Lorberja, M. Medveška, V. Merca, J. Petana, A. Štancerja, S. Straška, M. Uranjeka, vendar je ta spissek pomanjkljiv.

Vtis o sodelovanju duhovščine z okupatorjem pa je ostal prevladujoč, saj je leta idejno vodila protinardni boj. Temu se je 1945. leta pridružil Pastirsko pismo, v katerem so katoliški hierarhi v Jugoslaviji napadli mlado državo kot sistem, ki ni zgrajen na verskih načelih krščanskega razodetja, temveč na plitvih materialističnih temeljih. Napisal ga je sicer zagrebški škof Štepinac, v Sloveniji pa so ga podpisali škofa J. Tomažič in A. Vovk in generalni vikar v Prekmurju J. Jerič.

Duhovniško društvo je katoliški vrh v Sloveniji razglasilo za non licet (ni dovoljeno)

Oktober 1947. leta je bil v Ajdovščini sestanek primorske duhovščine (oseminštrideset udeležencev), na katerem so ustanovili pripravljalni odbor pod vodstvom A. Bajta, v začetku naslednjega leta pa je bil na sedežu IO OF sestanek dohovščine mariborske in ljubljanske škofije (iz Ljubljane se ga je udeležil le en duhovnik), nato pa je IO imenoval iniciativni sekretariat duhovnikov – članov OF in še istega leta je bil ustanovni sestanek, ki so se ga udeležili za mariborsko škofijo J. Rajht, za Slovensko Primorje Piščanec, Bajt, univerzitetni prof. dr. J. Demšar in J. Vipotnik. Nato je bil septembra 1949 v Ljubljani ustanovni občni zbor. Za prvega predsednika društva so izvolili Jožeta Lampreta. Ta historiat je izobrel za razumevanje vsega tistega, s čimer se je to društvo ukvarjalo tudi kasneje in za razumevanje tega, zakaj je konservativni del katoliškega vrha v Sloveniji društvo vsa leta napadal, saj ni dobilo dovoljenja niti od papeža in je bil za njih proglašen non licet, ni dovoljeno, kar so kasneje v Rimu spreminili v non expedit – ni primerno. To so Perko, Čajkari in Mihelčič zvedeli na razgovoru pri apostolskem delegatu Cagni v Beogradu, češ da društvo še ne ustreza zahtevam koncilskih dokumentov.

Vsekakor drži, da so se prav člani društva pri svojem delu zavzemali za sklepe II. Vatikanskega koncila in v njihovem glasilu Nova pot so po zaslugi dr. Čajkarija katoličani zasledovali vse pomembne razprave tega cerkvenega zbora.

Člani društva se med drugim sklicujejo tudi na papeško encikliko Populorum progressio, v njenem zaključnem delu namerjano mislečim ljudem in če je res, da je na svetu tako slabo zaradi pomanjkanja misli, ključem k razmišljanju vse pametne ljudi, katoličane, kristjane, boga časteče, željne absolutnega, pravice in resnice in vse ljudi dobre volje.

V Kristusovem imenu in na njegovem mestu si vas usojamo rotiti: »Iščite in našli boste.«

Za današnje delo društva, ki se je leta 1969 iz Cirilmetodijskega preimenovalo v Slovensko duhovniško društvo, še vedno veljajo pozdravne besede Franca Kimovca ob desetletnici, v katerih je poudaril, da je to stanovsko društvo z dosedanjim delom jasno pokazalo svojo pripadnost svetovnemu religioznemu občestvu, kar ga ni oviralo, da bi njegovi člani, prečeti z ljubeznijo do lastnega ljudstva, ne bili aktivni v prizadevanju zoper izkoriščanje religije v politične namene. Tudi zadnji občni zbor so člani SDD organizirali pod geslom »Dejavno odprti za razvoj pokoncilске cerkve in socialistične samoupravne družbe.«

Društvo zajema danes – tako je približno vsa leta – okrog tretjino slovenskih katoliških duhovnikov, ki se dobivajo štirinast letno na posameznih območjih ob državnih in cerkvenih praznikih in obravnavajo strokovna, družbena in društvena vprašanja, predvsem pa se sestajajo delovna telesa: študijska komisija, komisija za tisk, komisija za socialna vprašanja in kreditni osek, kar vse verno zapisujejo v štirinast letno izhajajoči Glasnik. V Ljubljani ima društvo svoje tajništvo, ki ga vodi Mihael Jerič, v zadnjem mandatnem obdobju pa je predsednik Roman Kavčič, župnik iz Dolenjskih Toplic. Člani društva pravijo, da se bodo tudi v prihodnje držali svojega temeljnega koncepta, kar dokazuje tudi zadnji občni zbor, organiziran pod geslom »Dejavno odprti za razvoj pokoncilске cerkve in socialistične samoupravne družbe.« Saj menijo, da je normalno, če se tudi duhovniki vključujejo v delovne procese razvijajočega se sistema socialističnega samoupravljanja.

Primož Hainz

Obnovljena festivalska tradicija

Benetke se prebujajo, čeprav za zdaj brez uradnih priznanj

V kinematografskem svetu je pobuda Italijanov za festivalsko paradu na Lidu široko odmevala in napovedala novo rast

BENETKE, septembra (od našega rimskega dopisnika) – Beneška filmska razstava: leta 1932 rojena, 1968 ponižana, 1976 ukinjena, letošnjega avgusta ponovno obujena je, polna upov in visokoletečih ambicij, na stečaj odprla vrata svetovnemu filmu. Krilat lev, simbol preživele slave beneške republike, je sodil med najbolj dragocene filmske trofeje. Bil je cilj, želja in hrepenenje vsakega režiserja.

Zlatih, srebrnih in bronastih levov letos ni bilo, toda producenti, distributerji, režiserji, gledalci in celo vedno nezapljivi in dvomeči kritiki zahtevajo vrnitev nagrad, vrnitev tekmovalnega duha, ki animira vse druge tovrstne prireditve v svetu (in z »Levi« se bodo neizprosno vrnile tudi »kuhinja«, zakulisne igre, produkcijska pogojevanja, najrazličnejši interesi, ki nimajo s filmom nobenega opravka).

Na razstavi je bilo prikazanih nad sto filmov v različnih sekcijah: »Venezia cinema 79«, »Officina Veneziana«, retrospektiva Marcela Pagnola, poseben pregled najnovjših italijanskih in drugih filmov. Čemu takšna delitev, čemu tolikšno kopičenje filmov, ko je bilo jasno, da si noben gledalec (ali kritik) ne bo mogel ogledati več kot tretjino razstavljenih eksponatov? Središčna dela razstave sta bili prvi dve sekciji. »Venezia Cinema 79« je po besedah direktorja Carla Lizzanija (uspešen režiser, filmski esejist in filmski zgodovinar) ponujala gledalcu zaokrožene filmske celote, medtem ko naj bi »Officina« omogočala »opazovanje procesov, ki peljejo k filmskemu rezultatu«, hkrati odpirala filološka skemla iskanja (Eisensteinov film »Que viva Mexico«) ali poglede v »filmsko manipulacijo« (madžarski režiser Niklos Jancso, ki je dodajal staremu filmskemu delu nove posnetke, ali odlomke iz končanin in nedokončanin del Martina Scorseseja).

Domači avtorji so razočarali

Razstava se je pričela in odvijala v znamenju pričakovanja dveh filmov: »Livade« bratov Taviani in »Lune« Bernarda Bertoluccija. Končala se je tako, kot se končajo mnogi dogodki, prireditve ali srečanja, ki ne izpolnijo naših pričakovanj – s prodoro mladim, neznanim, odrinjenim avtorjem.

Brata Taviani sta postala del sodobne italijanske in svetovne filmske zgodovine. Tako kot Antonioni, Fellini, Visconti in dru-

ga visokozveneča imena italijanskega filma. Od njune »Livade« sta občinstvo in kritika pričakovala novih odkritij. Tako eni kot drugi so bili razočarani. Njun najnovjši film ne dosega intenzivne pripovednosti »Svetege Mihaela«, pa vendar je svojo tipično »tavianijevsko« filmsko poezijo, s paradoksalnim pripovedovanjem in praviljnim preskoki vendar le duhovit film, ki bo osvajal dobrih filmov željna srca.

»Livada« je film o današnji Italiji, o nemoči in nemožnostih mladih pri vključevanju v družbo. Giovanni je pravnik, a ga delo na sodišču ne veseli. Postati želi režiser, toda za to nima ne moči ne denarja. Eugenia bi se rada ukvarjala z antropologijo, a si mora služiti vsakdanji kruh v občinski pisarni. Enzo ima v žepu diplomu agronoma in želi ustanoviti zadrugo na zapuščeni njivi; ko se lastniki zavežejo, da jim želi odvzeti zemljo, naredijo vse, da bi preprečili ta poskus.

Ob pogledu na cvetoči travnik nekje v Toskani Giovanni spozna, da v njem najstarejši ljubezen, ki se uresniči ob srečanju z Eugenio. Toda dekle ljubi Enza, razvije se ljubezenski trikotnik, ki ga trije mladi ljudje sprejmejo z dostojanstvenim razumevanjem in polnim sožitjem. Harmonija se razbije šele tedaj, ko se Eugenia in Enzo odločita za odhod v tujino. Tedaj se Giovanni svet podre, travnik se mu zazdi podoben pokopališču, sam je podoben umirajočemu trhlemu drevesu. Rešitev najde v smrti.

Film ne govori zgolj o socialnih problemih, temveč predvsem o notranjih stanjih, dilemah in hrepenenjih ljudi, ki se ne znajdejo v resničnosti, kjer je potreben za vsakdanje delo in življenje, skratka za obstanek, boj. V tem svetu se senzibilne in introvertirane osebnosti znajdejo pred nepremostljivim zidom: rešitev v takšnem svetu najdejo le tisti, ki se ne vdajo, ki iščejo novih izkušenj, ki so pripravljeni sprejeti tudi tveganje.

Nasilje v športu

Nogomet – vojna brez streljanja

Nasilje v nogometu seveda ni omejeno le na Anglijo. Poznamo ga tudi v drugih deželah, kjer so navijaštvo, histerija in razni škandali verjetno še večji kot na Otoku. Poglejmo samo Južno Ameriko.

Betonska obzidja in jarki, žične ograje, ki spominjajo na gigantске kletke – vse to so obvezni »rekviziti« južnoameriških nogometnih igrišč. Navijači so tako vročekrvni, da se je že večkrat pripetilo, da so morali po končani tekmi sodnike odpeljati z igrišča tako, da so jih preoblekli v ženske ali policiste.

Vzemimo Italijo. Nič nenavadnega ni, če najbolj goreči privrženci nogometa že navsezgodaj odidejo na letališče, ki je od mesta oddaljeno več kot trideset kilometrov – in to samo zato, da bi psovali in obmetavali s paradizniki in z gnilimi jajci domov vračajoče se moštvo, ki je izgubilo. To, da morajo s helikopterji reševati sodnike iz rok podivjane množice, pravzaprav ni že

čisto nič neobičajnega. Ko je 1976 portugalska Benfica premagala svojega starega tekmeca Porto, so morali organizatorji odpeljati sodnika iz garderobe v oklepnej avtomobilu.

V Turčiji je v nemirih, ki so izbruhnili zaradi nepomembne tekme v drugi nogometni ligi, umrlo 42 ljudi, 400 pa je bilo ranjenih.

V Tel Avivu so pred časom obsodili na 13 let zapore sedemnajstletnega navijača, ki je zaklal nekega nogometaša. Razlog za umor: fant je bil nezadovoljen z rezultatom.

Na Korziki so pred polfinalno pokalno tekmo domači navijači pretepli moštvo iz Nice, pognali v zrak trgovino s športno opremo (njen lastnik je bil kapetan ekipe iz Nice) in zagrozili, da bodo ubili tudi predsednika kluba.

V Mehiki je na tekmi med dvema manj pomembnima ligaškima kluboma kazalo, da bo rezultat neodločen – 0:0, ko je tik pred koncem 40-letni sodnik dosodil enajstmetrovko v škodo domačega moštva. Domači igralci so ga okamenjali in je umrl.

V Avstriji so obsodili na devet mesecev zapora dunajskega nogometaša, ki je skočil igralcu iz nasprotnega moštva za vrat in povzročil, da je napadeni do konca življenja paraliziran.

V resnem športu ni mesta za fair play

V Guatemala Cityju so domači navijači pobili pet ljudi. Igralec iz nasprotnega moštva so se lotili kar z mačetai.

»Vse to je po mojem mnenju rutina,« je leta 1971 dejal nekdanji nizozemski nogometaški zvezdnik Johann Cruyff in si ogledoval pet svežih ran, ki jih je dobil med redno tekmo nizozemske nogometne lige.

»Bolj na začetku svoje kariere sem imel zaradi tega probleme. Kadar me je kdo brcnil, sem izgubil živce in udaril nazaj. Sedaj pa sem se naučil, da sprejemam udarce kot nekaj neogibnega in ničesar ne storim. No, včasih se podivjam.« Vsi incidenti, ki jih omenjamo, so se pripetili v zadnjih treh, štirih nogometnih sezonah. Veliko več pa je bilo seveda prekrškov, o katerih novinarji sploh niso poročali.

Nogometno nasilje doseže vrhunec zlasti na mednarodnih srečanjih. Rednemu navijaštvu se ob takšnih priložnostih pridružijo še nacionalistična histerija, šovinizem in očitni politični pritiski – in hotenje po zmagi doseže morilsko raven.

»Resen šport,« je zapisal angleški pisatelj George Orwell, »nima nič opraviti s fair playem. Povezan je s sovraštvom, ljubosumjem, bahavostjo in z nespoštovanjem pravil ter s sadističnimi užiki pri opazovanju nasilja; z drugimi besedami; to je vojna brez streljanja.«

Mednarodni spori

Žal je treba pritrditi pisatelju. Medtem ko so mednarodna športna tekmovanja pozdravljali (in nekateri športne med njimi še vedno upravičeno pozdravljajo) kot trajni vir sožitja med narodi, je danes očitno, da Orwellovo opredelitev ne zajema le nekaterih oblik športa. In med zadnje nogometne ne gre pristevati. »Najbolj gotov način, da se zaneti razprtija med narodi,« je leta

1940 pisal Orwell, »je, da organizirajo gigantska nogometna tekmovanja.« In to se natanko dogaja vsaka štiri leta pod nazivom svetovni nogometni pokal.

Že v dvajsetih letih je z igrišča odvihralo češko amatersko moštvo, ki je protestiral zoper taktiko svojih belgijskih nasprotnikov. S tem so Čehi postavili vzorec za naslednjega pol stoletja mednarodnih nogometnih konfliktov.

Prvi svetovni pokal leta 1930 – gostitelj je bil Urugvaj – je potrdil trend mednarodnega nogometnega nasilja. Na tekmovanju je Urugvaj premagal Argentino in čeprav so vojaki z nasajenimi bajonetmi zatrli kakršnokoli nasilje na štadionu, pa so preko meje – v Buenos Airesu – razjarjene množice Argentine napadle in opustošile urugvajsko veleposlaništvo. Tudi londonski klub Chelsea, ki je imel kmalu zatem turnejo po Južni Ameriki, je doživel skrajnje sovražen sprejem. Angleške igralce so obmetavali z gnilim sadjem in jih fizično napadali. Divjaške množice so tako zastrašile sodnike, da so ti sodili le domačim igralcem v prid.

Na drugem svetovnem pokalu je bila Musolinijeva Italija tista, ki je poskrbela za divjaštvo na igrišču. Na tekmi s Španijo so morali zaradi poškodb igrišče zapustiti štirje Italijani in sedem Špancev. Italijo je naposled premagala Anglija v finalu, ki je šel v anale nogometa kot »bitka pri Highburyju«. Potem ko si je na začetku italijanski center poškodoval palec, se je igra sprevela v divji spopad, v katerem so deževali udarci in spotikanja. Štiri leta kasneje se je Italiji posrečilo zmagati na svetovnem pokalu. Tekmovanje je potekalo v znamenju vojne, ki je že bila na pragu. Na tekmi med Brazilijo in Češko so morali

zaradi polomljenih nog in rok igrišče zapustiti trije igralci.

»Bitka pri Bernu«

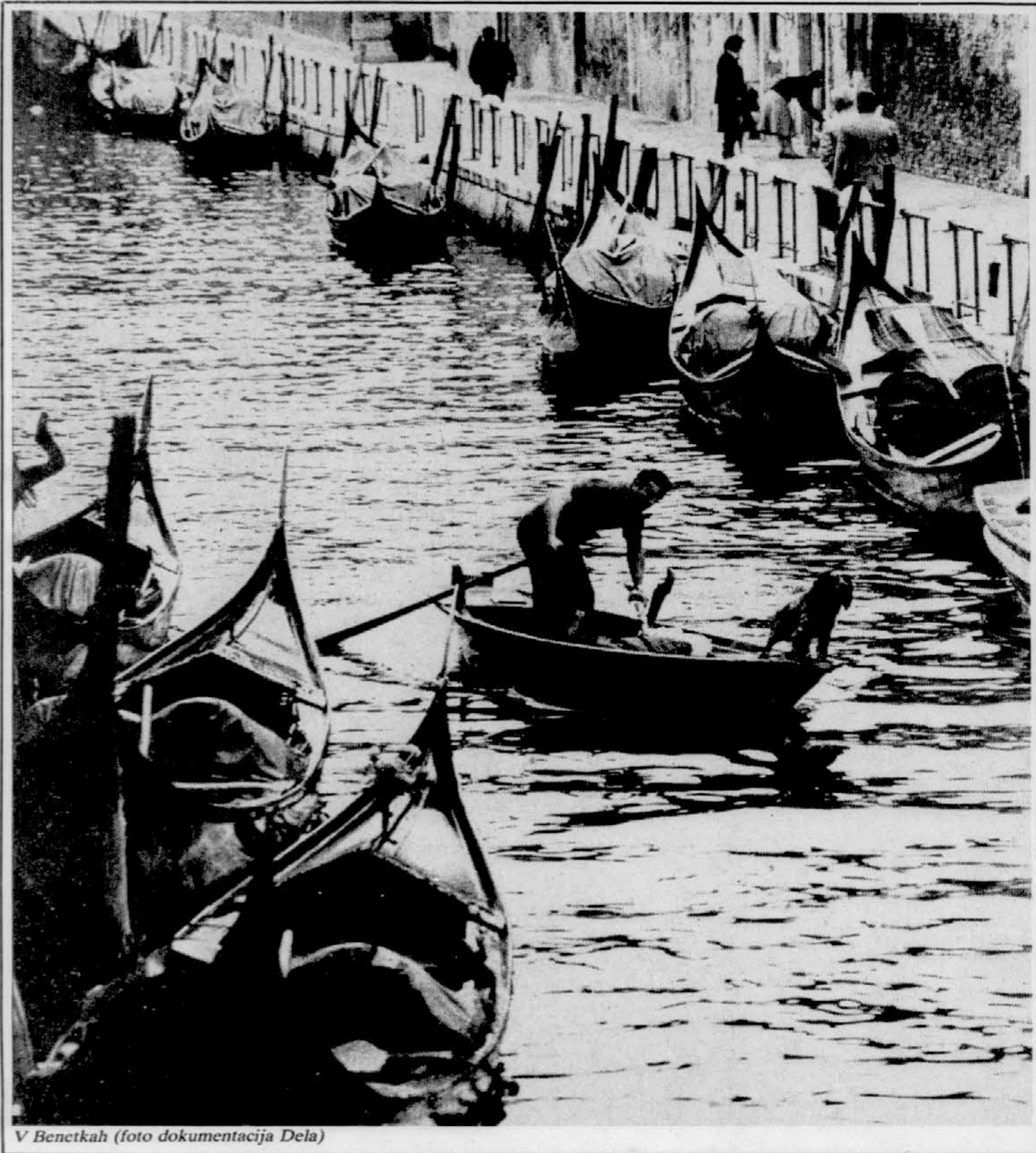
Svetovna vojna je za nekaj let ohladila športno sovraštvo na nogometnih igriščih. Za »come-back« nasilja so poskrbeli Brazilci – na tekmi z Madžari leta 1954. V »bitki pri Bernu« (športni tisk je veliko tekem za svetovni pokal označil za »bitke«) so nogometaši spet pripravili roko-borbo na igrišču. Še huje pa je bilo, ko je sodnik odpiskal tekmo.

Ko sta moštvi odhajali vsako v svojo garderobo, je madžarski igralec menda udaril brazilskega s steklenico po obrazu (nekatera poročila trdijo, da je to storil nekdo iz občinstva). Brazilci so seveda takoj napadli oblačilnico Madžarov. Če bi televizijske kamere prenašale ta spopad, bi svet resnično imel kaj videti: dva ducata mednarodnih igralcev, ki se obdelujejo v čevlji in steklenicami. Najbolj je bil poškodovan neki madžarski igralec, ki je imel razparano lice.

Leto 1962 je bilo še slabše. Vodstvo svetovnega pokala je bilo prisiljeno izdati javni poziv, v katerem zahteva od nogometnih moštev, da brzdajo svoje srboriteže. Na tekmovanju je namreč prišlo do krvavih obračunavanj, pri katerih so sodelovali nogometaši Argentine, Bolgarije, Nemčije, Čileja in seveda Italije,

Ponorele množice

Dve leti kasneje so podivjali navijači. Bilo je 24. maja 1964 na štadionu v Limi. Dve

V Benetkah (foto dokumentacija Dela)

Iskanje v sferah incesta

»Luna« Bernarda Bertolucci je bil nestrno pričakovani film. Na »razstavu« je prišel zaviti v skrivnostno avreolo mogočnega propagandnega aparata, ki z absolutnim molkom vzbuja radovednost gledalcev. Film je iskanje druge, nevidne strani Lune. V svetu, kjer ima vse dvojni obraz, vidnega in nevidnega, je človek nesrečen. Tako je tudi s sinom Joejem, ki ga mati zaradi pevske kariere zapostavlja. Ko se Caterina, uspešna pevka Verdijevih oper, zave, da je sin zašel na stranska pota, da jemlje mamila, stori vse, da bi ga odvrgla od te razvade. V skrajnem poskusu ga zapelje v spolni odnos. Toda Joe se pomiri šele tedaj, ko izve, da njegov oče živi, in ko se družina ponovno snide. Luna ni več skrivnostna, druga plat je znana. Joe postane zrel človek.

Bernardo Bertolucci želi obračunati z incestom med materjo in sinom, ki je v Italiji zelo občuten problem. »Mammone« je ime za nekakšnega našega maminega sinčka, ki v življenju ne more prerezati popkove, ki ga veže z materjo; incest nasplošno obstaja samo na nivoju podzavesti in njegov filmski prikaz je zgolj metaforičen. Film je – kljub pretirani dolžini (skoraj tri ure) in hollywoodskemu blišču – tipično

italijanski film o zorenju mladega fanta, ki v pomanjkanju materine in očetove ljubezni išče rešitev v heroinu in postane moški tedaj, ko mu oče primaže klofot, zdravo in odrešujočo, polno neizživete očetovske ljubezni. Po »Zadnjem tangu v Parizu« in »Dvajsetem stoletju« »Luna« ni izpolnila pričakovanih, ki jih je vzbujalo režiserjevo ime.

Tretji »veliki« italijanski film je »Meščanska drama« Florestana Vancinija, narejen po istoimenskem romanu Guida Morsellija, ki je leta 1973 napravil samomor. Tako kot »Luna« pripoveduje tudi »Meščanska drama« o poskusu incestualnega odnosa med zapostavljeno in pozabljeno hčerko ter očetom. Oče je seveda dobro vzgojen meščanski novinar, dopisnik nekega italijanskega lista v Bonnu, in nima nobenega razumevanja za ljubezenska hrepenja hčerke, ki jo celo poniža tako, da ljubimka s hčerkino starejšo prijateljico.

»Meščanska drama« je umetniško nehomogen film, ki nima med komedijo in tragedijo, je nekaka igra med štirimi zidovi, ki ni bergmanovsko intenzivna, a vendar jasna in privlačna, da vzbuja zanimanje. Tudi ta film bo, tako kot Bertoluccijeva »Luna«, dvigal v Italiji vale prahu in nasprotujočih si polemik.

minutista še manjkali do konca tekme med Argentino in domačim perjskim moštvom. Urugvajski sodnik je razveljavil gol, ki bi pomenil neodoljiv izid, in ki ga je dosegel priljubljeni perujski krilec Lobaton. Reakcija množice je bila tolikanj nasilna, da je sodnik takoj pobežal z igrišča in stekel proti jeklenim vratom oblačilnice. Za njim se je po igrišču pognal Matias Rojas, znani navijač z vzdevkom »bomba«, ki se mu je posrečilo preskočiti visoko žično ograjo, ki je obkrožala igrišče. Ko je policija Rojas surovo zbila po tleh, je množica na stadionu ponorela. Na igrišče so začele deževati steklenice, na več mestih je izbruhnil ogenj, najbolj divjaški navijači pa so začeli rušiti ograjo. Policija je na vse to odgovorila s solzivcem in strelji in pri tem ubila štiri ljudi. Množico je zgrabila panika. Ljudje so se pognali proti izhodnim vratom, ki pa so bila zaklenjena. V prerivanju je umrlo 318 ljudi, 500 pa je bilo ranjenih. Zvečer so množice uprizorile protestni pohod na predsedniško palačo v Limi in zahtevale pravico. Prva zahteva je bila, da se uvede preiskava zaradi ravnana policije, druga pa: da se rezultat tekme razglasi za neodločenega!

Argentinci so v tem času razvili pravo umetnost iz zahrbtnega spotkanja. Leta 1966 je bila v četrtfinalu svetovnega pokala njihova nasprotnica Anglija, Argentinci so polnih devetdesetih minut namesto žoge obdelovali angleške igralce. Po tekmi je manager angleškega moštva Alf Ramsey poročevalcem pretresen dejal, da se naslednji nasprotniki njegovega moštva »ne bodo obnašali kot živali«, ocena, katere se Argentinci do danes niso povsem otrsli. Njihovo nasilje na igrišču je postalo tolikšno, da je bilo prava sramota za Argentino samo. Po zaničevanju vrednem obnašanju argentinskega moštva na tekmi proti Mila-

na (medkontinentalno prvenstvo 1969) je dal argentinski predsednik zapreti tri domače igralce.

Žoga vžgala tankovsko gorivo

Pet let po tragediji v Limi so Orwellove mračne napovedi o razprtijah med narodi postale resničnost. Junija 1969 je v Južni Ameriki izbruhnila »nogometna vojna«. Po dveh zagrizenih in divjaških tekmah med El Salvadorjem in sosednjim Hondurasom se je El Salvador zatekel k orožju in s tanki in z letali napadel Honduras. Preden je bilo doseženo premirje, je bilo pobitih že na tisoče ljudi. Treba je priznati, da nogomet ni bil edini vzrok za vojaški spopad. Odnosi med državama so bili že nekaj časa napeti, predvsem zaradi neresenih vprašanj zemljiške lastnine in priseljenske politike. Vsekakor pa je bil nogomet iskra, ki je prižgala motorje tankov. Mednarodna nogometna tekma, polna naelektrenega nacionalizma in histeričnega domoljubja, je vsekakor odlični izgovor za vojno, mar ne?

Takšen mednarodni »nogomet« se je nezadržno nadaljeval. Leta 1970 je veliki Pelé, ki so ga leta 1966 Portugalci dobesedno izbrali z igrišča, postal tarča Italijanov. »Navadil sem se že, da je življenje napadalca težko,« je dejal, »in da mora pretrpeti več udarcev in poškodb kot drugi. Zavedam se tudi, da veliko teh poškodb ni naključnih.«

V svoji avtobiografiji se Pelé spominja, kako so ga Italijani venomer napadali, zlasti pa njihov branilec Betini: »Betini je bil umetnik nepoštenih igr, ki se ni dal ujeti. Kadarkoli se mi je približal, se

Za malo denarja veliko »muzike«

Če so veliki italijanski avtorji razočarali občinstvo in kritiko, pa je do sedaj neznan Maurizio Nichetti presenetil s komičnim filmom »Ratataplan«, posnetim s skromnimi sredstvi in morda prav zaradi tega umetniško živ in prepričljiv poskus prikazovanja italijanske resničnosti in enega od njenih največjih problemov – brezposelnosti. »Ratataplan« je tudi za Italijane dokaz, kako je mogoče napraviti dober film z malo denarja, če je osnova filma bogat, doživet in kvaliteten scenarij.

Italijani so predstavili na razstavi tudi »Ogro« Gilla Pontecorva (akcijski film o atentatu na Carrera Blanca), »Nenadno« židovske pisateljice Edith Bruck, ki živi v Rimu, in »Pojoče dneve« Paola Pietrangeli-ja ter nekatere filme mladih in obetajočih avtorjev.

Ameriška kinematografija je prišla v Benetke s šestimi filmi: »El Super« Leona Ichasa in Orlanda Jimenezza Leala (kubanska begunca, ki živi v ZDA), »Saint Jack« Petra Bogdanoviča, »Magician of Lublin« Menahema Golana, »More American Graffiti« Billa Nortona, »Escape from Alcatraz« Donalda Siegela in »The Wanderers« Philipa Kaufmana. »El Super« pripoveduje o hrepenjenju Kubancev v ZDA, ki se ne morejo vrniti na domači

mu je posrečilo, udariti me med rebra, v želodec, med preigravanjem pa v goleno... Betini je bil mojster, moram priznati.«

Razburjenje se nadaljuje

Leta 1973 so avstrijski navijači dvjvali po Budimpešti. V Brazzavillu so kamerunski vojaki naskočili igrišče in pretepli državno reprezentanco Konga. V Köbenhavnu so turški igralci do nezavesti pretepli sodnika, ker pač niso prenesli poraza v zadnjih minutah igre. V Maliju so na tekmi s Slonokoščeno obalo domači igralci kolektivno poblazneli, napadli sodnika, ga stolki na tla in mu razbili uro. Nato so se spravili še na igralce iz Slonokoščene obale in jih ob podpori gledalcev prisilili, da so poklekli in prosili odpustitve. Manjkalo je samo še, da bi jih obglavili, da se povrnili v mehikiške začetke nogometne zgodovine.

Za razburjenje na igrišču so lani poskrbeli tudi libijski nogometaši, ki so se na Afriških igrah svrtili nad egiptovske igralce in jih pretepli.

In seveda larski svetovni pokal, ki morda ni bil tako krivak kot njegovi predhodniki, a vsceno predstavlja sintezo nogometnega nasilja: nepoštena, zahrbtna in grda igra. Da med argentinskimi navijači ni bilo izrazitejšega nasilja, je zastuga predvsem vojaške zaščite in dresiranih psov ter visokih jarkov, napolnjenih z vodo, ki so obkrožali igrišča. Vseeno pa je človek na televizivskem zaslonu videl že med uvodnimi tekmovalji, kako se je na glavi španskega nogometaša razbila steklenica, ki jo je nekdo vrgel s stadiona. Brazilci in Italijani so že po tradiciji obmetavali s kamenjem

otok. Vsi so zagrizeni antikomunisti in Castrovi nasprotniki, a vendar ponosni, da je njihova domovina v zadnjih letih doživela nesluten razvoj in da celo vpliva na tok svetovnih dogodkov. Življenje teh Kubancev se izteka v nenehnih pogovorih, obujanju spominov na domovino in sanjah o toplim kubanskem soncu.

Američani zanesljivo v komercialno smer

»Escape from Alcatraz«, narejen bo knjigi Cambella Bruca, je akcijski film o edinem nepojasnjenem begu iz najbolj zastražene zapore v ZDA. Don Siegel vzbuja napetost s spretno roko: nastal je film, ki ga bo široko občinstvo rado gledalo.

»Čarovnik iz Lublina« je pripoved o človeku, ki ljubi ženske, življenje in svoje delo – rokohitrost in čaranje. Film prikazuje življenje Židov na Poljskem ob koncu prejšnjega stoletja in poraz čarovnika Jase, ki se zave, da je izgubil magične sposobnosti in s tem tudi vse ženske, ki so ga obkrožale. Tedaj postane svetnik, zazida se v sobo, in ko ga hočejo linčati sorodniki dekleta, ki se je obesilo zaradi njega, izgine neznan kam. Beneško občinstvo je od vseh ameriških filmov najbolj sprejelo »Saint Jacka« Petra Bogdanoviča. Jack je dobrodušni veteran iz korejske vojne, ki živi v Singapuru: njegov cilj je ustanoviti javno hišo. To se mu posreči, toda kitajski rivali mu jo uničijo. Jack se ne vda in sprejme ponudbo nekega Američana, da bi odprl javno hišo za ameriške vojake v Vietnamu. Z vojno je tudi tega konec, Jack ostane sam.

Kljub nenehnim porazom odbije predlog ameriškega delodajalca, naj bi pomagal pri nekem izsiljevanju. Jack je svetnik, je dobrodušen lopov, ki ljubi ljudi okoli sebe tudi tedaj, ko mu povzročajo največ zla in gorja.

Sovjetska zveza je prikazala dva filma: »Kino« Liane Eliava o poskusi mladega plemiča, da bi vpeljal v Gruzijo najnovejši dosežek zahodne Evrope – kino, in moderno komedijo »Jesenski maraton« o moškem zrelih let, ki je razpet med ne več cvetočo ženo in mlado daktilografino, ki mu pomaga pri tipkanju prevodov. Vsebinska komedija ni nekaj novega za evropskega gledalca, ki pa v tej zgodbi spoznava manj znane plati sovjetskega življenja: koloniarstvo in klečeplazenje v inštitutu, ki se ukvarja s prevodi iz zahodne literature, vprašanje alkoholizma, strah in spoštovanje ljudi do vsemožečne oblasti. Komedija, ki bo najbrž imela več uspeha doma kot v svetu.

Tudi Paskaljević je odmeval

Druge kinematografije niso imele filmov, ki bi izstopali iz klasičnih okvirjev in sivine že obdelanih žanrov. Brazilci so prikazali kratek film o možnosti spolnega izkoriščanja nekaterih sadežev (junak se ljubi z lubenico, junakinja si izbira na tržnici podolgovate sočne sadeže). Francozi so predstavili film o pogrebu v Bongu-antropološko raziskavo življenja puščavskega plemena.

Egipt in Tunizija sta prikazala film o smrti prodajalca vode, Španci film o koncu državljanske vojne, Japonci so razgalili okrutnost in absurdnost družbe, katere prvi cilj je uspeh za vsako ceno. In kako so se odrezali Jugoslovani? Paskaljevićev film »Dnevi minevajo« je bil sprejet s simpatijami, ki jih film nedvomno zasluži, četudi mu mnogi kritiki očitajo, da bi lahko s temo, ki jo je imel na razpolago, napravil mnogo več. Toda režiser se brani, da ni hotel napraviti drama o starih ali sociološke razprave o upokojencih v socialistični družbi, temveč je želel pokazati le to, kako lahko stari ljudje živijo veselo življenje, pa četudi se zavedajo, da jim trka na vrata smrt.

Benetke so bile v avgustu podobne mravljišči najrazličnejših ras in narodov z vseh celin. Filmska razstava se je izgubila v morju drugih prireditvev. Prihodnje leto bo drugače, objubljuje organizatorji filmske razstave. Vrnili se bodo »levi«, izbor bo strožji, producenti se bodo ponovno borili za nagrade. Navsezadnje je film industrija in najboljša reklama zanjo so priznanja velikih filmskih festivalov.

Janko Tedeško

svoje igralce, ki so se vračali premagani. Ko je Nemčija izgubila z Avstrijo, je neki gradbenik iz Kiela zbil zobe svojem 18-letnemu sinu. Nula iz reda sester usmiljenk pa je v restavraciji ob avtomobilski cesti v bližini Frankfurta skočila za vrat vozniku avtobusa in ga začela daviti, ker se je veselil nad zmago Avstrijcev. V Aachnu je lastnik bara naperil puško na tri goste, ker so v glasbeni skrinji po porazu Nemci vrtili himno svetovnega pokala. Na srečo se je gostom posrečilo pobegeti. Neki turški podnajemnik v Nemčiji pa ni imel te sreče. Ko je lastniku, 56-letnemu Nemcu, v obraz dejal, da njih, Nemce, čaka še kaj hujšega, je Nemec potegnil nož in ga ubil.

Domiselni Alagich

»Mogoče bodo stvari v enaindvajsetem stoletju drugačne,« je dejal manager angleškega kluba Norwich John Bond pred svetovnim pokalom. »Mogoče ljudje ne bodo hoteli videti zmagovalca. Morda bo to dobro za nogomet.« Morebiti. Vendar za sedaj še ne kaže, da bi šel nogomet v tej smeri. Julija 1978 je avstralskega nogometnega trenerja Alagicha prešinila »dobra« ideja, kako pred pomembno igro motivirati svoje nogometaše. Prikazoval jim je začel filme o nacističnih zločinih. »Pokazal sem jim dvajset minut film o Auschwitzu,« je kasneje pojasnil, »z vsemi podrobnostmi o plinskih celicah in pobijanju ljudi. Rekel sem jim, naj si predstavljajo, da so imeli sina, ženo ali mater v taborišču in da morajo maščevati njihovo smrt.« Njegovo moštvo je potem odšlo na igrišče in odločno premagalo nasprotnika, ki je poprej vedno zmagoval.

Don Atyeo**Mikroelektronika manjša od nohta****Nova telefonija z uporabo digitalne tehnike****Znanstvenik Mac Van Valkenburg na ljubljanskem simpoziju o elektrovezju**

»Pravzaprav sem že napol Jugoslovan, zaradi česar sem poleg oznake ZDA na razpoznavni znački napisal še YU«, se je nasmehnul ameriški univerzitetni profesor Mac Van Valkenburg, eden izmed najbolj znanih strokovnjakov elektrovezja, ki je sodeloval na že 4. mednarodnem simpoziju v Jugoslaviji, tokrat v Ljubljani.

Ameriški gost na fakulteti za elektrotehniko v Ljubljani je povedal, da se je udeleževal vseh dosedanjih seminarjev v Jugoslaviji na to temo, tako da je bil prvič že pred enajstimi leti v Beogradu, zatem pa še na srečanjih v Splitu in Hercegovem. »Že po svoji vrnitvi s prvega srečanja sem v ZDA naredil kar prepričljivo propagando za Jugoslavijo in še danes imam tu dobre prijatelje«, je menil Američan.

Ko je govoril o problemih, ki se pojavljajo v stroki in tako tudi na ljubljanskem mednarodnem simpoziju, je omenjal zlasti krmiljenje regulatorjev in digitalni sistem prenosa. »Vse to je nov korak v odkrivanju in tehnološki uporabi elektronike.« Na vprašanje, kaj se mu zdi danes najbolj pomembno – znanstveno odkrivanje ali praktično izvajanje v industriji, je povzel: »Oboje! Mi v ZDA najprej marsikaj odkrijemo, drugje, zlasti na Japonskem, pa z njim uresničujemo v praksi in si zagotovimo dober industrijski posel.«

Kot šolski primer mi je pokazal izredno majhen priročen elektronski računalnik, ki ga je vzel iz žepa.

»To je tak japonski izdelek. Rabi mi ne samo za računske operacije, ampak tudi za druge pripomočke. Predvsem pa je prijetno, da je vgrajen tudi glasbeni mehanizem, tako da vse operacije spremlja ljubka glasba. Tako lahko sliševam in odštevam ob zvokih glasbe, pa tudi zjutraj si lahko naročim bujenje, kadar želim, in to v različnih z ustrezno glasbo. Pri tem pa je poraba energije tako majhna, da je treba baterije menjavati komaj vsaki dve leti ali vsakih pet let, ne da bi stikalo sploh izključil.«

Ko je na splošno govoril o novih izdelkih mikroelektronike, je ugotovil, da je teorija elektrovezja, na čemer predvsem dela, v bistvu analitična priprava za samo gradnjo in izdelavo naprav na podlagi matematike in drugih izračunov. »To je tako kot pripravljati arhitektni projekt hiše, še preden jo začnejo zidati, zaradi česar je gradnja smotrna in ekonomična. Vse to je tudi na področju elektronike zelo poceni. Seveda pa so te analize zahtevna naloga. Če je treba prenesti glas ali kodo za informacijo, morate signale ločiti. Zato pa potrebujete filtre, ki obe informaciji med seboj ločijo. Zanimivo je tudi, da pri tem ni treba več uporabljati uporov, ampak nam zadostujejo tranzistorji, ki se preklapljajo. Vse to tudi po obsegu opremo silno poenostavlja in zmanjšuje. Namesto sistemov, ki so bili prej metersko dolgi in ki smo jih vgrajevali v prave omare, zdaj v obdobju mikroelektronike lahko postavimo, ker gre za komaj milimetrski element, na drobno silicijevo tableto. Cel tak računalnik ima komaj velikost 3 x 4 milimetre.«

Preprosto je profesor Valkenburg priznal, da ga vse to »naravnost vznemirjujoče veseli«, zatem pa je nadaljeval: »V ZDA vlada za to področje trenutno veliko zanimanje, tudi med študenti, ki se množično odločajo za študij mikroelektronike. To se jim tudi izplača, ker je v industriji za to odprtih veliko novih delovnih mest.« O samem sebi pa je povedal: »Sem profesor na državni univerzi Illinois, kjer delujem vzporedno na raziskovalnem in pedagoškem področju, saj moramo to dvojno danes skupno obravnavati.«

Ko je navedel, da postajajo uporabe takih izdelkov mikroelektronike številnejše in raznovrstnejše, je poudaril, da ne gre več samo za uporabo na področju računalništva, informacij in prometa, »Tudi v gospodinjstvu in sploh v široki potrošnji se odpi-

rajo številne možnosti. Ker take sisteme lahko preprogramirate, jih izdelate v velikem številu in polpolni enakosti, pozneje pa jih lahko dodatno preusmerjate v posebne namene, ki jih želite pokriti. Če imate tak mikrosistem v avtomobilu, ga lahko prosto obremenite in izkoristite, ker se mu to pri izbiri nič ne pozna in nič ne stane. Ena takih novih namembnosti je zdaj tudi kmetijstvo, kjer lahko te aparate koristno uporabite pri kmetijskih strojih in traktorjih, zlasti v zvezi s kontrolo, z razdelitvijo dela in s splošno informacijo.«

Omenil je še, da bodo nastopile verjetno prave revolucionarne spremembe na področju telefonije, »V dvajsetih letih bo na svetu zavladal nov sistem telefonije z uporabo digitalne tehnike. Človek bo sicer še vedno govoril v telefonsko sklojko, vendar bo vse bolj poenostavljeno in hkrati bolj učinkovito, uporabljali pa bomo tudi filtre, ker bo tekst dvakrat prenesen.«

Bo taka moderna tehnologija zaradi velikih monopolov še bolj poglobila prepada med visokimi razvitiimi in manj razvitiimi deželami? Profesor Valkenburg je odkimal, »Tehnologija je univerzalna. Zato ni razlogov, da ne bi bila dostopna vsem in v korist vseh. Taka mikroelektronska naprava stane danes komaj deset dolarjev in licence se skoraj ne izplačajo. Seveda pa se vsiljujejo nasploh možnosti, da neke odkrijemo, drugod pa pripravijo izdelujejo, se pravi, da se razvije mednarodna kooperacija.«

Zagodil sem se mu tudi z vprašanjem, četa tehnologija, ki misli in dela namesto človeka, ne bo tudi spremenila človekovih navad in s tem tudi njegove mentalitete. Pa mi je odvrnil, češ da je to zelo dobro pa tudi zelo težavno vprašanje. Očitno ga je v nečem zadelo, čeravno znanstveniki taka vprašanja v svoji vni pri odkrivanju novega potiska na stranski trgi, »V našem življenju in civilizaciji smo sicer v tehnologiji odkrili in uresničili že nič koliko vsakovrstnih sprememb, a človek vendar še ostaja isti, Tudi tu bi se lahko postavljalo vprašanje, ali ne bo sistem o vsakem človeku preveč vedel, Toda v bistvu gre le za to, da bi bil človek razbremenjen, da mu marsičesa ne bo treba storiti, ker bo to storila tehnologija namesto njega. Zato bi se strinja, da bo vse to naredilo življenje sicer lažje, morda pa po drugi strani bolj zapleteno in nekoliko nevarno.«

Mak Van Valkenburg, je kot že ime povedo, po svojih prednikih nizozemskega rodu. »Vendar pa so se moji predniki že leta 1642 preselili v Ameriko,« je zatrdil ameriški Nizozemec. Na sklepno vprašanje, kako gleda na odgovornost znanstvenikov glede na nevarnost novega vojnega uničevanja, za kar je primer odkritje atomske bombe, pa je odgovoril: »Znanost in politika sta različni zadevi, Za vsako mora imeti znanstvenik druge možnosti. Vsekar znanstveniki, ki delujemo ne glede na politično prepričanje ali strankarsko pripadnost; to v znanosti ne igra vloge. Res pa se mi zdi, da so običajno inženirji v praksi bolj konservativni ljudje, znanstveniki pa bolj liberalni, O atomski bombi, kot veste, imajo pri nas v Ameriki tudi znanstveniki različna mnenja in stališča, podobno tudi o uporabi jedrske energije nasploh. Za naše področje, mikroelektroniko, pa ne bi mogel reči, da bi bilo lahko kdaj zares nevarno in uporabno v vojne namene, Mikroelektronika hoče človeku samo pri delu pomagati, da opravlja namesto njega to, česar človek noče ali ne zmora tako učinkovito.«

Preprost in površen račun o kmetijstvu

Gospodarnost je v produktivnosti in racionalni rabi strojev

Na stalnega delavca pride povprečno za 840.000 dinarjev pridelkov na leto

Za nove naložbe za pospeševanje proizvodnje ne porabijo kmetijske organizacije v Jugoslaviji niti vseh načrtovanih družbenih sredstev, ker nimajo dovolj lastnih sredstev za najetje predvidenih kreditov. Neizkoriščen ostaja denar iz domačih virov in posojil mednarodne banke za razvoj kmetijstva tudi na zasebnih posevstvih.

Lanska stopnja akumulativnosti je bila v kmetijskih delovnih organizacijah veliko nižja od povprečne v vsem jugoslovanskem gospodarstvu, le 1,58 nasproti 2,59, čeprav je tudi zadnja zelo nizka. Enako neugodna je reproductivna sposobnost kmetijstva, ki je v družbeni proizvodnji lani dosegla povprečno 4,34% v vsem gospodarstvu pa je znašala 6,09%. Kmetijstvo je tudi že preveč zadolženo. Podatki iz 1600 organizacij združenega dela kažejo, da so lani potrebovale za anuitete 4863 milijonov din, čiste akumulacije in amortizacije pa so zbrale le 4771 milijonov din.

S temi podatki ne nameravamo dokazovati, da bi bilo treba dohodke kmetijskih delovnih organizacij zvišati z višjimi odkupnimi cenami njihovih pridelkov in izdelkov. Osnovna tema ne bodo cene, čeprav tudi one zaslužijo temeljito oceno, to pustimo za drugo priložnost, temveč produktivnost, ki bo morala imeti pomembno mesto pri krepitevi vsega gospodarstva in torej tudi kmetijstva.

Produktivnost vsega jugoslovanskega kmetijstva se je po zadnji vojni le podvojila, čeprav se je v nekaterih gospodarskih dejavnostih zvečala za veliko večkrat. Tak podatek pa ne kaže prave podobe našega kmetijstva, čeprav ga uporabljajo tudi v resnih razpravah o njegovih težavah in ovirah pri oskrbi prebivalstva z živilci. Gre namreč za preprost in površen račun: skupen pridelek vse kmetijske proizvodnje v državi se razdeli na število ljudi, ki so se ostali v kmetijstvu. Pri tem ne upoštevajo njihovega dejanskega delovnega časa, ki je ob opremljenosti s kmetijskimi stroji lahko pri mnogih kmetih veliko krajši, kot je bil pred desetletji.

Znano je, da mnogi kmetje in člani njihovih družin opravljajo razna priložnostna kmetijska dela, ne da bi bili za to uvrščeni med delavce. Mnogi porabijo manj delovnega časa za prava kmetijska dela tudi zato, ker jih s stroji opravijo hitreje kot včasih ročno in z vprežno živino, čeprav si zaradi tega ne iščejo dodatne zaposlitve. Le delne ali nepopolne zaposlitve na svoji kmetiji pa noče priznati nobeden izmed

takih. Vsi radi zatrjujejo, da delajo od zore do mraka, zato je njihovo stvarno produktivnost težko ugotovljati.

Nepotrebni delavci - čuvaji

Drugače je na družbenih posevstvih, ki imajo urejen delavnik in evidenco opravljenih delovnih ur. Čas kmetijskega delavca, ki ga porabi za pot na delo, ni všteti v produktivno kmetijsko delo in torej začne delati pozneje kot njegov sosed, kmet, čeprav vstaneta oba ob istem času, ob zori. V njegov delovni čas niso všteti niti razni osebni ali družinski opravki, npr. na občini, nakup v trgovini, pomoč solarju pri učenju in drugi, kar kmet vse vključuje v svoj delovni čas od zore do mraka, kmetica pa še kuho, pranje perila, skrb za otroke in še veliko drugega.

Toliko za uvod, da bomo lažje ocenjevali produktivnost in razumeli njen pomen v razvoju našega kmetijstva. Ocenjena povprečna produktivnost naših kmetov, ki jo z drugimi državami najraje primerjajo s številom prebivalcev, za kolikor jih prideluje hrane en kmetovalec, je še vedno zelo nizka - le za okrog 4, vtem ko v nekaterih gospodarsko razvitejših državah tudi za 20 do 25 - kar je v primerjavi z veliko kmetijsko mehanizacijo - že blizu pol milijona traktorjev in nekajkrat več priključkov za obdelavo polj - težko razumljivo.

Produktivnost znižujejo presežki za delo sposobnih ljudi na mnogih kmetijah. To zveni sicer čudno, ko hkrati pravimo, da je veliko neobdelane ali slabo obdelane kmetijske zemlje, ker na kmetijah primanjkuje za delo sposobnih ljudi. Pa je oboje res: veliko je starih kmečkih ljudi, ki svojih posestev ne morejo ustrezno obdelovati, precej pa je tudi takih lastnikov obdelovalne zemlje, ki jih delo na njej ne veseli niti niso preveč odvisni od dohodkov z nje - veliko pa je tudi takih kmetov, ki bi lahko obdelovali več zemlje, kot je imajo zdaj, in to tudi želijo. Mnogi mlajši kmetje pravijo, da bi s svojimi stroji lahko obdelali tudi 15, 20 ali še več hektarov polj, če bi jih imeli, in ne le 8 ali 10 ha, kot obdelujejo zdaj.

Pred setvijo (foto Miško Kranjec)

Precejšnje ali velike razlike so tudi v produktivnosti družbenih posestev, čeprav so njihovi delavci bolj zaposleni kot kmetje in tudi kmetijskih strojev imajo v glavnem dovolj. Ob zvečani mehanizaciji imajo nekatera presežke delavcev, ki jih zato, ker jih ne morejo opustiti niti jim ne znajo poskrbeti drugega ustreznega dela, zaposlijo kot čuvaje ali druge skorajda nepotrebne delavce, ki v skupnem seštevku zmanjšujejo dejansko produktivnost potrebnih in ustrezno zaposlenih delavcev.

Vukovarski primeri

Med kmetijskimi delovnimi organizacijami z najboljšo organizacijo dela in visoko produktivnostjo zbuja pozornost kmetijsko industrijski kombinat Vukovar v Slavoniji, ki dosega tudi visoke hektarske pridelke in ugodne gospodarske rezultate.

Trije sosednji kmetijsko industrijski kombinati - Vukovar, Osijek in Belje - tekmujejo med sabo, sicer nenapovedano, kateri bo imel višje hektarske pridelke. Lani sta imela Vukovar in Belje enak pridelok pšenice; letos ima Belje za malenkost višjega in enako tudi Osijek, Vukovar pa najboljši gospodarski rezultat. V tem ko nekatera družbena posestva obračunavajo izgubo pri pšenici, je imel Vukovar na vsakem hektaru 6361 din čistega dohodka.

Kmetovalcem, ki ne poznajo razmer na KIK Vukovar, se zdi, da tak obračun ni stvaren. Nejevernežem postržejo z natančnim podatki, od katerih jih omenimo le nekaj. Pri obračunu opravljenih del in porabljenega materiala pri pridelku pšenice na 4619 ha so ugotovili, da so skupni materialni stroški na posameznem hektaru znašali povprečno 8027 din. Za splošne stroške z vsemi družbenimi prispevki in dajatvami so morali dodati 5482 din. Skupni stroški so torej bili po hektaru povprečno 13.509, dohodek za prodano pšenico pa 19.870 din. Razlika med njima je že omenjeni ostanek dohodka ali dobiček, kot ga nekateri še imenujejo.

Povprečno so našli 50,2 stota pšenice na hektar. Pravijo, da so pšenico prodali po 4

din kilogram. Ali so jo res dali tako poceni ali so jo le obračunali tako, nismo preverjali. Morda so v svojem obračunu zapisali 4 din le zato, da ostanek dohodka ne bi bil še večji.

Večjo pozornost zbuja dva stvari: sorazmerno visok hektarski pridelok za letošnje manj ugodno letino - lani so našli povprečno 8 stotov več - in nizki pridelovalni stroški. Ko povprašamo za število delavcev, zaposlenih v poljedelstvu, pa še tretja stvar: zelo velika produktivnost v tej proizvodnji.

Po hektarskem pridelku pšenice sta sosednja KIK Belje in Osijek celo nekoliko boljše kot Vukovar. V primerjavi z nekaterimi drugimi družbenimi posevsti, ki so pridelala povprečno le okrog 40 stotov na hektar, pa je njegov uspeh še vedno vreden spoštovanja. Močno jih je pestila suša. Pšenica je letos dobila za 129 milimetrov manj padavin, kot je 20-letno povprečje. Zato je KIK Osijek našel več pšenice zaahodno od mesta pa do Podravske Slatine, KIK Vukovar pa je posledice suše poskušal omiliti z zvečanim dognojevanjem z dušičnim gnojilom za 10%. Polj namreč ni mogel namakati.

Lažji traktorji za prevoze

Na KIK Vukovar ne varčujejo pri globokem oranju, rahljanju zemlje, gnojenju z rudninskimi gnojili niti setvi najustreznejše seme. Močan traktor preorje v eni uri en hektar njive. Na vsak hektar obdelovalne zemlje pa je lani prišlo 10 ur traktorskih del. Tu so sicer všteti tudi vsi prevozi reprodukcijskega materiala in pridelkov ter vsa drobna strojna dela.

Menijo, da strojne storitve niso drage tako, da bi nekateri opuščali zaradi varčevanja. V zadnjem desetletju so uvedli posebnost, ki se je zdela nekaterim razpisniška. Za obdelavo polj so nakupili traktorje z več kot po 100 KM. Vsak izmed 5 najmočnejših ima celo 275 KM. Lažje traktorje s 60 in 80 KM uporabljajo največ za prevoze. Skoraj vsi njihovi traktorji pa so le iz

dveh tovarn: lažji so domači iz IMT, težji uvoženi iz ZDA. S tem so pocenili njihovo vzdrževanje in oskrbo z rezervnimi deli.

Imajo le najnujnejše število traktorjev - skupno 119 za 13.000 ha obdelovalne zemlje, skoraj samih njiv. Traktorji imajo skupno 13.200 KM, kar je le 1 KM na 1 ha polja. Zato pa s težjimi traktorji opravijo po 1500 do 2000 delovnih ur na leto. To jim omogoča hitro zamenjavo strojev. Vsak traktor zamenjajo z novim povprečno po 4 letih. Visoka amortizacija traktorjev - tudi do 25% na leto - za nakup novih se jim dobro obrestuje z manjšimi izdatki za rezervne dele in osebne dohodke mehanikov, ki bi pokvarjene traktorje morali popravljati. Z velikimi traktorji prihranijo tudi pri osebnih dohodkih traktoristov. Ker so traktorji, ki niso preveč izrabljeni, vedno sposobni za delo, jih zadošča manj, kot če bi jih pogosto imeli več v popravilu. Tudi visok odstotek amortizacije ne obremenjuje preveč pridelovalnih stroškov, saj 1 ha pšenice bremeni le 1 KM.

Pri letošnji pšenici so obračunali za gnojila 1810 din po hektaru, kar je le 450 kg pšenice ali manj kot desetina pridelka. A za koliko bi bil pridelok manjši, če bi gnojenje omejili za polovico? Račun je tako jasan, da jim tako varčevanje ne pride niti na misel. Pravijo, da je poljščinam treba dati toliko gnojil, kolikor jih lahko največ poskrbajo iz zemlje za svojo rast.

Pri rudninskih gnojilih nekaj privarčujejo tako, da jih kupijo brez posrednikov v tovarni, pripeljejo jih z rečnimi šlepi, pretovarjajo vse s stroji, enako raztrsejo, in sicer pri založenem gnojenju na mah za koruzo in pšenico, le z dušikom dognojujejo posebej.

Veliki prihranki

Poljedelstvo PIK Vukovar, ki ima 13.000 ha obdelovalne zemlje, zaposluje le 300 stalnih delavcev, ob sezonskih delih pa še okrog 135 dodatnih. Računajo, da bo vrednost letošnje poljedelske proizvodnje

znašala okrog 310 milijonov din, kar je blizu milijon din na stalno zaposlenega. Pšenice so imeli 4619 ha, koruzo imajo posejano na 4634 ha, sladkorno peso na 1961 ha in še precej oljnic ter nekaj krmnih rastlin.

Za pridelovanje 100 kg pšenice so porabili 14 minut človekovega in 5,5 minute strojnega dela, po hektaru pa 11,77 ure človekovega in 4,78 ure strojnega del. Osebni dohodki delavcev v 100 kg pšenice - po njihovi obračunani ceni 400 din - znašajo le 7,79 din.

Koruze so lani pridelali povprečno 86 stotov na hektar in so pri tem imeli 14.170 din skupnih stroškov. Kaže, da bo letošnji hektarski pridelok še večji, a močno so porasli tudi pridelovalni stroški - pri delih, opravljenih do konca julija, za okrog 25%. Pri pridelovanju sladkorne pese so lani imeli po hektaru 24.904 din skupnih stroškov, pridelali pa so je povprečno po 5 vagonov in so dobili 7117 din ostanka dohodka. Računajo, da bo letošnji pridelok nekoliko večji, toda tudi pridelovalni stroški so bili do konca julija za 30% višji kot lani v istem času.

Poljedelci KIK Vukovar si zagotavljajo gospodarski uspeh z visoko produktivnostjo in racionalno rabo ter nakupom kmetijskih strojev. Če računamo dva sezonska delavca za enega redno zaposlenega, pride na stalnega delavca povprečno za 840.000 din pridelkov na leto. Za obdelavo 1 ha skoraj samih njiv pa potrebujejo povprečno le eno konjsko moč traktorja. Tako varčujejo pri delavcih in strojih, a vzlic temu imajo visoke hektarske pridelke. Kot kaže ostanek dohodka pri letošnji pšenici in lanski sladkorni pesi - za koruzo ga zaradi nerealne cene niso navedli, skupni pridelovalni stroški 1 kg pa so lani znašali povprečno le 1,53 din - so prihranki v primerjavi z mnogimi družbenimi posevsti veliki; s pridelovalnimi stroški razdrobljene zasebne kmetijstva pa jih sploh ne kaže primerjati.

Jože Petek

S salzburškega festivala

V prihodnje prireditev za vse?

Slavnostne igre v Salzburgu so v svetu poznane predvsem kot prvovrstni glasbeni festival, kajti Salzburg je mesto z dolgoletno muzikalno tradicijo in obenem Mozartov rojstni kraj. Pa vendar - Salzburgskega festivala ni leta 1920 začela nobena Mozartova opera ali simfonija, pač pa dramsko delo - Hoffmannsthalov »Slehernik« v režiji tedaj že močno uveljavljenega Maxa Reinhardta.

Pravijo, da je v Evropi malo glasbenih festivalov, ki bi se lahko po kvaliteti in tradiciji merili s salzburškim; eden od redkih je bayreuthski, vendar je razlika v konceptih obeh velikih manifestacij opazna že na prvi pogled: Bayreuth časti enega samega skladatelja - Wagnerja, medtem ko so v avstrijskem Salzburgu prav tako kot Mozartova priljubljena predvsem tudi dela

Richarda Straussa, ki je pogosto dirigiral svoje opere na slavnostnih igrah.

Obetavni začetki

Festival bo prihodnje leto slavil šestdesetletnico; 22. avgusta 1920 je bila festivalna premiera »Slehernika« in zanimanje je bi-

lo tolikšno, da so vstopnice prodajali na črni borzi kar desetkrat dražje od običajne cene. Šele naslednje leto so uprizarili prvo Mozartovo opero, »Bastiena in Bastieno«. « Leta 1922 so bila na sporedu že štiri Mozartova dela, za dirigentskim pultom pa sta se izmenjavala Richard Strauss in Franz Schalk, tedanja voditelja Dunajske državne opere.

Sledila so leta večjih in manjših uspehov. Prvih je bilo seveda mnogo več. Sicer pa se je program širil in bogatil tudi v smer italijanske opere, čeprav štejejo ob Mozartovih - med največje uspehe v zgodovini festivala izvedbe »Kavalerija za rožo« z Lotte Lehmann in legendarnim Richardom Mayrom v vlogi Ochsja, »Fidelia« pod taktirko Clemensa Krausa, pa tudi Wagnerjevo opero »Tristan in Izolda«. To je bilo v tridesetih letih. Sloviti baritonist Mariano Stabile je tedaj pel v Salzburgu svoja zmagovita Figara in Falstafa, medtem ko je bil Ezio Pinza odlični Don Juan... Leta 1936 je Toscanini dirigiral Wagnerjeve »Mojsire pevce«; lepaki so navajali močno pevsko ekipo, v kateri se je skoraj izgubljalo še dokaj neznanu ime Slovenca Antona Dermote.

Pridobitev po vojni

Tradicija se je nadaljevala v povojna leta, ko je festival z novimi prostorskimi pridobitvami le še razširil obseg. Malo dvorano so preuredili in namestili vanjo čez 1300 sedežev, leta 1960 so dogradili moderno opremljeno Veliko dvorano, ki ima prostora za več kot 2370 obiskovalcev; najorginalnejša je Skalna jahalna šola (Felse-

nreitschule), ki pomeni s svojimi trindevetdesetimi ložami, razporejenimi v tri nadstropja, idealno prizorišče za velike opere, koncerte, baletne in drame; po obnovitvi leta 1964 sprejme okrog 1700 gledalcev. Predstave pa se vrstijo tudi v Deželnem gledališču, v Mozarteumu, na trgu pred katedralo (»Slehernik«), v cerkvah in v zadnjem času tudi na ulicah, saj hočejo približati festival najširšim ljudskim množicam in številnim turistom z bolj plitvimi žepi, ki si težko privoščijo predstave uradnega dela festivala. In prav v tem je del prihodnosti slavnostnih iger, ki naj bi ne bile le atrakcija za bogataše z raznih koncev sveta, ampak prireditev za vse ljubitelje umetnosti.

Tudi o tem nam je pripovedoval vodja Tiskovnega centra na Slavnostnih igrah v Salzburgu, dr. Hans Widrich, ki je sicer ena ugodnih osebnosti v kulturnem življenju mesta in pokrajine. Meni, da je Salzburg mesto glasbe ne le med festivalom, ampak skozi vse leto: »Na leto imamo okrog 430 koncertov, obenem delujejo v Deželnem gledališču opera, opereta in drama. Imamo svoj Mozarteum-orkester, ki se lahko pohvali z visoko kvaliteto. Koncertni abonmaji so popolnoma razprodani. Prav tako velja veliko zanimanje cerkveni glasbi - vsako nedeljo so na sporedu maše in orgelski koncerti. In kar je pomembno: sodeluje veliko amaterjev, ki se prav lahko kosajo s profesionalci. Manj zanimanja pa je za moderno glasbo.« Stalni koncept festivala po potrebi spreminjajo. Mozart je venomer prisoten - ne le z najbolj znanimi deli. Tudi Straussa imajo za svojega, saj je bil dolga leta eden prvih festivalskih vodij. Vsako sezono pa skušajo pripraviti v Veliki dvorani spektakular-

no premiero znanega opernega dela kakšnega drugega avtorja.

Kaj ni ob množici glasbenih predstav drama v ozadju? - »Morda res. Dramska dela uprizarjamo večinoma v Deželnem gledališču, ki sprejme manj kot tisoč gledalcev. Drugod prevladujejo glasbena dela, čeprav to ni pravilo. Največje zanimanje velja za Slehernika, ki ga igramo pred katedralo, sicer pa so naši avtorji predvsem Nestroy, Schnitzler in seveda Shakespeare.«

Samo za izbrane?

Salzburg velja v svetu za enega najbolj kvalitetnih pa tudi elitnih in dragih festivalov. Vsak ljubitelj si ne more privoščiti, recimo, tedna dni v Salzburgu, saj so vstopnice in tudi vse drugo zelo drago. Kako je s tem? - »Res je, vstopnice so dovolj drage, a ne vse in poznani ljudi, ki niso ravno bogati pa prihajajo vsako leto k nam - morda za teden dni. Ne obiščejo vseh predstav, ampak tri, štiri. Tudi ne kupujejo najdražjih vstopnic in ne stanujejo v najdražjih hotelih. Namesto tedna dni počitnic ob morju ali na smučanju. Za smučanje potrebujejo smučarsko opremo, za naš festival večerno obleko; če ste na smučanju, plačate bivanje v hotelu, tako tudi pri nas.«

Ni bilo letos v zvezi s festivalom nekaj negotovanja tudi med domačini? Menda celo v časopisih? - »Nekateri bi radi napravili nered. Posamezniki. Na ta način hočejo osebno obračunavati in zato ščuvajo ljudi. Dobro vemo, kdo so ti posamezniki. Sicer pa tudi vemo, da so mnogi doma-

čini jezni na nas, ker zanje ne ostane skoraj nobene vstopnice. Uvedli pa smo javne generalke prav zanje in zgodil se, da kakšna predstava ni do kraja razprodana pa razdelimo vstopnice - tudi brezplačne - med kolektive. Letos je bilo lepo sprejeto tudi Ulično gledališče, ki je brezplačno nastopalo po Salzburgu in v bližnji okolici. In še imamo nekaj načrtov.« Ni operni program v zadnjih letih premalo sodoben, saj se vse konča pri Straussu? Je bilo vedno tako? - »Seveda ne. Po vojni smo v Salzburgu uprizarjali svetovne premiere oper Orffa, Liebermanna, Henzeja, von Einema... Potem so te opere postajale vse slabše in niso več privlačevale občinstva. Za leto 1981 je planirana nova opera Friedricha Cerhe, za leto 1983 opera Luciana Beria, za leto 1985 pa se dogovarjamo s Pendereckim za novo opero, ki bi doživela krst v Salzburgu.«

Salzburški festival traja dober mesec dni. Letošnji se je končal 30. avgusta. V dramskem delu je bil tokrat v ospredju Maximilian Schell, ki je že lani zamenjal Curda Jürgensa in zaigral naslovno vlogo v »Sleherniku«, letos pa se je predstavil tudi kot režiser Schnitzlerjeve »Daljne dežele.« K nastopajočim je pritegnil številna znana imena, med drugimi Mario Schell in dunajskega baritonista Eberharda Waechterja, ki mu je bil to menda dramatski debut.

Tudi letos je nastopila vrsta trenutno najuglednejših mojstrov taktirke, od Böhma in Karajana ter Dohnányija pa do Abbada, Mutija, Bernsteina in Levina. Pevski recitali so zelo priljubljeni. Obiskovalci ne morejo pozabiti lanskega nastopa Luciana Pavarottija, letos pa so imeli priložnost ob strani spoznati nekaj novih znancev.

poštni predal 29

Nadaljevanje s 16. strani

premogovnikov ne bodo zmogli nakopati niti za letos načrtovane proizvodnje.

Republiškemu komiteju za energetiko je uspelo skleniti pogodbe za nakup premoga v drugih republikah, vendar samo za na začetku leta načrtovane potrebe. Toda kot se je navsezadnje izkazalo, je bilo tega premalo, pa še časovne dobave niso potekale po načrtih.

Zato nam vsaj zdaj pred zimo, ko že vemo, koliko premoga nam bo pozimi primanjkovalo, ne preostane drugega, kot da se dogovorimo z drugimi republikami o nakupu dodatnih količin premoga. Kajti od tega, koliko nam ga bo uspelo dobiti iz premogovnikov v drugih republikah, bo v veliki meri odvisno, kako se bomo greli letošnjo zimo.

Tonja Slokar

Delo, 16. in 30. junija

Kaj nam pove in česa nam ne pove razstava Slovenska likovna umetnost 1945-1978

Naslednji naš odgovor na pojasnila oziroma poskuse nekaterih, da bi spodbili našo izjavo, ki je bila objavljena 16. junija v sobotni prilogi Dela, je sicer zaradi poštenega obdobja nekoliko zapoznel, vendar, vsaj po našem mnenju, še zmeraj ustrezen, saj gre za dejanje, »tj. tuje prakse v sodobni, posebej pa še socialistični družbi«.

Neradi se spuščamo v nadaljnjo javno razpravljanje, ker menimo, da kdove kakšnih rezultatov ni pričakovati. Vendar bi radi pojasnili, da je bil v naši izjavi širši in globlji pomen: naše likovno življenje nasploh, ne le spor okoli razstava Slovenska umetnost 1945-78. Za razrešitev tega problema pa potrebujemo poglobljene temeljite razprave in razmišljanja. Za zdaj na vaš odmev v sobotni prilogi Dela z dne 14. 7. 1979., ki ga je v imenu delovne skupnosti Moderne galerije podpisala njena predsednica Breda Mišja, odgovarjamo takole:

Našo izjavo, ki jo zavračate, smo podpisali; torej je več kot jasno, v imenu koga govorimo. Nikjer nismo zapisali, da govorimo v imenu vseh slovenskih likovnih umetnikov.

V izjavi nismo razčlenjevali vašega delovanja. O njem je bilo v javnosti dovolj napisanega. Navedli smo samo svoje razloge, zakaj začasno prekinjamo nadaljnje sodelovanje z vami. Vzrok našemu protestu je bila praksa vašega vodstva. Letošnja razstava pa je sodu izbila dno. Pravite, da se niste hoteli samo lotiti tako odgovorne naloge, poskrbeli pa ste, da v celotnem pripravljalnem odboru ni bilo niti enega likovnega umetnika ali vsaj delegata DSLU (Matjan Tršar je sicer tudi grafik, vendar že vrsto let deluje predvsem kot likovni kritik). Resno dvomimo v upravičenost takega »avtorskega« pristopa selektorjev pri prikazu »zgodovinskega« razvoja naše likovne umetnosti po osebnosti, še posebej pa nam da misliti vašo reakcijo na kritike takšne avtorske zasnove, saj ste spričo vašega ravnjanja vendar morali pričakovati reakcijo.

Če ste si prisvojili avtorsko pravico, kdo in kaj sodi v prikaz slovenske povojne likovne umetnosti in kaj ne, koliko tega in

Karajanova »Aida«

Dogodek letošnjega festivala je bila premiera »Aide« pod Karajanovim vodstvom in v njegovi režiji. V vlogah Aida in Radamesa pa sta se prvič preizkusila Mirella Freni in José Carreras. Predstava, za katero je pripravil veličastno sceno Günter Schneider-Siemssen, dovolj nekonvencionalne kostume pa Georges Wakhevitch, pomeni lep uspeh festivala in bo gotovo še dolgo živela. Mirella Freni je pevsko dorasla težki vlogi, čeprav smo je bolj vajeni v liričnejših partijah, medtem ko bi Carreras lahko počakal še nekaj let. Na predstavi, ki sem jo gledal, je z opaznim naporom sklenil uvodno romanco, sicer pa je bil iz prizora v prizor boljši. Precej medla je bila Amneris Marilyn Horne; škoda, da se niso odločili za Obracovo, ki bi glasovno in pojavno bolj ustrezala tej vlogi. Spet je bil odlični baritonist Piero Cappuccilli kot Amonasro, pevec, ki zasluženoma uživa sloves trenutno najboljšega v svoji stroki. Muhastega Gjaurova je v vlogi Ramfisa zamenjal razpoloženi Ruggero Raimondi. Karajan je vehementno vodil Dunajske filharmonike in tri zборе: zbora Dunajske

koliko onega, potem tudi mi kot avtorji likovniki lahko presojamo, kje, kdaj in s kom bomo sodelovali. Vsaka avtorska odločitev je subjektivno dejanje. Zato menimo, da bi morala razstava, ki prikazuje 30-letno bero slovenske umetnosti, temeljiti na objektivnejših družbeno dogovorjenih načelih. Ker pa v vaši ustanovi ni samoupravnega organa, enakovredno sestavljene iz predstavnikov ustvarjalcev, uporabnikov in vaše delovne skupnosti, seveda tudi ni pogojev za tak ustvarjalni dialog. Zato tudi vedno obstaja možnost manipuliranja z avtorji in njihovimi deli. Saj smo avtorji samo »material« v rokah likovnih kritikov in »strokovnjakov« za sproščanje njihovih »avtorskih« posegov v zgodovino umetnosti. Poleg tega pa še to, da mi sami financiramo svoje avtorstvo, vaše pa družba.

No, zapisali ste, da sicer ni vse v popolnem redu, kar zadeva samoupravljanje, in da sprejemate našo pobudo v tej smeri. Razumljivo je, da nekotikaj podvomimo v to vašo željo po sodelovanju, saj ste lepo opisali, kako si bojda mi predstavljamo samoupravljanje v Moderni galeriji, ker naj bi likovni umetniki, ob sprenevanju vseh kriterijev umetniške kvalitete, strokovnosti – samo zato, ker kiparji in slikarji – imeli »samoupravno« pravico razpolagati po svoji želji z Moderno galerijo. Tolikšno tehnokratsko, oblastniško in strokovno prikrito podcenjevanje likovnih ustvarjalcev bi le redko kje našli. Tak odnos napoveduje nadaljevanje dolgoletne prakse popolnoma podrejenega položaja likovnega ustvarjalca odločitvam vodstva Moderne galerije kot monopolnega arbitra. Da o žaljivosti takšnega odnosa do nas, ki delujemo v raznih samoupravnih organih naše družbe, sploh ne govorimo. Ničče ne dvomim, da so tako v družbi kot med ustvarjalci različni interesi, vendar bi morali vse te interese dogovorimo in odgovorno usklajevati, posebej še v taki ustanovi, kot je vaša, saj je muzej sodobne umetnosti vsega naroda, ne pa zasebna galerija s subjektivnimi merili in privatnimi interesi.

Naš protest je bila naša pravica in dolžnost. Šele z njim se je nekaj premaknilo, kar izhaja tudi iz članka tov. Rotovnika, objavljenega v Komunistu (27. 7. 1979) »Kako demokratizirati likovno-galerijsko politiko«. Čeprav nam očita, da je naša izjava za samoupravno družbo nesprejemljiva, pa vendar natančno potrjuje našo zahtevo po enakopravnem sodelovanju likovnih ustvarjalcev pri samoupravnem vodenju likovnih in galerijskih ustanov. S tako uresničeno samoupravo v vaši ustanovi bo tudi odpadel kakršnokoli razlog za prekinitev sodelovanja z vami.

Če bomo to desegli, potem je bila naša izjava utemeljeno samoupravno dejanje.

- Milan Buzovičar
- Bard Licundus
- Stane Jagodič
- Stane Jarm
- Marjan Keršič
- Dore Klemenčič
- Vladimir Lakovič
- Avgust Lovrenčič
- Janez Lenasi
- Klar Meško
- Ludvik Pandur
- Janez Pirnat
- Dora Plestenjak
- Oton Polak
- Cita Potokar
- Milan Rijavec
- Evgen Sajovic
- Ivan Seljak – Čopič
- France Slana
- Janez Špabila
- Rudi Španzel
- Ive Šubic
- Janez Vidic
- Karel Zelenko
- Jelica Žuza

Za kulisami srečanja v Haifi

Nova žandarja na bližnjem vzhodu?

Pogovori o miru? Ne, pač pa bržkone razdeljevanje vlog v prihodnji strategiji

Lop po Gadafiju. Lop po vseh tistih, ki podpihujejo nemire na bližnjem vzhodu. Egiptovski predsednik Anvar el Sadat in izraelski premier Menahem Begin se ta teden v Haifi nista dvakrat sestala na štiri oči, za trikrat zaklenjenimi vrati, da bi razpravljala o spodnji starostni meji bodočih palestinskih volivcev: 18 ali 21 let? Niti zato ne, da bi določila datum, ko naj bi Egiptu vrnili samostan svete Katarine ob vzhodni Sinajski gore.

Pač pa sta državnik v resnici sedla za statve, da bi stkala novo strateško tapiserijo Bližnjega vzhoda in da bi si razdelila vloge, kateri od njiju bo žandar in ob kakšni priložnosti? Ko je Sadat v soboto 1. septembra naznanil, da bo Maroku z orožjem pomagal proti Polisariu, je bil to pravi prikaz nove egiptovske usmeritve.

Sadat, ki ga vzhodne meje ne skrbijo več, lahko zdaj cevi svojih topov zasuka za 180 stopinj in se na vseh frontah postavi po robu nasprotnikom, še zlasti pa Libijcu Moamerju el Gadafiju.

Železni trikotnik

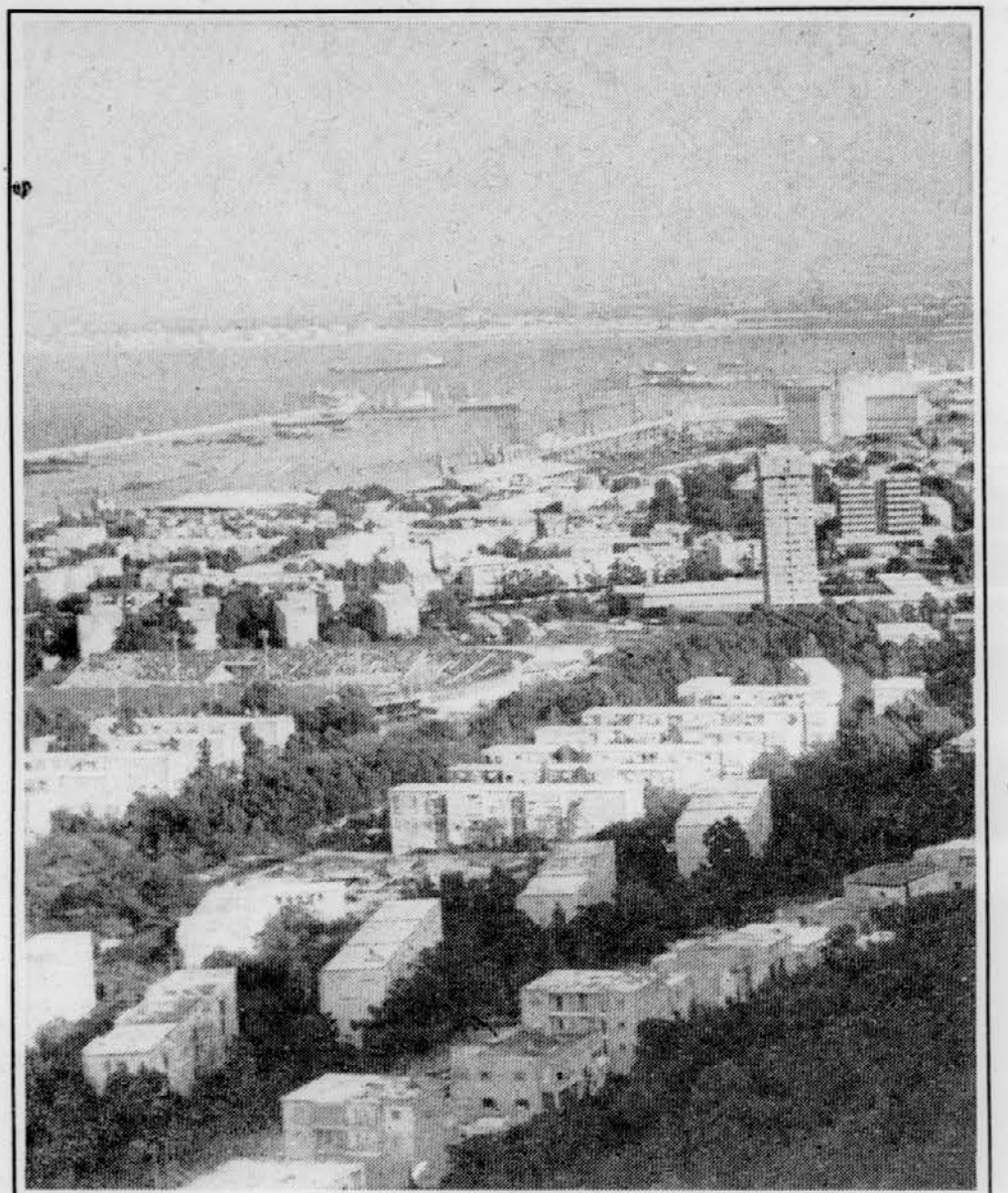
V sredo popoldne, v parku hotela »Dan«, na grebenu Karmelske gore v Haifi, sta Sadat in Begin izustila isti stavek: »V zadnjih dveh letih, od novembra 1977 in po sporazumih v Camp Davidu, so se zvrstili pomembni dogodki«. In rais je s svojim značilnim nepredimnim izrazom dodal: »Ti dogodki so spremenili tok zgodovine«. Pozneje, ne da bi dal iz ust pipo, je še dejal: »Samo zaradi vprašanja o dobavi nafte gotovo ne bi hodil na pot«. Že tistega večera je neki egiptovski komentator z

zadovoljstvom poročal o »identičnosti Sadatovih in Beginovih stališč glede strateških vprašanj«. Po novembru 1977, prvi Sadat. To je bil mesec slovite poti v Jeruzalem. Rais je tedaj omenil, kako pomemben bi bil železni trikotnik: Teheran, Kairo, Jeruzalem. Saudski Arabci iz Riada, Sadatovi prijatelji, so bili tedaj na varnem, s svojim pravljicnim naftnim zakladom vred. Revolucionarni šiitski vihar pa je vse pometel: za vojsko 400 tisoč mož, s tisoči svetovalcev v uniformah ameriških oficirjev in opremljeno z najstrašnejšim arzenalom na vsem tem območju, ni ostalo niti sledu. Sporazumi iz Camp Davida so postavili piko na i, kajti zapletli so omrežje zavezništva. Arabci iz Riada so se tedaj zadržano odmaknili. In Joseph Sisco, nekdanji ameriški državni podsekretar, si je junija v reviji »Foreign affairs« lahko privoščil napoved: »To območje se pripravlja na vojno«.

Zajec v kluboku

Vse je bilo torej treba zgraditi na novo. Egipt se vloge žandarja ne otepa. Že v začetku leta je v omanskem sultanatu zamenjal France v boju proti dofarmskim upornikom. V Izraelu tudi zatrjujejo, da so egiptovski piloti pomagali tanzanijski vojski proti četam Idiia Amina Dade, Gadafijevega prijatelja. Toda bojišče za srednje soočenje je že določeno. Razteza se od Sahare do afriškega roga, po deželah, ki obdajajo Sudan, in tu se Sadat ob vsakem incidentu znajde Gadafiju nasproti.

Šest mesecev je tega, kar je Sadat poslal v Sudan 17.000 mož, med njimi 2800 padalcev, pa oklepna vozila in rakete SAM 6 in 7. Ti vojaki so vzpostavili obrambno linijo proti oboježenim skupinam, ki so prišle iz Etiopije in ki poskušajo v notranjosti Sudana nadzorovati porečja pritokov Modrega Nila. Sadat je Etiopce opozoril: »Vsa-

Haifa (foto dokumentacija Dela)

kršen poskus, da bi Egiptu vzeli vodo, šteje kot casus belli, kajti to je vprašanje življenja in smrti«.

Januarja se je rais podal v Kartum, da bi poudaril tale aksiom svoje politike: »Vse sudanske meje so hkrati meje Egipta«. In s Sudanom se je lotil procesa počasne integracije (tako imenovanega »takammula«), po zgledu Evrope deseterice. Seveda, ko je ZSSR morala Etiopcem poslati vojaške pripomočke, ji je Gadafi ponudil letališče v Bengaziju.

V Haifi sta se dva moža zaklenila že ob samem začetku pogovorov: egiptovski obrambni minister general Kamal Hasan Ali in izraelski obrambni minister general Ezer Weizmann, ki ga je bil Sadat spektakularno objel, ko je prišel v Izrael. Tri dni po srečanju v Aleksandriji, 9. julija, je Weizmann poslal v Washington svojega svetovalca za nacionalno obrambo generala Abrahama Tamirja, dalje svojega namestnika in predvsem načelnika za vojaško načrtovanje, Ministra sta se znova sešla 29. julija. Ob koncu avgusta je Weizmann na vrat na nos poslal generala Tamirja v Kairo. Uradni razlog: Pojasniti Egiptčanom razloge bombardiranja južnega Libanaona. Dopovedati PLO, da je postala metoda oboježenega boja dokončno neuporabna. Nemara spekulativni duhovi so v tem potovanju videli nadaljevanje strateškega dialoga. Kljub besedam, izrečenim v javnosti, so Palestinci na vrhu v Haifi ostali pozabljeni. Sleherna razprava o avtonomiji Cisjordanije in Gaze izgubi smisel, dokler se je Jordanci in Palestinci nočejo udeležiti.

Biblijska beseda

»Ali se bodo arabske države vključile v mirovni proces?« je v sredo vprašal neki novinar Sadata. »Inš, Alah,« je s širokim nasmeškom odgovoril rais.

Kaže, da je nekaj upanja pri jordanskem kralju Huseinu. Nasprotno pa Palestinci iz notranjosti ostajajo hladni kot marmor. General Moše Dajan je obiskal dr. Haiderja Obdela Safija, osrednjo osebnost PLO v Gazi, potem pa še dr. Ahmeda Hazmija Načaja, komuniste iz Hwbrona. Kaj je hotel Dajan? Priznati PLO? Prazne

marnje. Ne glede na kritike, s katerimi so ga zasuli v Izraelu, je zunanji minister pred vsemi le pokazal, da Palestinci zavračajo dialog, avtonomijo, izvršni svet in celo volitve. S hlinojemo blagim tonom je torej razgrnil svoje karte: »Brez sodelovanja Palestincev avtonomije ne bo«.

In vendar se v deželi mnenje občutno menja. Seveda osem od desetih Izraelcev povsem deli Beginova stališča, ki je v sredo novinarjem glede PLO s hladno jezo dejal: »Organizacija genocida!« Toda del javnosti, vse bolj in bolj vplivnejši (več kot 40 odstotkov) posled je sprejema zamisel o barantanju s Cisjordanijo. Zasuk je pomembnej pri prebivalstvu iz vzhodnega dela države, pri ljudeh torej, ki so bili najhujši jastrebi in ki so Begina ter njegovo stranko Likud oskrbeli z vojaki in volilnimi glasovi. Veliki šefardski rabin Ovadia Nisim je dal takle nasvet: »Po bibliji je prepovedano, da bi sovražniku vrnil ozemlje, toda zaradi miru in zato, da bi rešili človeška življenja, bi lahko vrnil ozemlja v Judeji in Samariji«.

Po Sadatovem mnenju bi morala čas in gojitev prijateljskih stikov naposled streti vse orehe, celo problem Jeruzalema. V Haifi se je z Beginom že devetih pogovarjal. V dveh letih se ni z nobenim šefom kake arabske države tako pogosto sestal. Ti ponavljajoči se obiski niso potrebni, da bi se proces miru še razvijal. Pač pa so bistveni za gradnjo čisto nove realnosti.

Roger Xavier Lanteri, L'Express, Pariz

ju, ki hudo z dobrim plačju in si zato pridobi veliko naklonjenost svojih podložnih. Umetniški vodja newyorške Metropolitanke James Levine je zaslužen za malone neoporečno muzikalno stran predstave, ki je v isti zasedbi kot pred leti tokrat še bolj navdušila. Pevsko dovršen in psihološko do podrobnosti izdelan lik je s Sextusom, zapeljanim atentatorjem na priljubljeno Titusa, podala mezosopranistka Tatiana Troyanos, ki je bila resnična zvezda predstave. Carol Neblett je maščevalni Vitellii dodala letke nekaj novih, prikupnejših tonov, tako da je bila sprejemljivejša; po pevski plati pa je kljub vidnim naporom znova dokazala, da Mozart ni njena domena. Igralsko premočrtno in glasovno solidno je podal naslovno vlogo Werner Hollweg, medtem ko oblikovalci stenskih vlog: Anne Howells (Annius), Catherine Malfitano (Servilia) in Kurt Rydl (Publius) ne zaostajajo dosti za protagonisti.

»Kavalir z rožo« v režiji že pokojnega Güntherja Rennerta in pod glasbenim vodstvom Christoph von Dohnányija je doživel premiero lani, vendar je tudi letos deležen velikega zanimanja. Maršalico sicer poje Gundula Janowicz, vendar jo je na omenjeni predstavi zamenjala Valizanka Gwyneth Jones, stalna gostja nemških odrov in Bayreutha, v Salzburgu pa je letos prvič pela. Bila je glasovno izvrstna, obenem pa je diskretno odigrala rahlo stajajočo se žensko, ki v objemu mnogo mlajšega ljubimca doživlja svojo drugo pomlad. Yvonne Minton je bila igralsko in pevsko utelešenje Oktavijana, sicer dokaj pasivnega junaka. Sophie je bleščeče odela Čehinja Lucia Popp, medtem ko je basist Kurt Moll podal precej svojskega a

imentnega Ocha. Tudi Ernst Gutstein je napravil iz Finalna več kot pevsko epizodo, zanimiv intrigantski par pa sta bila David Thaw in Doris Soffel. Brezhibna muzikalna plat predstave ni mogla zakriti nekaterih scensko-kostumskih pomanjkljivosti, tako da opera v celoti vendar ne dosega zelene popolnosti.

Jubilej Karla Böhma

Med festivalom je slavil visok življenjski jubilej – petinosemdesetletnico – mojster Böhm. Za slavje je izbral opero »Ariadna na Naxosu«, ki mu je očitno najbolj pri srcu in jo je prvič pripravil v Gradcu pred več kot 60 leti. Tokrat so za režiserja izbrali talentiranega Dietra Dorna, ki sicer ni specialist za operne režije, a je zelo studiozno opravil svoje delo. Ta nenavadna zmes commedien del' arte in grške tragedije, visokega klasičnega stila in poulčne preproščine, je s Straussovo mogočno glasbo izvenela v veliko umetnino, ki so jo oživili izvrstni izvajalci pod Böhmovim vodstvom. Hildegard Behrens, lanskoletno odkritje v »Salomi«, je pevka ogromnih glasovnih zmognosti in izvrstna igralka. Za njo pa ni zaostajala Edita Gruberova, ki je poznana že kot pravi pevski fenomen. Izredno zahtevno partijo Zerbinette je podajala s takšno lahkoto, da je mnogim zapiralo sapo in je bila deležna največjih odobravanj na odprtem odru. Vse druge vloge so bile na visoki umetniški ravni, tako da sodi »Ariadna« po zaslugi vseh nastopajočih med najlepša festivalska doživljanja.

Vladimir Frantar

Prizor iz Karajanove »Aide« na letošnjih salzburških slavnostnih igrah

Anketa Dela: Kaj bi lahko storili da bi bilo manj birokracije?

Pohlevnega občana ne spravi ob živce še tako okorel birokrat

Dejstvo, da je malo pritožb na delo upravnih organov in strokovnih služb, ne pomeni, da te službe dobro delajo

Ko smo začeli pripravljati anketo o delovnih naslovih »Odnos med birokratom in občanom«, smo pričakovali, da bomo težko krotili ljudi, ki bodo želeli stresti jezo nad nepotrebno zapletene postopke in odnos uradnikov v raznih upravnih organih, strokovnih službah interesnih skupnosti, pa tudi v bankah in povsod drugod, kamor hodi človek reševati svoje probleme, pa se sreča z birokratsko togostjo. Pričakovali smo, da bomo srečali ljudi, ki ne razumejo, zakaj omenjeni organi in službe ne poskušajo pomagati občanu pri opravljanju njegovih težav in uveljavljanju njegovih pravic, ampak se vedejo, kot da je najvišji smisel njihovega delovanja spravi človeka ob živce z zahtevami po raznih potrebnih in nepotrebnih papirjih s tem, da ga prisilijo tehati od pisarne do pisarne in čakati v dolgih vrstah.

Vendar takih sobesednikov nismo našli. Tako smo se v glavnem pogovarjali s predstavniki teh služb, ki na svoje delo sicer gledajo bolj ali manj kritično, ki tudi bolj ali manj razmišljajo, kaj storiti, da bodo delali bolj in učinkoviteje, a vendar vidijo stanje precej bolj rožnato kot stranke v njihovih pisarnah in uradih. Najprej smo mislili, da imamo smolo. Nato smo našli podatke, da so občinski upravni organi lani od okroglo milijon in pol zadev rešili 46.000 primerov prepozno, ob koncu leta pa pustili nerešenih še 32.000 zadev, čeprav so jih imeli v predalih več kot en oziroma dva meseca, kolikor je po zakonu o upravnem postopku dopusten rok. Zaradi počasnega reševanja svoje zadeve pa je v vsem letu v vsej Sloveniji napisalo pritožbe le 14 občanov!

Vlado Tance, namestnik republiškega sekretarja za pravosodje, organizacijo uprave in proračun: »Republiška skupščina je julija letos sprejela republiški zakon o sistemu državne uprave, izvršnem svetu skupščine SRS in republiških upravnih organih, ki skupaj z zveznim zakonom o temeljnih sistemih državne uprave podaja celovita temeljna izhodišča za položaj državne uprave in njeno organiziranost. Ta dva sistemska zakona seveda ne rešujeta le položaja v odnosu do države uprave, pač pa opredeljuje funkcijo in delovanje državne uprave v delegatskem sistemu ter pluralizmu samoupravnih odnosov. Osnovno načelo je, da mora biti uprava odprta za družbeno kontrolo in za pobude v najširšem smislu, pri čemer so pomemben element tudi pobude, mnenja, predlogi in kritike občanov. Vendar ustanovitev družbenih svetov za posameznega področja upravnih zadev in vsi drugi instrumenti družbenega nadzora upravnih organov ne odvečujejo njihove odgovornosti za zakonito in pravočasno opravljanje svojih nalog ter odgovornosti vsakega organa za izvajanje politike in stanja na svojem področju.

Zvezni zakon je razmerje upravnih organov do občana zelo podrobno obdelal – po mnenju nekaterih celo preveč podrobno. Vendar je to eno ključnih vprašanj in so zato nujne precizne sistemske rešitve. Za odnos uprave do občanov je pomembna zahteva, da morajo biti upravni organi – od občinskih do republiških – tako organizirani, da bodo delovni ljudje in občani lahko učinkovito uresničevali svoje pravice ter izpolnjevali obveznosti. Torej bodo morali na vseh ravneh pregledati organiziranost in sestavo sedanjih komitejev, oddelkov in drugih upravnih služb ter predlagati ustreznejše organizacijske oblike pa tudi notranjo organizacijo in delovne metode.

Zanemarjeno strokovno izpolnjevanje upravnih delavcev

Ivan Rau, podsekretar v republiškem sekretariatu za pravosodje, organizacijo uprave in proračun: »Naj navedem nekatera določila zveznega zakona o temeljnih sistemih državne uprave, ki opredeljujejo odnos uprave do občana in pomenijo v tem smislu novo kvaliteto. Zakon zahteva ne le, da morajo upravni organi reševati zadeve v predpisanih rokih, ampak tudi sproti obveščati občana o usodi njegove vloge. Predstojnik upravnega organa je dolžan preveriti vse pripombe in pritožbe občana ter o rezultatih opozorila ali pritožbe obvezno obvestiti občana. Republiški zakon je uveljavil tudi upravni nadzor pri vseh organih in organizacijah s tako imenovanimi javnimi pooblastili, medtem ko smo imeli doslej tako imenovano upravno inspekcijo le pri našem sekretariatu.

Tudi dopolnitve zakona o upravnem postopku so že leta 1977 prinesle pomembne novosti, ki olajšujejo občanu uveljavljanje njegovih pravic. Od takrat velja, da mora upravni organ po uradni dolžnosti pribaviti vsa dokazila, ki so v uradnih evidencah, in da ne sme zavreči nobenega zahtevka le zaradi pomanjkanja katerega izmed predpisanih dokazil. Res to še ni postala praksa vseh upravnih organov, vendar vztrajamo, da je to načelo treba uveljaviti, ker pomeni presežanje formalističnega in birokratskega odnosa do občanov. Žal premalo uveljavljeno novost je tudi, da lahko delovne organizacije zastopajo svoje delavce v upravnih postopkih. To smo zapisali med dopolnitve zakona, ker ugotovljamo, da v mnogih delovnih organizacijah dovolijo delavcem urejati razne zadeve med delovnim časom. Tako za delavce kot za upravne organe bi bilo pametneje, če bi delovne organizacije zbrale več podobnih primerov, poskrbele za ustrezno formalno obdelavo kar v tistih organizacijah, ki imajo pravno službo, kar ne bi smel biti problem, in vložile vse na mah. Vendar tega v praksi ni.

Imamo blizu 600 predpisov, ki občinskim upravnim organom določajo skoraj 2.000 raznih pristojnosti ter nalagajo 15.000 delovnih nalog. Ker imajo toliko nalog pa tudi zato, ker se predpisi na nekaterih področjih zelo hitro spreminjajo, na drugih pa so zastareli, upravni organi ne opravijo vsega dela pravočasno in učinkovito. Dodam naj še, da se delavci v upravnih organih dokaj hitro menjajo in jih v mnogih občinah ne uspejo ustrezno pripraviti za njihovo delo. Nasplošno občine zadnja leta zanemarile izobraževanje upravnih delavcev, saj iz šestnajstih občin v dveh letih in pol

niso poslali na pripravniški izpit niti enega kandidata, iz desetih pa le po enega. To vprašanje bo rešil republiški zakon o strokovnem izobraževanju delavcev v upravnih organih, katerega predlog je v pripravi.

Vrtar kot glavni informator

Ivan Hrastnik, vodja inok centra skupščine občine Maribor: »V naši občinski upravi informirajo občane vrtarji, ki so posebej usposobljeni za to in imajo tudi navodila, kam je treba poslati občana, da bo opravil kako zadevo. Ker ta informativna služba dobro deluje, mislimo, da ne potrebujemo še dodatnih informatorjev. Nekateri službe imajo formulirje, na katerih piše, kaj potrebuje občani na primer za gradbeno dovoljenje. Posamezni oddelki občinske uprave so si omislili tudi opomnike, ki so jih obesili na pisarniška vrata, nekateri pa tudi že pri vhodnih vratih. Tako lahko že ob vhodu v občinsko stavbo prebereš, kaj potrebuješ za potni list. Posebnih celovitih navodil, kjer bi za vse zadeve pisalo, kje in kdaj jih občani lahko opravijo, pa nimamo. Drži tudi, da je za občane slabo, ker nimamo prostora, da bi vse upravne službe spravili pod eno streho.«

Zdenko Trunkelj, načelnik oddelka za splošne zadeve pri občinski skupščini Nova Gorica: »Nad tem, da bi čakali pred vrati pisarni, potem pa bi jih uslužbenci pošiljali v druge pisarne, ker bi bila prva napačna, se prebivalci novogoriške občine zares ne morejo pritoževati. Nekaj delavcev v sprejemni pisarni je usposobljenih dati ljudem, ki prihajajo po opravkih, natančne napotke, kam morajo iti. Imamo tudi že več pisanih navodil za posamezne zadeve. Občan dobi, na primer, obrazec, na katerem piše vse, kar mora opraviti, če hoče graditi novo ali popraviti staro hišo. Vrsto zadev lahko občani urejajo že kar v sprejemni pisarni.«

Občani premalo uporabljajo Občanov vodnik

Franci Beg, načelnik oddelka za notranje zadeve pri novomeški občinski skupščini: »Skupnost slovenskih občin je pred časom izdala knjžico Občanov vodnik, v kateri najdemo mnogo koristnih nasvetov za urejanje raznih upravnih zadev. To knjižico prodajajo v knjigarnah, imeli pa smo jo tudi pri nas, vendar ni bilo kakšnega posebnega zanimanja zanjo. Občani bi si lahko z njo dostikrat pomagali, saj so v njej vsi potrebni podatki o poslovanju z upravnimi službami. Res pa je, da v njej ni konkretnih podatkov za Novo mesto z naslovi, kje imajo sedeže posamezni organi. To je še poseben problem, saj so naše upravne službe na raznih koncih mesta. V novi upravni zgradbi, ki jo gradimo, bodo vse službe pod eno streho in takrat bomo tudi razmislili o obvestilih za občane, ki jih bomo razobesili ali razdelili po krajevnih skupnostih.«

Andrej Krofi, direktor zavoda Radio Šmarje pri Jelšah: »Šmarje pri Jelšah je tipična kmetijska, manj razvita občina. Ker doma manjka delovnih mest, se veliko ljudi vsak dan vozi na delo v sosednje občine ali so se odselili, pa so tudi zato pred okenci večji del starejši ljudje, zvečne kmetje, ki se v administraciji težje znajdejo. To smo v šmarski občini ugotovili že pred leti in smo zato marsikaj storili, da bi olajšali občanom razne opravke in preprečili pomote pa hkrati tudi omogočili uslužbenecem manj moteno delo. V sprejemni pisarni, ki jo imajo na občini že več let, stalno delata dva delavca. Tudi iz lastnih izkušenj lahko povem, da sta nam, občanom, v veliko pomoč. V sprejemni pisarni dobi občani vse potrebne informacije, obrazce in napotke, tako da je odpiranje »občinskih vrat« in čakanje pred okenci verjetno v tistih okvirih, ki jih lahko označimo za normalne. Pismenih navodil, da bi se občani po njih ravnali, ko išče ali vloga to ali ono prošnjo, potrdilo, dovoljenje podobno, pa ni. Verjetno se bi bilo napak, če bi res za tipične in pogostejše primere napisali podrobno navodilo, saj bi s tem močno razbremenili delo obeh delavcev v sprejemni pisarni in se hkrati izognili večkratnim obiskom občana, ki pač pozabi včasih precej dolgo razlago in navodilo delavca v sprejemni pisarni.

Precej je v naši občini olajšano popotovanje občanov do upravnih okenc tudi z »mini« sprejemnimi pisarnami v krajevnih uradih v Rogasški Slatini, Rogatcu, Pristavi, Podčetrtku, Polju ob Sotli, Bistrici ob Sotli, Podsedri, Kozjem in Lesičnem. Tu lahko občani vložijo večino oziroma skoraj vse prošnje, res pa mora, na primer za potni list, v občinsko središče, ko ga dvigne. Prav pisarne v omenjenih krajevnih uradih skrajšajo mnogim občanom precej poti. Za primer naj povem, da živim v Lesičnem in sem od Šmarje dobrih 25 kilometrov daleč. Na srečo delam v Šmarju, zato svoje probleme urejam v občinskem središču. Kako pa bi bilo brez pisarne v krajevnem uradu prebivalcem 35 kilometrov oddaljenega Kozjega in okolice, si lahko predstavljate.

Naši banki bi verjetno lahko občani zamerili nekoliko preskopo odmerjen delovni čas. Bančne zadeve lahko urejam le od 7. do 15.30 ure ob ponedeljkih, sicer pa le do 11.30 ure. Na ta čas sem se privadil. S tekočega računa lahko s trajnim prenosnim nalogom plačujem večino stalnih izdatkov. Ni pa to mogoče za davke, takse, prispevek za mestno zemljišče in verjetno še nekaj podobnih zadev. V banki so mi odgovorili, da teh reči ne zmore sprejeti centralni računalnik. Večje gneče v naši banki ni, saj gre za manjši kraj, banka pa ima zadovoljivo velike prostore.«

Geza Bačič, načelnik oddelka za notranje zadeve pri občinski skupščini Murska Sobota: »Res je, da bi v prid občanom in za racionalizacijo dela upravnih organov lahko še marsikaj storili, res pa je tudi, da smo pri nas lani in letos že poiskali več takih rešitev, ki omogočajo občanom hitrejšo ureditve njihovih zadev, nam pa zmanjšujejo stroške. Za primer naj navedem ugodnost za voznike motornih vozil in priklopnikov na pooblaščenem servisu v Murski Soboti. Tako smo prihranili ljudem pota od okenca do okenca na občinski skupščini, zavarovalnici in pošti. Takih primerov racionalizacije dela upravnih organov je precej tudi v matični službi, tako pot pa ubirajo tudi nekateri drugi oddelki. Drži tudi, da je predvsem od poslušalca posameznih služb za koristi občanom odvisno, kako jim pomagajo z navodili, s seznami dokumentov za razna dovoljenja in z nasveti pri reševanju njihovih zahtevkov. V to nas čedalje bolj siliti tudi pravilo, da je vsak upravni organ dolžan po uradni poti v postopku zbrati vsa potrebna dokazila za urejanje posameznih upravnih zadev. Kar zadeva obveščanje občanov o delovnem času posameznih služb in o drugih podrobnostih, moram reči, so ljudje pri nas seznanjeni z njimi tudi na krajevno občinski način, veliko obvestil o posameznih spremembah in drugo pa najdemo občani tudi v lokalnem časopisu. Prav bi bilo, da bi po zgledu nekaterih krajevnih skupnosti Rogoševci, Beltinci, Mačkovi, ki izdajajo svoja glasila in biltene, to uvedli tudi drugod.«

Zakaj dvakrat iščemo isto soglasje?

Bogdan Opresnik, načelnik oddelka za gradbene in komunalne zadeve pri skupščini občine Ljubljana-Center: »Iskanje lokacijskih in gradbenih dovoljenj je eno najbolj zamudnih pa tudi mučnih opravil za ljudi. Kopica potrebnih soglasij mnogoterih inspekcijskih služb zelo zaplete upravni postopek. Soglasji požarne in sanitarne inspekcije sta na primer vedno od bistvenih predhodnih soglasij, ki jih mora predložiti prošilec. Čeprav predpisi določajo, da morajo pridobiti ta soglasja upravni organi, jih v praksi iščejo občani sami, ker vedo, da jih bodo tako mnogo prej dobili. Velik del potrebnih soglasij se tudi podvaja – najprej jih morajo občani predložiti pri pridobivanju lokacijskega, nato pa še enkrat za gradbeno dovoljenje.

V osnovi sta za hitrejšo pridobitev lokacijskega in gradbenega dovoljenja, kar traja sedaj tudi več kot leto dni, mogoči dve poenostavitvi. Z novo urbanistično zakonodajo bomo morali najprej sprejeti kvalitetne prostorske plane, ki so osnova za izdelavo generalnega urbanističnega plana. Pri tem se ponuja prva sistemska rešitev – zazidalne načrte naj bi izdelovali tako, da potem ne bi bili več potrebni dolgotrajni postopki za pridobivanje lokacijske dokumentacije.

Tudi v občinski upravi imamo še rezervno pri skrajšanju postopka za izdajo lokacijskega dovoljenja, ko je občani že pridobil potrebno lokacijsko dokumentacijo z vsemi potrebnimi soglasji. Med posameznimi ljubljanskimi občinami je razlika v času za pridobitev tega dovoljenja tudi nekaj mesecev.

Pravo rešitev tega vprašanja bomo dosegli le tedaj, če bomo delo upravnih organov uspeli organizirati in poenostaviti do te mere, da bo Ljubljancem oddal zgolj vlogo za pridobitev lokacijskega dovoljenja, čez tri mesece pa že prejel celotno lokacijsko in gradbeno dovoljenje.

Jože Purkart, načelnik uprave za notranje zadeve pri skupščini mesta Ljubljane: »V skladu z hatema v zveznega in republiškega zakona o državni upravi poskušamo kolikor le moremo poenostaviti in skrajšati postopke pri izdaji različnih dokumentov, potrdil in drugih dokumentov, ki jih potrebujejo občani. Naš delovni čas je že nekaj let prilagojen ljudem. Vse službe, ki sprejemajo veliko strank, delajo neprekinjeno vsak delavnik od 6.30 do 19.30 ure. Gneča pred okenci pa nastane dopoldne, ko imajo delavci v organizacijah združenega dela odmor in ga poskušajo izkoristiti še za skok na upravo za notranje zadeve in popoldan okoli 16. ure.

Mnogo slabe volje in čakanja bi si Ljubljanci prihranili, če bi prihajali na našo upravo pred 9. in

po 18. uri. Res pa je, da bomo morali tudi sami še bolj organizirati svoje delo tako, da bo med konicami delalo največ referentov. Sedaj se dogaja, da tudi naši delavci malicajo ravno takrat, ko so vrste najdaljše.

Lani je naša uprava predlagala vrsto pobud za spremembo in dopolnitev glede izdajanja potnih listov, javnega reda in miru, prometa in drugih predpisov, da bi čimbolj racionalizirali in skrajšali upravne postopke in s tem čakanje občanov. Tako se želimo izogniti totemu in formalističnemu delu. Naj naštetim nekaj rezultatov teh naših prizadevanj: predlagali smo, recimo, da bi obvezno podaljševanje voziškega dovoljenja zahtevali le za voznike, starejše od 60 let. Sedaj morajo vozniki storiti to vsakih pet let. V zvezni skupščini že pripravljajo nov zakon, ki upošteva naš predlog.

Glede registracijskih postopkov predlagamo, naj bi voznikom motornih priklopnih vozil izdajali registrske tablice s stalno registrsko številko. Na to pobudo še nismo dobili odgovora.

Glede zakona o orožju smo predlagali, naj bi za nakup zračnega strelnega orožja veljali posebni kriteriji in imeli posebno evidenco tako, da bi imetnikom izdajali le potrebna potrdila, ne pa orožnih listov. Polnoletnim državljanom naj bi tudi za nakup plinskih in raketnih samokresov zadostovalo zgolj dovoljenje za posest oziroma priglasitev. Ti predlogi bodo že vključeni v novi zakon o orožju.

Pritožbi ni – torej je vse v redu

V kranjski občinski hiši je nekaj metrov od vratarne sprejemne pisarne, ki so jo odprli pred štirimi leti. Lani so v tej pisarni dali občanom 16.661 obvestil ali 3.000 več kot predlanskim, sprejeli 6.896 vlog za knjiženje, 5.165 drugih vlog (pooblastila, davčne napovedi, plačilne liste itd.), izdali 22.771 obrazec in kolekov, napisali 2.901 vlogo oziroma obrazec.

»Nemara ti podatki kažejo, zakaj se občani ne pritožujejo na odnos upravnih delavcev do strank in na čas postopkov. Nobene takšne pritožbe namreč še nismo dobili.« pravi sekretar izvršnega sveta kranjske občinske skupščine Bogdan Greiff.

»V skladu z zakonom o državni upravi pripravljamo reorganizacijo upravnih služb, da bi zagotovili večjo kakovost njihovega dela pri uveljavljanju pravic občanov. Za zdaj smo sprejeli določilo, da mora biti vloga rešena v desetih dneh, če je manj zahtevna, oziroma v enem mesecu, če gre za bolj zapletene, na primer za gradbeno-urbanistične zadeve. Pri tem moram priznati, da se pridobivanje soglasij, ki jih išče oddelki za urbanizem skupaj z našo pooblaščenico organizacijo Domplan, vseh zavleče do dveh mesecev, vendar za to niso krivi delavci upravne uprave, ampak službe oziroma skupnosti, ki dajejo soglasja. V pripravah za reorganizacijo smo razpravljali tudi o taknem delovnem času, ki bo ustrezal potrebam občanov. Za zdaj smo še v dilemi: ali naj uvedemo dežurstvo za posamezne službe popoldan in v soboto do 11. ure, podobno kot delajo v banki, ali naj ostane delovni čas enak kot doslej.«

Sprejemna pisarna je pridobitev, vendar vseh zadev občani le ne more opraviti kar v njej, kar pričajo podatki o delu ostalih služb. Tako je ob drugem oddelku za planiranje in analize evidentiral v minulem letu 587 cenikov za cene izdelkov in storitev, ki so pod družbeno kontrolo občine. Oddelki za upravnopravne zadeve je izdelal 1361 pogodb o zaposlitvi delavcev pri samostojnih obrtnikih, registriral 297 podstanovskih pogodb, 253 odločb o statusu kmeta, pripravil 109 soglasij za davčne olajšave itd.; oddelki za urbanizem, gradbene in komunalne zadeve je izdelal 395 lokacijskih dovoljenj, od tega 108 za nedovoljene gradnje, izdal 456 gradbenih dovoljenj itd.; inspekcijske službe so opravile 3.119 pregledov. Sicer pa je bilo lani pri upravnih službah obravnanih skupno 239.671 zadev ali skoraj za 100.000 več kot leto prej, občani pa so opravili 92.188 obiskov na občini, to pa je za dobrih 13.000 obiskov manj kot leto prej. Torej se že kaže delovanje sprejemne pisarne, ki kljub skromni pristojnosti dokaj pomaga občanom pri razreševanju takšnih ali drugačnih zagreb. Ob drugem lahko v sprejemni pisarni občani overovijo kupoprodajne pogodbe v enem dnevu.

Čeprav krajevni uradi opravljajo vse več vsakodnevni opravil za občane, da jim ni treba iti za malenkosti na občino, podatki kažejo, da se jih občani – nemara tudi zaradi skromnejših pristojnosti – premalo poslužujejo. Krajevni uradi so namreč lani izdali 1.008 osebnih izkaznic in vlog za potne liste, izdali 18.648 različnih podatkov o ob-

čanih za družbenopolitične organizacije in druge upravne službe, izdali 3.552 zdravstvenih spričeval za živino, sprejeli 2.676 različnih vlog, opravili 1.704 prijavi in odjav bivališče občanov, vnesli 7.764 sprememb v register prebivalstva itd.

»Ne razumem, zakaj so nekateri v bistvu zelo preprosti postopki tako dolgotrajni.« nam je dejal Miro Dolžan, ki je v Kranju debeli dve uri urejeval papirje s kupcem, ki mu je prodal rabljen avtomobil. »Treba je iti skozi več pisarn in poleg tega še na SDK ali pošto, da ti potleje po odmeri davka od prometa registrirajo pogodbo.«

Marija Matjašec, članica izvršnega sveta skupščine občine Murska Sobota: »Našli smo že več rešitev, da lahko občani že v sprejemni pisarni uredijo nekatere zadeve, saj tu med drugim sprejemajo vloge na zapisnik za izdajo gradbenih, lokacijskih in raznih drugih dovoljenj, vloge za potne liste in podobno. Prav z namenom, da bi dobili občani v sprejemni pisarni kar najbolj temeljite informacije, smo lani to službo okrepili in opravljajo zdaj to delo trije delavci. Zgodi se, da občani tavajo od vrat do vrat, a to je predvsem zaradi nefunkcionalne razporeditve prostorov v občinski zgradbi, ki ima tri vhode in več stopnišč. Zato nameravamo v kratkem urediti skupen vhod v občinsko hišo. Prav tako bomo že letos prilagodili delovni čas nekatere upravnih organov, ki sprejemajo največ strank (registracija motornih vozil, voziška dovoljenja, potni listi, prijavnice-odjavna služba itd.), prostemu času zaposlenih občanov. Tako bodo ti upravni organi delali ne le ob sredah, ampak tudi ob ponedeljskih popoldne.«

Marijeta Činč, strokovna referentka za stike z občani v Ljubljanski banki – temeljni banki v Murski Soboti: »Vsak občan, ki ima pri katerikoli poslovni banki tekoči račun, ima možnost podpisati trajni nalog, s katerim banka potem izdaja nakazila za njegove redne mesečne izdatke (stanarina, elektrika, telefon, ravnane naročnine itd.). To možnost imajo tudi pri naši temeljni banki in v vseh njenih enotah v Pomurju. Ni malo primerov, da se občani te ugodnosti že poslužujejo, seveda pa to predstavlja za banko precej dodatnega dela. Verjamem, da se bo v doglednem času tak način poslovanja razmahnil in bo postal stalna praksa. Kolikor vem, so nas tu v nekaterih drugih republikah že prehiteli.«

V novogoriški temeljni banki ima vse več varčevalcev tekoče račune. Od tistih, ki imajo tekoče račune, pa jih čedalje več sklepa trajne naloge, s katerim pooblaščajo banko, da jim plačuje stroške za stanarino, porabljeno elektriko, radijsko in televizijsko naročnino in drugo. Tudi alimente je mogoče tako plačevati. »To je res pridobitev. Mnogo bolj enostavno je, če banka plačuje razne stroške, ki jih ima vsak mesec, kot pa da bi doma čakal inkasante. Na delo bančne službe, ki z mojega tekočega računa plačuje stanarino, telefon, vrtec za otroka in elektriko, nimam pripomb. Škoda pa je, da me banka zelo pozno in nereditno obvešča o stanju na mojem tekočem računu« meni lastnik tekočega računa pri novogoriški temeljni banki Igor Marvič.

Strokovna služba ne sme biti nadrejena občanu

V veži nove stavbe skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja je omizje, za katerim sedijo referenti, ki so odgovorni za posamezna področja. »Dežurnega informatorja za splošne informacije za zdaj nimamo.« je povedala Marta Majcen, ki vodi oddelk za pokojninsko zavarovanje, »pač pa dajejo pojasnila referenti za posamezna področja: na primer za pokojninsko zavarovanje, za reševanje zadev na podlagi konvencij s tujimi državami, za matično službo. Precej dela ima tudi referent iz likvidature, ki daje pojasnila o nakazilih. Občani tako opravijo veliko večino zadev kar ob okencih v pritličju, torej sploh ni problema, da se ne bi znašli med množico pisarn. Vendar pa menim, da ima ta način tudi slaba stran, saj se vsak zavarovavec o svojih problemih raje pogovarja v miru, če lahko sede na stol, medtem ko se v dolgi vrsti nelagodno počuti. Imamo pa v novi stavbi v vseh nadstropjih prostore, kjer se lahko z zavarovanci in upokojenci pogovorimo o vseh bolj zapletenih problemih. Skupnost pokojninskega zavarovanja ima devet občinskih skupnosti in tri izpostave, ki so ustanovljene prav zato, da bi se strokovna služba čimbolj približala zavarovancem in upokojencem. Pri uveljavljanju svojih pravic si lahko pomagajo z Občanovim vodnikom, pri katerega sestavljajo je naša skupnost aktivno sodelovala, in menim, da so v njem pravice občanov ter način njihovega uveljavljanja dokaj dobro prikazane. Lahko tudi trdim, da venomer razmišljamo, kako bi izpolnili svoj odnos do strank, in mislim, da smo največji korak naredili z novim postopkom, ki ga je sprejela skupščina naše skupnosti in ga bo mogoče v celoti uporabljati od 1. januarja. Z oblikovanjem in sprejemom tega pravilnika smo opravili pionirsko delo v Jugoslaviji, saj smo postavili odnos med strokovno službo in občanom na povsem nove, samoupravni odnosom ustreznejše osnove.«

Dr. Lev Svetek, vodja oddelka za izvajanje konvencij pri skupnosti invalidskega in pokojninskega zavarovanja: »Nekaj težav povzročata tudi dejstvo, da se predpisi na področju socialne varnosti izredno hitro spreminjajo. Moram reči, da to ne velja le za našo državo, pač pa tudi za druge, saj ima Avstrija na primer že 37 dopolnitev svojega zakona o socialnem zavarovanju. Mi sicer nimamo toliko dopolnitev, smo pa sprejeli več zakonov. Predpisi se menjajo, ker uvajamo nove oblike socialne varnosti in pri tem napredujemo od omejenih do vse širših možnosti. Res pa je, da zavarovanci težko sledijo vsem novostim in imajo zato probleme pri uveljavljanju pravic. Zato tudi skrbimo za razne oblike informiranja javnosti: skupnost objavlja svoje glasilo Vzajemnost kot prilogo Delavske enotnosti, sodelujemo v pravnih svetovalnicah mnogih časopisov in uvajamo še nove oblike: na zadnjem sestanku izvršnega odbora je bil oblikovan predlog, da bi uvedli na radiu podobno rubriko, kot jo imamo za naše delavce na tujem, tudi za zavarovance doma.

